

Aluepolitiikan paluu?

MONIPAIKKAISEN ELÄMÄNTAVAN VAIKUTUSTEN TUNNISTAMINEN JA SIIRTYMINEN POLIITTISELLE AGENDALLE

Lotta Maaria Pirhonen

Helsingin yliopisto

Valtiotieteellinen tiedekunta

Yleinen valtio-oppi: hallinnon ja organisaatioiden tutkimus

Pro gradu - tutkielma

Marraskuu 2021

TIIVISTELMÄ

Tiedekunta: Valtiotieteellinen

Koulutusohjelma: Yleinen valtio-oppi

Opintosuunta: Hallinnon ja organisaatioiden tutkimus

Tekijä: Lotta Maaria Pirhonen

Työn nimi: Aluepolitiikan paluu? Monipaikkaisen elämäntavan vaikutusten tunnistaminen ja siirtyminen poliittiselle agendalle

Työn laji: Pro gradu

Kuukausi ja vuosi: Marraskuu 2021

Sivumäärä: 80 (+ liitteet 2 sivua)

Avainsanat: monipaikkaisuus, aluepolitiikka, monivirtamalli, agendan asettaminen

Ohjaaja tai ohjaajat: yliopistonlehtori Johanna Jääsaari

Säilytyspaikka: HELDA

Muita tietoja:

Tiivistelmä:

Tässä tutkimuksessa on kuvattu ja käsitteellistetty monipaikkaisuuden ilmiötä tarkastelemalla millaiseksi ilmiöksi aluepolitiikan asiantuntijayhteisön jäsenet tunnistavat monipaikkaisuuden. Lisäksi tutkittiin monipaikkaisuuden mahdollisuuksia siirtyä poliittiselle asialistalle päätöksenteon kohteeksi soveltamalla tutkimukseen John F. Kingdonin agendan asettamista kuvaavaa teoriaa, monivirtamallia. Tutkimuksessa tarkasteltiin ongelmien ja toimenpiteiden virroissa esiintyviä edellytyksiä monipaikkaisuuden siirtymiseksi kohti asialistaa.

Tutkimusaineiston muodostaa neljän aluepolitiikan asiantuntijayhteisöön kuuluvan asiantuntijan haastattelut. Haastateltavista kaksi työskenteli kunta- ja aluepolitiikan viranhaltijoina ja kaksi tutkijoina aluepolitiikan tutkimusorganisaatioissa. Haastattelut toteutettiin puolistrukturoituina asiantuntijahaastatteluina. Aineisto analysoitiin ATLAS.ti-nimisellä ohjelmalla laadullisen sisällönanalyysin periaatteita soveltaen. Analyysin koodauskehikko ja luokittelu muodostettiin abduktiivista päättelyä noudattelella sekä teoriasta että aineistosta nousevilla luokituksilla.

Tutkimuksen perusteella monipaikkaisuus tunnistettiin monimutkaiseksi ilmiöksi, jota koskeva tiedontarve on suurta. Aluepolitiikan asiantuntijayhteisön jäsenten mukaan monipaikkaisuutta aiheuttaa joukko elämäntapaa ja -tyyliin liittyviä valintoja. Monipaikkaisuuden koettiin tuottavan myönteisiä mahdollisuuksia yhteiskunnan tasolla.

Ongelma ja toimenpidevirtojen analyysissä havaittiin, että monipaikkaisuudesta johtuva toimintaympäristön muutos tuottaa monitasoisia julkishallinnon ongelmia. Ongelmat rakentuvat yksipaikkaisuuden oletuksen sekä kestävä kehityksen ympärille. Ongelmien ratkaisemiseksi esitetyt toimenpidevaihtoehdot koskivat erityisesti julkishallinnon, edustuksellisten elinten ja infrastruktuurin kehittämistä.

Tämän tutkimuksen perusteella monipaikkaisuutta koskevassa ongelmien tunnistamisessa sekä tarvittavien toimenpiteiden muotoilussa ollaan kuitenkin vasta alkuvaiheessa. Ongelma- ja toimenpidevirroissa esiintyvien puutteiden vuoksi monipaikkaisuuden siirtyminen asialistalle on tämän tutkimuksen perusteella tällä hetkellä epätodennäköistä.

Sisällys

1	JOHDANTO	1
2	ALUEPOLITIikka JA JULKISHALLINNON TOIMINTAYMPÄRISTÖN MUUTOKSET	5
2.1	Aluepolitiikka ja aluehallinto Suomessa	5
2.2	Uusi julkisjohtaminen.....	8
2.3	Hallintateoriat	10
3	MONIPAIIKKAISUUS KÄSITTEENÄ JA TUTKIMUKSEN KOHTEENA	13
4	KINGDONIN MONIVIRTAMALLI JA MONIPAIIKKAISUUS	19
4.1	Ongelmien virta	19
4.2	Toimenpiteiden virta	21
4.3	Politiikkavirta	23
4.4	Mahdollisuuksien ikkuna	24
5	AINEISTO JA MENETELMÄT	26
5.1	Puolistrukturoitu asiantuntijahaastattelu	26
5.2	Haastateltavat henkilöt ja haastatteluiden toteutus.....	28
5.3	Laadullinen sisällönanalyysi	30
6	TULOKSET.....	35
6.1	Ilmiön tunnistaminen.....	35
6.1.1	Monipaikkaisuuden syyt	36
6.1.2	Monipaikkaisuuden mahdollisuudet	40
6.2	Ongelmien virta	44
6.3	Toimenpiteiden virta	52
6.4	Ongelma- ja toimenpidevirtojen tutkiminen	61
7	JOHTOPÄÄTÖKSET JA KESKUSTELU	68
	Lähteet.....	72
	Liitteet	81

1 JOHDANTO

Ihmisten elämässä monipaikkaisuutta on esiintynyt jo pitkään, mutta koronapandemia nosti monipaikkaisuuden yhteiskunnallisen keskustelun keskiöön (kts. esim. Länsi-Savo 9.6.2021; Kainuun Sanomat 15.2.2021; Maaseudun tulevaisuus 14.12.2020; YLE 2.7.2020). Suomalaiselle yhteiskunnalle monipaikkaisuudessa on tyypillisesti ollut kyse vapaa-ajan asumisesta ja mökkeilystä tai opiskeluihin liittyvästä monipaikkaisesta elämäntavasta. Myös pendelöinti ja etätyön muodot ovat olleet suomalaisen monipaikkaisuuden muotoja jo vuosikymmeniä (Helminen ym. 2003; Nivalainen 2006). Koronapandemia siirsi työnteon tavat rysäyksellä digitalisoituvan yhteiskunnan todellisuuteen tuomalla etätyön osaksi arkielämää. Nämä aikaisemmin vähemmän huomiota saaneet, mutta koronapandemian seurauksena esiin nousseet ja voimistuneet monipaikkaisuuden muodot liittyvät digitalisaation ympärille rakentuvaan yhteiskunnan rakennemuutokseen. Monipaikkaisen elämäntavan todellisuuteen ja sen tuottamiin mahdollisuuksiin on alettu toden teolla kiinnittää huomiota.

Jo ennen koronapandemiaa suomalaisten liikkumisen on havaittu lisääntyneen. Suomalaiset vaihtavat oleskelupaikkaansa useammin kuin koskaan aikaisemmin. Aluekehityksen tutkijat ovatkin haastaneet yksipaikkaisuuden oletuksen paikkansa pitävyyden (Lehtonen ym. 2020, 69–84). Liikkuvan elämäntavan elinpiiri sisältää useita merkityksellisiä paikkoja, joissa aikaa vietetään. Yhä tyypillisempää on, että sekä työnteekoon että vapaa-ajan viettoon liittyy paikan vaihtoa. Tätä liikkumisen ympärille keskittyvää elämäntavan muotoa kutsutaan monipaikkaisuudeksi. Monipaikkaisuuden lisääntyessä aluepolitiikan kokonaiskuva saattaa olla muuttumassa monipaikkaisuuden muuttaessa julkishallinnon toimintaympäristöä. Aluepolitiikalle ja -kehitykselle syntyy tarve huomioida monipaikkaisuus päätöksenteossa, mikäli monipaikkaisen elämäntavan vaikutukset nousevat poliittiselle asialistalle.

Monipaikkaisen elämäntavan olemassaoloon on herätty julkishallinnossa. Jo Juha Sipilän (kesk.) hallituksen aikana toteutettiin selvitys kaksoiskuntalaisuudesta monipaikkaisessa yhteiskunnassa (Valtiovarainministeriö 2018). Tiedon tarve käsillä olevasta toimintaympäristön muutoksesta on suuri. Valtioneuvoston kanslia käynnisti keväällä 2020 loppuvuoteen 2021 kestävä selvitys- ja tutkimushankkeen ”Elinvoimainen ja

kestävä monipaikkainen Suomi”. Hanke tutkii monipaikkaisuuden nykytilaa, kestävyyttä, tulevaisuutta, sekä tuottaa tietoa siihen liittyvistä ohjauskeinoista. Hanke toteutetaan yhdessä Suomen johtavan aluekehitystutkimuksen konsulttiyrityksen MDI Public Oy:n, Suomen ympäristökeskuksen (SYKE) ja Luonnonvarakeskuksen (Luke) kanssa (Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta 2020).

Monipaikkaisuus aluepoliittisena kysymyksenä näyttäytyy erityisesti aluepolitiikan pitkäaikaisen puolestapuhujan Keskustan kannanotoissa (esim. HS 11.2.2021; Länsi-Savo 6.6.2021). Keskusta on linjannut kannattavansa monipaikkaisuutta (Keskustan asumislinjaus 2021). Muut suuret puolueet lähestyvät monipaikkaisuutta erityisesti etätyön kautta (esim. Maaseudun tulevaisuus 13.10.2021). Pääministeri Sanna Marinin (SDP) hallitusohjelmassa esitettiin selvitettäväksi toteuttamiskelpoiset keinot monipaikkaisen elämän tukemiseksi, sekä tähän pohjautuen viedä eteenpäin säädösten ja käytäntöjen uudistamista. Etätyön osalta hallitusohjelmassa todetaan, että valtion työtehtäviä tulee organisoida julkishallinnon monipaikkaisuutta ja paikkariippumattomuutta hyödyntäen (Hallitusohjelma 2019).

Huolimatta monipaikkaisuuden ympärillä käytävästä laajasta julkisesta keskustelusta, ei monipaikkaisuus ole aluepoliittisena kysymyksenä edennyt asialistalle poliittisen päätöksenteon kohteeksi. Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää monipaikkaisuuden edellytyksiä siirtyä poliittiselle asialistalle eli agendalle. Tätä tutkimusongelmaa lähestytään tarkastelemalla monipaikkaisen elämäntavan vaikutusten tunnistamista aluepolitiikan asiantuntijayhteisössä. Monipaikkaisuuden asialistalle siirtymisen edellytyksiä tutkitaan soveltamalla tutkimukseen John F. Kingdonin (2014) agendan asettamista käsittelevää teoriaa, joka esittää miten poliittiset ongelmat ja tavoitteet muotoutuvat, miten niitä priorisoidaan ja mitkä tekijät vaikuttavat asialistan muotoutumiseen. Teoria hahmottaa päätöksentekoa edeltävän prosessin muotoutumista ja auttaa selittämään, miksi johonkin asiaan kiinnitetään huomiota ja toiseen ei.

Kingdonin (2014) teoriassa asialistan muotoutumisprosessi on monivaiheinen ja edellyttää kolmen virran suotuisan kehityksen. Mallin mukaan asia siirtyy poliittiselle agendalle, jos ilmiön aiheuttama ongelma on tunnistettu ongelmien virrassa (*problem*), sopivat ratkaisut ovat olemassa toimenpiteiden virrassa (*policy*) ja poliittinen ilmapiiri tukee asiaa politiikkavirrassa (*politics*). Itsenäisten virtojen yhdistyessä ajallisesti sopivalla hetkellä toimintapolitiikan ikkuna (*policy window, opportunity window*)

avautuu ja asialla on mahdollista saavuttaa todellista muutosta. Suomenkielisessä kirjallisuudessa tätä mallia kutsutaan esimerkiksi *monivirtamalliksi* (Kauko 2011) tai *moniulottuvuuskehykseksi* (Tirronen 2011).

Tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

1. Millaiseksi ilmiöksi aluepolitiikan asiantuntijayhteisön jäsenet tunnistavat monipaikkaisuuden?
2. Minkälaisia edellytyksiä ongelmien ja toimenpiteiden virroissa on ollut toimintapolitiikan ikkunan avautumiselle monipaikkaisuudelle?

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, millaisena ilmiönä aluepolitiikan asiantuntijayhteisön jäsenet mieltävät monipaikkaisuuden olemuksen suomalaisessa yhteiskunnassa. Tätä tutkimuskysymystä lähestytään tarkastelemalla asiantuntijoiden monipaikkaisuuteen liittämiä syitä sekä monipaikkaisuuden tuottamia mahdollisuuksia. Tarkoituksena on kuvata ja käsitteellistää tutkimuskohteena olevaa monimutkaista ilmiötä ja luoda taustakonteksti asialistan muotoutumisen tarkastelua varten.

Kingdonin (2014) teoriaa soveltaen tutkitaan monipaikkaisuuden mahdollisuuksia edetä poliittisena asiakysymyksenä asialistalle päätöksenteon kohteeksi. Asialistalle etenemisen mahdollisuuksia tutkitaan tarkastelemalla ongelmien ja toimenpiteiden virroissa esiintyviä edellytyksiä monipaikkaisuus- kysymyksen siirtymiseksi kohti asialistaa. Tutkimusaineiston muodostaa neljän aluepolitiikan asiantuntijayhteisöön lukeutuvan aluepolitiikan asiantuntijan haastattelut.

Johdantoluvun jälkeen, tutkimuksen toisessa luvussa tarkastellaan suomalaisen aluepolitiikan kehityskaarta ja aluehallinnon rakennetta. Lisäksi luodaan teoriakatsaus julkisen hallinnon muutoshaasteisiin ja julkishallinnon uudistamiseen toimintaympäristön muuttuessa. Luvussa tarkastellaan, millaisia toimintaympäristöstä nousevia muutospaineita julkinen hallinto on kohdannut ja miten toimintaympäristön muutosta on pyritty hallitsemaan.

Luvussa kolme taustoitetaan monipaikkaisuuden käsite ja tehdään monipaikkaisuutta koskeva kirjallisuuskatsaus. Luvussa neljä kuvataan John F. Kingdonin monivirtamalli. Luvussa viisi esitellään haastateltavat asiantuntijat sekä aineisto- ja analyysimenetelmät.

Kuudennessa luvussa käydään läpi tutkimustulokset. Johtopäätökset ja keskustelu löytyvät seitsemännestä luvusta.

2 ALUEPOLITIikka JA JULKISHALLINNON TOIMINTAYMPÄRISTÖN MUUTOKSET

2.1 Aluepolitiikka ja aluehallinto Suomessa

Suomessa virallinen aluepolitiikka alkoi vuonna 1966, jolloin Laki kehitysalueiden talouden edistämisestä tuli voimaan (243/1966). Virallisen aluepolitiikan käynnistyminen tapahtui Suomessa verrattain myöhään. Alkuvaiheessa puhuttiin kehitysalueista ja kehitysaluepolitiikasta. Kun politiikan sisältö ja menettelytavat vähitellen laajenivat, aluepolitiikan termi vakiintui käyttöön. (Sippola 2010)

Aluepolitiikka on jatkuvan kulttuurisen uudelleenmäärittelyn alainen ja ilmentää kulloinkin vallitsevia yhteiskunnallisia arvoja ja päämääriä (Moisio 2012). Tea Remahl (2008, 46–51) on koonnut kattavasti yhteen aluepolitiikasta esitettyjä määritelmiä eri aikakausina. Aluepolitiikkaa on tyypillisesti määritelty sille asetettujen tavoitteiden kautta. Yhteistä määritelmille on, että niissä aluepolitiikka kuvataan erilaisia yhteiskuntapolitiikan sektoreita yhdistäväksi toiminnaksi. Remahl itse määrittää aluepolitiikan ”poliittiseksi toiminnaksi, jossa huolehditaan valtion alueellisesta järjestäytymisestä ja legitimitetistä.” (Remahl 2008, 51) Remahlin poliittista ulottuvuutta korostavasta määrittelystä poiketen, Matti Sippola (2010, 679) määrittää aluepolitiikan menettelytapojen tai toimintalinjojen joukoksi.

Aluepolitiikka oli vahvasti poliittisella asialistalla sen ensimmäisinä vuosikymmeninä. Sen päämääränä oli alueiden tasapainoisen kehityksen tukeminen. Ratkaistaviksi ongelmiksi ja tavoitteiksi tunnistettiin alueiden tasa-arvoinen kehitys, kansallisen eheyty, rakennemuutoksen edistäminen, maanpuolustuksellinen näkökulma, sekä kasvun aikaansaaminen tai ainakin taantumuksen pysäyttäminen. Ratkaisukeinoina toteutettiin laajasti erilaisia aluesuunnittelun ja tulonsiirtojen toimenpideohjelmia: infrastruktuuriin panostaminen, asutus- ja teollisuuspoliittinen hajauttaminen, sekä alueellisten tulonsiirtojen kuten valtionosuusjärjestelmän kehittäminen. (Moisio 2012) Tällä niin sanotulla hajautetun hyvinvointivaltion aikakaudella paikallista elämää pyrittiin muuttamaan valtiolliseksi. Hallinnan muoto oli vahvasti valtiokeskeinen ja valtiövetoinen (*government*) (Moisio 2012). Aluepolitiikkaa ohjattiin klassisen julkisjohtamisen oppeja mukaillen. Valtion tehtäviksi nähtiin hyvinvoinnin tuottaminen ja jakaminen, valtio-omistus ja tulonsiirrot. Aluepolitiikka oli näiden tehtävien

toteuttamista. Keskushallinto ohjasi vahvasti aluepolitiikan politiikkaprosessia. Alueellista hallintoa ja aluepolitiikkaa kehittivät keskushallinnon asettamat komiteat ja neuvottelukunnat ministeriöiden ohjauksessa (Sippola 2010). Hallinto toimi menettelytapojen valmisteluprosessiin pääsevien toimijoiden portinvartijana.

Kiinnostus aluepolitiikkaa kohtaan oli hiipumassa ennen kuin se tuli jälleen ajankohtaiseksi 1990-luvun alkupuolella EU-jäsenyyden seurauksena ohjelmallisen ja kansainvälistyvän aluepolitiikan muodossa (Remahl 2008). 1990-luvulta lähtien suomalaista hallintojärjestelmää on uudistettu implementoimalla uuden julkisjohtamisen ja hallintateorioiden oppeja hallintoon. Hallinnossa on siirrytty verkostojen ja kumppanuuksien hyödyntämiseen. Ympäristön ja sen eri toimijoiden kanssa käytävä vuorovaikutus on keskeinen osa politiikkaprosessia. Toteutettujen aluepoliittisten hallintouudistusten seurauksena valtiovallan ote alueista heikkeni ja valtaa siirtyi valtiolta alueille (Moisio 2012). Hallinnan muotona uudessa aluepolitiikan todellisuudessa on hajaantuva hallintojärjestelmä (*governance*).

Moisio (2012) argumentoi, kuinka hyvinvointi- ja tasa-arvo eetos väistyminen on tuonut hajautetun kilpailuvaltion aluepolitiikan tavoitteiden keskiöön. Kilpailukyvyistä on tullut keskeinen ratkaisuja tarvitseva aluepoliittinen ongelma 2010-luvulla (Moisio 2012; Remahl 2008). Moisio (2012) mukaan valtion tehtävänä on olla tehokkaasti toimivan aluetalouden mahdollistaja ja tukija, sekä otollisten taloudellisten olosuhteiden luoja.

Kansallisen kilpailukyvyn noustessa poliittiselle asialistalle, aluepolitiikan päähuomio on siirtynyt kaupunkiverkkojen ja -seutujen kasvuun. (Remahl 2008). Aluepolitiikkaa ohjaa kilpailukyky- ja kasvupolitiikka, sekä aluelähtöinen kehittäminen. Tunnistettuna ongelmana on ollut erityisesti kansallinen ja alueellinen taloudellinen kilpailukyky. Ratkaisuna on ollut alueellisten verkostojen ja vuorovaikutuksellisuuden vahvistaminen, sekä innovaatiopolitiikka. (Moisio 2012, Remahl 2008). Alueiden yhtenäisestä kehityksestä on siirrytty ajatukseen alueiden erilaistuvista kehityspoluista (Moisio 2012).

Aluepolitiikan tavoitteissa ja keinoissa tapahtuneet muutokset ovat muokanneet aluehallintoa. Suomalaiselle yhteiskunnalle ominaisesti alue- ja paikallishallinnon institutionaalinen asema on yhä vahva. Kunta on säilynyt keskeisenä aluerakenteen institutionaalisena perustana. (Moisio 2012) Perustuslaki takaa kunnille itsehallinnon ja verotusoikeuden mikä takaa alueille ja kunnille keskivahvan autonomian keskushallinnosta. Vuodesta 2010 lähtien valtion aluehallinnosta ovat vastanneet

Aluehallintovirastot (AVI) sekä Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset (ELY). Ne korvasivat vuonna 2009 lakkautetut lääninhallitukset.

Vuonna 2021 aluehallinnon rakenne uudistui, kun Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä (612/2021), Laki pelastustoimen järjestämisestä (613/2021) sekä Laki sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisestä Uudellamaalla (615/2021) tulivat voimaan. Aluehallinnon uudistuksessa eli ns. maakunta- ja sote-uudistuksessa, julkishallintoon luodaan täysin uusi hallinnon taso: hyvinvointialueeksi nimetty kunnista ja valtiosta erillinen julkisoikeudellinen yhteisö, jolla on alueellaan vaaleilla valittava itsehallinto. Uudistuksessa on kyse palveluiden täydellisestä horisontaalisesta ja vertikaalisesta integraatiosta, jossa sosiaali- ja terveystalouden sekä pelastustoimen järjestäminen siirtyy kunnilta ja kuntayhtymiltä hyvinvointialueille. Rahoitusvastuu siirtyy ainakin alkuvaiheessa valtiolle. Alueiden verotusoikeutta selvitetään uudistuksen edetessä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2021)

2000-luvulla aluepolitiikalla on ollut vähäinen painoarvo yhteiskuntapolitiikassa. Talouskasvuun tähtäävät toimenpiteet ovat olleet aluepolitiikkaa korkeammalla asialistalla. Aluekehitysvastuu on siirtynyt valtiolta maakunnille, seutukunnille ja kunnille. (Moisio 2012, 10; Hautamäki 2001, 32–47) Kansallisesti koordinoidusta aluepolitiikasta on siirrytty paikallisvetoiseen aluekehittämiseen. Vastuu alueen toimivuudesta ja kehityksestä on hajautettu keskushallinnosta alueellisille hallinnollisille ja poliittisille elimille.

Aluepolitiikkaa ohjaa taloudelliset, sosiaaliset, kulttuuriset, poliittiset ja ekologiset perusteet. Hallituksen hallitusohjelman mukainen asialista määrittää mitä aluepoliittisia tavoitteita kulloinkin edistetään. Suomessa aluepolitiikka on teoriavetoista ja asiantuntijatiedon kyllästävä (Moisio 2012). Aluepoliittista keskustelua on hallinnut yhteiskunnallinen eliitti ja lähellä päätöksentekoa oleva vaikuttajien ja asiantuntijoiden joukko: poliitikot, tutkijat, virkahenkilöt, lehdistö ja keskeisten järjestöjen edustajat (Remahl 2008). Suomessa virkahenkilöillä on vahva vaikutus muutoksen tuottamisessa. He välittävät aktiivisesti kansainvälisesti hyväksytyjä käytänteitä Suomen valtionhallintoon (Heiskala 2006, 14–42).

2.2 Uusi julkisjohtaminen

Seuraavaksi esittelen julkishallinnon ja julkisjohtamisen teoriaa. Tässä luvussa kuvataan lyhyesti, millaisia toimintaympäristöstä nousseita muutospaineita julkinen hallinto on kohdannut ja miten niihin on reagoitu. Tarkoituksena on muodostaa lyhyt taustoittava teoriakatsaus julkishallinnon toimintatapoja ja niiden muutosta käsittelevään kirjallisuuteen.

Hallinnon tutkimuksessa on tunnistettu kolme hallintoa ja julkisjohtamista ohjaavaa aikakautta tai paradigmaa, joista jokainen on vaikuttanut vuorollaan länsimaisten demokratioiden julkishallintoon: klassinen julkisjohtaminen (engl. *Public Administration*), uusi julkisjohtaminen (engl. *New Public Management*) ja hallintateoriat (engl. *New Public Governance*). Käytännössä hallinnon ja julkisjohtamisen muodot ja sovellettavat opit ovat aika- ja paikkasidonnaisia, eikä laajoja yleistyksiä näiden kolmen oppisuunnan soveltamisesta hallinnossa tai yksiselitteisestä teoreettisesta sisällöstä voida tehdä. Oppisuuntien ohjaamat hallinnolliset ja organisatoriset käytänteet, toimintatavat ja mallit ovat toteutuneet suurella varianssilla riippuen niitä implementoivan valtion hallintorakenteesta ja poliittista valinnoista. Hallintotieteessä tämä valtava julkishallinnollisten muotojen moninaisuus on tyypitelty em. kolmen eri julkisjohtamisen aikakauden tai oppisuunnan mukaisesti teoreettisiin raameihin tai malleihin. Tyypittelyä voi pitää osin teoreettisena keinona hahmottaa hallinnon kehitysvirtoja, koska suuntaukset ovat rakentuneet osin toistensa varaan. Paradigmamuutokset eivät ole täysin poistaneet edellisten suuntauksien tuottamaa, vaan rakentuneet niiden päälle (Lynn 2006). Mallit on ymmärrettävä samanaikaisesti sekä oppisuuntauksiksi että julkisjohtamisen aikakausiksi. Ne ovat kehittyneet reaktiona yhteiskunnallisiin ja toimintaympäristössä tapahtuneisiin muutoksiin. Reformien tavoitteena on ollut parantaa julkishallinnon toimintaa muuttamalla julkisten organisaatioiden rakennetta, prosesseja ja/tai kulttuureja.

Julkisjohtamisen paradigmoista ensimmäinen oli toista maailmansotaa seurannut keskusvallan merkitystä korostava klassisen julkishallinnon ja julkisjohtamisen kausi. Klassisen julkisjohtamisen aikakaudella luotiin yhä nykyisinkin julkishallinnon toimintaa ohjaavat julkishallinnon velvollisuudet, toimialat ja toimivaltuudet eli hallinnon perusrakenteet. Tätä kaikkea ohjaamaan asetettiin vahva hierarkkisesti organisoitu keskusjohtoinen hallinto weberiläistä hallintoihannetta noudattaen. Hallinto tukeutui

byrokratian koordinoivaan voimaan. (Lynn 2006) Aikakausi laajensi julkishallinnon toimialaa ja toi valtion keskeiseksi toimijaksi yhteiskuntarakenteeseen ja talouteen.

Klassisen julkisjohtamisen aikakautta ohjasi vahvan valtion hegemonia ja julkisen vallan tuottamien palveluiden ihanne. Politiikkaprosessi toteutui suljetussa systeemissä hallinnon sisäisesti. Mukana prosessissa oli demokraattisesti vaaleilla valitut poliitikot, joidenkin keskeisten sidosryhmien lisäksi. Valtio säänteli vahvasti prosessiin mukaanpääsijöitä, mikä korostaa valtionhallinnon keskusjohdollista vahvaa roolia. Valtiojohtoisen keskushallinnon suhde yhteiskuntaan oli selväpiirteinen. Muilla kuin keskusvallalla oli vähän tai ei lainkaan autonomista valtaa. Julkisen vallan ja hallinnon määräysvalta ja kontrolli oli legitiimiä, koska julkishallinnon nähtiin edistävän yhteiskunnan intressien ja tahtotilan toteutumista. (Pierre ja Peters 2000) Hierarkinen klassisen julkisjohtamisen malli kuvaa sekä valtion suhdetta yhteiskuntaan että sen sisäistä toimintalogiikkaa.

Toimintaympäristöstä nouseva muutospaine loi tarpeen hallinnollisille uudistuksille ja antoi tilaa julkisjohtamisen paradigmanmuutokselle. Jo 1970-luvun talousvaikeuksiin liitettiin ajatus hallinnon ylikuormittumisesta. 1980-luvulla kritiikki vahvaa keskushallintoa kohtaan vahvistui entisestään, mikä pohjusti siirtymää kohti hajautetumman vallan aikaa. (Hood 1991, 3–19). Paljon vastuualueita hoidettavakseen haalineen vahvan valtion hegemonia alkoi purkautua ja keskusjohtoiseen hallintotapaan kohdistui muutospaineita. Syntyi hallinnon vastuualueiden laajuutta ja julkishallinnon kustannuksia kriittisesti tarkastellut suuntaus, Uusi julkisjohtaminen (Hood 1991, 3–19). Tämä keskusvallan hajauttamista sekä yksityisen sektorin toimintatapojen implementoinnin tarvetta hallinnossa korostava oppisuuntaus vaikutti lähes jokaiseen länsimaiseen hallintoon 1980-luvulta alkaen.

Uuden julkisjohtamisen paradigmanmuutoksen jälkeen julkishallinnon vertikaalinen ja hierarkinen ohjaus sai väistyä hajautetumman horisontaalisen ohjauksen tieltä. Keskeisiä julkisjohtamisen uudistamisen tavoitteita oli tehokkuuden lisääminen, laadun parantaminen ja valtion vastuualueiden supistaminen. Käytännöt ja ideat uudistuksille siirrettiin yksityiseltä sektorilta, liiketoiminnasta ja elinkeinoelämästä. Julkishallinnon ohjausta ja palveluntuotantomalleja uudistettiin soveltamalla niihin markkinamallia, yritysmaailmasta siirrettyä tehokkuusajattelua ja asiakaslähtökohtaa. Julkishallinnon vastuullisuutta kansalaisia kohtaan vahvistettiin ja valtaa hajautettiin vahvalta

keskushallinnolta. Samalla sidosryhmien huomioiminen, mitattavan tuloksen vaade, sekä strateginen suunnittelu tulivat osaksi julkishallinnon ohjauskeinoja. (Hood 1991, 3–19) Uuden julkisjohtamisen mukaiset hallinnon uudistukset tuottivat konkreettisia muutoksia hallinnon ja julkisjohtamisen järjestämisen muotoihin, mutta kyseessä oli lisäksi laajempi, valtion tehtävien ja velvollisuuksien mieltämisen linjamuutos. Linjamuutoksen merkittävin seuraus oli julkisen ja yksityisen sektorin tiukan erottelun poistuminen, sekä keskusvallan ohjaavuuden heikentyminen.

2.3 Hallintateoriat

Tässä hallintateorioita kuvaavassa luvussa tarkastellaan lyhyesti keinoja, jolla monipaikkaisuuden kaltaisiin monimutkaisiin ongelmiin ja toimintaympäristön muutoksiin on pyritty hallintoa ja julkisjohtamisen tapoja kehittämällä vastaamaan.

Globalisaation kasvu, teknologinen kehittyminen, avoin markkinatalous ja elinkeinoelämän aseman korostuminen politiikassa on heikentänyt valtioiden demokraattista toimivaltaa ja kykyä hallita toimintaympäristöä. (Torfing ja Triantafillou 2013, 9–25). Päätöksenteon kohteena olevia ilmiöitä on vaikea hallita monimutkaisessa maailmassa, jossa ratkaistavat ongelmat ovat komplekseja ja keskinäisriippuvaisia. Muuttuneeseen toimintaympäristöön vastaamiseksi syntyi jälleen uusi hallinnon paradigmanmuutos, hallintateoriat. (Kooiman 2003; Osborne 2006, 377–387; Pierre ja Peters 2000; 377–387; Torfing ja Triantafillou 2013, 9–25). Hallintateoriat muodostavat joukon teorioita, joita yhdistää monimutkaiseen toimintaympäristöön reagoiminen.

Toimintaympäristön muuttuessa 1990- ja 2000-luvuilla yhä keskinäisriippuvaisemmaksi, yhteistyön ja verkostojen merkitys on korostunut aiempaa voimakkaammin julkisjohtamisessa ja hallinnon organisoimisessa. Monimutkainen ympäristö edellyttää verkostojen yhteistyötä tarvittavien tavoitteiden ja keinojen määrittelyssä ja läpiviennissä. (Pierre ja Peters 2000; Rhodes 1997; Torfing ja Triantafillou 2013, 9–25). Hallintateorioiden mukaiset uudistukset ovatkin pyrkineet vastaamaan toimintaympäristön muutokseen tarkastelemalla uudelleen valtion roolia julkisten palveluiden tarjoajana (Osborne 2006, 377–387; Rhodes 1997; Torfing ja Triantafillou 2013, 9–25).

Uuden julkisjohtamisen uudistukset olivat siirtäneet fokuksen hallinnon rakenteiden vertikaalisesta toiminnasta kohti horisontaalisia rakenteita. Valtaa siirrettiin alueellisille hallintoyksiköille vahvalta keskusvallalta. Hallintoteorioissa vallan hajauttamisen kuitenkin ymmärrettiin lisäävän hajaannusta ja koordinaatiotarvetta riittävän vuorovaikutuksen puuttuessa eri toimijoiden kesken. Koordinaation ongelmat kumpuavat etenkin erikoistumisesta eli siitä, että hallintoelimet ja osastot keskittyvät omaan tehtäväänsä huomioimatta kokonaisuutta. Toisaalta vahva kansalaisyhteiskunta, sekä pluralistinen ja moniääninen demokratia tuottaa jatkuvaa vastuullisuuden ja vuorovaikutuksen tarvetta valtionhallinnon ja yhteiskunnan välille. (Osborne 2006, 377–387). Kun tämä institutionaalisten ja ulkoisten ympäristötekijöiden merkitys politiikkaprosessin läpiviennin mahdollistajina tai estäjinä tunnistettiin, käynnistyi valtion roolin ja sen hallinnon tapojen uudelleenjärjestely.

Jos klassisen julkisjohtamisen aikakaudella valtio ja sen hallinto nähtiin suljettuna systeeminä, joka kykeni määrittämään ja läpiviemään toimintapolitiikkaa itsenäisenä ympäristöstään, hallintateorioiden aikakaudella valtion ja sen hallinnon rooli on lähes päinvastainen: hallintojärjestelmä on ennen muuta avoin systeemi, joka on vahvassa vuorovaikutuksessa ympäristöönsä sen vaikutuksen alaisena. Keskinäisriippuvuuksien kasvu ja vuorovaikutustarpeet ovat tuoneet hierarkioiden ja markkinoiden rinnalle uuden hallintoprosessin, verkostot. (Osborne 2006, 377–387; Rhodes 1997) Hallinnon toimintaa määrittää muuttuneessa toimintaympäristössä toimijoiden keskinäinen yhteistyö ja verkostojen osallistuminen palveluntuotantoon ja politiikkaprosessiin (Osborne 2010, 413–428) Ympäristön ja sen eri toimijoiden kanssa käytävä vuorovaikutus korostuu niin toimintapolitiikan valmistelussa ja tavoitteiden muotoilussa kuin valittujen keinojen toimeenpanossa.

Monimutkaisuuden hallintaa toteutetaan osallisuutta lisäämällä ja politiikkaprosessiin osallistuvien määrää laventamalla. Osallisuuden laajenevat areenat tuovat yhteen niin julkisia kuin yksityisiä toimijoita, joiden osaamista, tietoa, ideoita ja resursseja hyödynnetään. Sidosryhmien verkostojen on ajateltu parantavan hallinnon ongelmanratkaisukykyä, koska ne mahdollistavat laajojen verkostojen tuottaman tiedon hyödyntämisen monimutkaisia ongelmia ratkoessa. Tällainen uudenlainen yhteistyö useiden toimijoiden verkostoissa perustuu keskinäisriippuvuudelle, läpinäkyvyydelle, yhteistyölle ja luottamukselle. (Osborne 2006, 377–387; Rhodes 1997) Hallintamallissa keskushallinnon yksi tärkeimmistä rooleista onkin erilaisten kumppanuuksien ja

verkostojen ohjaaminen ja huomioiminen tavoitteiden saavuttamiseksi. Tämä kaikki tapahtuu jatkuvasti kasvavien odotusten ja vaatimusten, sekä kompleksisuuden ja fragmentaation toimintaympäristössä. (Torfing ja Triantafillou 2013, 9–25) Avoimena systeeminä hallintateorioita implementoiva hallitus, kansalaiset sekä yksityisen- ja kolmannen sektorin monilukuiset sidosryhmät osallistuvat kaikki politiikkaprosessiin. Huomio on kohdistunut ulkoisen ympäristön vaikutukseen asialistan muodostamisessa sekä toimeenpanossa (Osborne 2010, 413–428).

3 MONIPAIKKAISUUS KÄSITTEENÄ JA TUTKIMUKSEN KOHTEENA

Monipaikkaisuus on monimutkainen ja monimuotoinen ihmisen liikkumiseen liittyvä sosiaalinen ilmiö, joka koostuu useista eri osa-alueista. Monipaikkaisuudelle on monia määritelmiä. Käsiteellä viitataan usein hyvinkin erilaiseen joukkoon liikkuvuuteen liittyviä muotoja. Monipaikkaisuus on ilmiönä määritelmällisesti epätarkka, koska ilmiön moniulotteisuuden vuoksi vakiintunutta määritelmää monipaikkaisuudelle ei ole (Weichhart 2015, 378–391). Ilmiön sisällöllinen laajuus ja käsitteen monimerkityksellisyys kuvaakin hyvin ilmiön monimutkaista luonnetta. Käsitteen epätarkkuuden ongelmana on monipaikkaisuuden ilmiön monitahoisuus. Sana voi tarkoittaa lähes mitä tahansa liikkuvuuteen liittyvää ilmiötä tai osa-aluetta. Monipaikkaisuus ei siksi käsitteenä itsessään anna juurikaan kuvaa ilmiön todellisesta luonteesta tai sisällöstä.

Monipaikkaisuudella saatetaan viitata esimerkiksi asumiseen, työskentelyyn, vapaa-ajanviettoon ja sosiaalisten suhteiden ylläpitoon liittyvään liikkumiseen ja paikan vaihtoon (Hilti 2016, 467–482). Tyypillisimmin monipaikkaisuudella viitataankin asumiseen yhdistyvään liikkuvuuteen. Tältä kannalta ymmärrettynä monipaikkaisuus tarkoittaa yksinkertaisesti sitä, että ihmisellä on useampi kuin yksi oleskelu- tai asuinpaikka, joissa vuorotellaan. Monipaikkaisessa asumisessa (engl. *multiple dwelling, residential multi-locality*) käytössä on vähintään kaksi eri alueella sijaitsevaa asuntoa, joissa asutaan vuorotellen. (Dittrich-Wesbuer ym. 2015, 409–424; Lehtonen ym. 2019, 7–29). Monipaikkaisuus on samanaikaisesti paikkaan kiinnittymistä sekä paikkojen välillä tapahtuvaa liikkumista (Hilti 2016; 467–482; Schier ym. 2015, 439–452; Weiske ym. 2015, 392–408). Haukkalan (2011, 6) määritelmä monipaikkaisuudesta on asuntokytöstä laajempi. Hänen mukaansa monipaikkaisuus koostuu asumisen lisäksi eri paikoissa tapahtuvasta liikkumisesta, palveluista, työstä, harrastuksista ja kokemuksista. Hänen mielestään monipaikkaisuudella tarkoitetaan liikkumisen ympärille rakentuvaa elämäntapaa tai -tyyliä. Wood ym. (2015, 364) mukaan monipaikkaisuus (engl. *multi-locality*) tarkoittaa ”käytäntöä, jossa yhdistetään säännöllisesti tai epäsäännöllisesti erilaisten paikkojen mahdollisuuksia omien tavoitteiden toteuttamiseksi”. Laajimmin kuvailtuna monipaikkaisuudella voidaankin tarkoittaa elämäntapaa, johon liittyy alueellista liikkuvuutta ja paikan vaihtoa (Haukkala 2011; Hilti 2016, 467–482; Schier

ym. 2015, 439–452; Weichhart 2015, 378–391). Weichhart:n (2015, 378–391) mukaan monipaikkaisuus tarkoittaa lähtökohtaisesti asumiseen kytkeytyvää ilmiönä, mutta siihen liittyy oleellisesti myös liikkuva elämäntyyli, jota ohjaa ihmisten tavoitteet hyvästä elämästä. Hän nostaa esiin, kuinka monipaikkaisuuden ymmärtäminen vaatisi erilaisten elämäntilanteiden ja tavoitteiden huomioimista ja ymmärtämistä.

Suomalaisessa monipaikkaisuutta koskevassa tutkimuksessa on tyypillistä, että monipaikkaisuudella viitataan erityisesti vapaa-ajan asunnon ja virallisen asuinpaikkakunnan välillä tapahtuvaan liikkumiseen eli mökkeilyyn (engl. *second home owners*). (Lehtonen ym. 2019, 7–29; Pitkänen ym. 2017, 93–113; Pitkänen ym. 2020, 6748). Tässä tutkimuksessa monipaikkaisuudelle on pyritty antamaan mahdollisimman löyhä ja epätarkka merkityssisältö, jotta ilmiötä on voitu tarkastella koko laajuudessaan. Monipaikkaisuudella tarkoitetaan tässä tutkimuksessa liikkumisen ympärille muodostuvaa elämäntapaa ja -tyyliä.

Monipaikkaisuutta koskevalla tutkimuksella on pyritty tavoittamaan, ymmärtämään ja käsitteellistämään väestön liikkuvuuteen liittyvää käyttäytymistä. Tutkimusta on tehty tähän mennessä erityisesti aluekehityksen, aluesuunnittelun, maantieteen ja matkailun, sekä kulttuurintutkimuksen aloilla. (Adamiak ym. 2017, 1035–1050; Di Marino ym. 2018, 2015–2035; Weichhart 2015, 378–39; Weiske ym. 2015, 392–408; Wood ym. 2015, 363–377; Åkerlund ym. 2014) Ilmiön monitahtoisuudesta johtuen, monipaikkaisuudelle ei ole yhtenäistä teoreettista kehystä, jonka puitteissa ilmiötä tulisi tutkia (Weiske 2015, 392). Tutkimus onkin keskittynyt rajattuun ilmiön osaan tai osakäsitteisiin. Monitieteellisyys kuvaa ilmiön monialaisuutta ja -tahoisuutta ja toisaalta monipaikkaisuudesta aiheutuvien vaikutusten ilmaantumista ja tunnistamista. Monipaikkaisuuden vaikutuksia on tunnistettu ja tutkittu paljon matkailuun ja maantieteen aloilla. Näistä asumisen ja vapaa-ajan viettoon liittyvä tutkimus on erityisen pitkällä (esim. Schier 2015, 439–452; Weichhart 2015, 378–391). Muita tutkimuksen osa-alueita ovat olleet mm. muuttoliike ja liikkuvuus (Greiner 2012, 195–212), monipaikkainen työnteko (Di Marino ym. 2018, 2015–2035; Reuschke 2012, 11–30; Tuulentie ja Heimtun 2014, 367–384), sekä yhteisöllisyyttä, kokemuksellisuutta ja paikkaidentiteettiä käsittelevä tutkimus (Hilti 2016). Liikkuvuuden ja monipaikkaisten määrän kasvusta huolimatta, monipaikkaisuuden tutkimus on yhä vähäistä

yhteiskuntatieteellisellä tieteenalalla yhteiskuntamaantiedettä tai talusmaantiedettä lukuun ottamatta.

Suomessa ilmiötä käsitteleviä julkishallinnon tuottamia selvityksiä ja raportteja on tuotettu useita (Alasalmi ym. 2020; Ikonen ja Reina 2019; Valtiovarainministeriö 2018), mutta hallintotieteellistä tai valtio-opillista tutkimusta ei ole tähän mennessä tehty. Suomessa monipaikkaisuutta koskevan tiedon ja tutkimuksen tuottaminen on ollut aluemaantieteilijöiden ja aluekehityksen tutkijoiden varassa. Suomalaisen monipaikkaisuutta koskevan tutkimuksen kohteena on ollut esimerkiksi monipaikkainen ja mobiili työ (Hyrkkänen ja Vartiainen 2007, 160–172), vapaa-ajan asumiseen liittyvä monipaikkaisuus (Pitkänen 2013; Pitkänen ym. 2020; Pitkänen ja Strandell 2018) ja monipaikkaisen asumisen vaikutukset maaseudun terveyspalvelujen järjestämisessä (Lehtonen ym. 2019, 7–29). Monipaikkaisuuteen liittyvää julkispalveluiden ja julkishallinnon kehittämiseen tai palveluntuotantoon liittyvää tutkimusta ei ole tehty siitä huolimatta, että monipaikkaisuuden vaikutukset palveluntarjontaan ja -kysyntään on tunnistettu (Adamiak ym. 2015; Lehtonen ym. 2019, 7-29). Suomalaisessa yhteiskunnassa esiintyvän monipaikkaisuus-ilmiön ymmärtämiseen ja kuvaamiseen liittyvä tutkimus on ollut lähinnä erilaisten tutkimuslaitosten ja ajatushautomoiden tuottamien tutkimusten, raporttien ja julkishallinnon hankeselvitysten varassa.

Suomen itsenäisyyden juhlarahaston (Sitra) tuottama raportti yhdessä Turun yliopiston Tulevaisuuden tutkimuskeskuksen ja konsulttiyritys Pöyryn kanssa listaa syitä monipaikkaisuuden syntymiselle (Haukkala 2011). Vuonna 2011 valmistunut ”Monipaikkaisuus – ilmiö ja tulevaisuus”- raportti arvioi, että monipaikkaisuutta tuottaa globaalit megatrendit: ilmastonmuutos, väestönmuutos (väestön vanheneminen, väestön kasvu tai lasku), globalisaatio ja digitalisaatio. Lisäksi raportissa arvioitiin tuolloin heikoiksi signaaleiksi luettujen tulevaisuuskuvien tukevan monipaikkaisuuden kehitystä: slow life, downshifting, hidas kasvu, aineettomien hyödykkeiden nousu, DIY-kulttuuri, lähityön-, ruoan- ja palveluiden arvostus, lähimaaseudun nousu ja yhteisöllisyyden kasvu. Äkillisten, ennakoimattomien tapahtumien arveltiin vahvistavan monipaikkaisuuden kehitystä. Tällaisina mustina joutsenina mainittiin mm. maailmanlaajuinen pandemia ja ilmastonmuutos. Myös Hilti (2016) korostaa globalisaation ja digitalisaation vahvistavan monipaikkaisuutta. Hänen mukaansa monipaikkaisuutta tuottaa muuttoliikkeen jatkuva kasvu, massaturismi, työelämän muutokset ja kansainvälistyminen.

Monipaikkaisuuden on osoitettu liittyvän kaikkiin elämän osa-alueisiin: asumiseen, työskentelyyn, vapaa-ajanviettoon ja sosiaalisten suhteiden ylläpitoon (Hilti 2016). Yhä useammalla on mahdollisuus hankkia kakkosasunto tai mökki, sekä viettää lisääntyntä vapaa-aikaa matkustellen. Liikkumisen lisääntymisen vaikutukset näkyvät myös työelämässä. Digitalisaatio mahdollistaa paikkariippumattoman työn tekemisen ja erilaiset etätyön mahdollisuudet. Monipaikkaisuutta ohjaa tapauskohtaiset ja subjektiiviset työn, vapaa-ajan ja sosiaalisten suhteiden aiheuttamat motiivit (Haukkala 2011). Monipaikkaisuus voi olla vapaaehtoista tai olosuhteiden tai elämäntilanteen pakottamaa (Weichart 2015, 378–391) Suomalaisessa yhteiskunnassa monipaikkaisuus ilmenee mökkeilynä, kakkosasunnon omistamisena, opiskeluna toisella paikkakunnalla, parisuhteen vuoksi useammalla paikkakunnalla asumisena, uusperheiden useampana kotina, sekä työskentelynä ja harrastamisena päivittäisen asointiympäristön ulkopuolella (Haukkala 2011; Tuulentie ja Heimtun 2014, 367–384).

Monipaikkaisuuden vaikutukset leviävät laajalle. Liikkuvuuden lisääntyminen vaikuttaa monin tavoin yhteiskunnan rakenteisiin: talouteen (esim. työn teon muuttuvat tavat, asuntokauppa), politiikkaan (esim. osallisuuskysymykset), lakeihin (esim. verot, asumisluvat, äänestämisen) ja alue- ja kaupunkisuunnitteluun (arkkitehtuuri, aluesuunnittelu- ja kehitys, infrastruktuuri) (Hilti 2016). Monipaikkaisten on osoitettu vaikuttavan alueiden taloudelliseen ja kulttuuriseen kehitykseen. Liikkuva elämäntapa voi tuoda lisätuloja paikalliselle elinkeinoelämälle ja kuntataloudelle, sekä vaikuttaa kiinteistöjen arvoon. Lisäksi monipaikkaiset asukkaat elävöittävät paikallisyhteisöä. (Adamiak ym. 2015, Pitkänen ym. 2017, 93–113) Kausityöntekijöiden segmentti on yksi keskeisimpiä työhön liittyvän alueellisen liikkuvuuden ryhmiä (Tuulentie ja Heimtun 2014, 367–384). Matkailun kasvusta seuraavan kausityövoiman tarpeen on arvioitu kasvavan. (Pitkänen ja Strandell 2018, 6–23)

Monipaikkaisen elämäntavan tuottamien vaikutusten mittaamisen kannalta on hankalaa, että monipaikkaisuutta koskevaa tilastotietoa on vähän. Monipaikkaisten määrää arvioitaessa voidaan tarkastella monipaikkaisuuden eri osa-alueita koskevaa tilastotietoa. Monipaikkaisten määrästä suomalaisessa yhteiskunnassa ei ole kokonaisarviota. Tässä tutkimuksessa monipaikkaisten kokoluokkaa arvioidaan tarkastelemalla suomalaisen yhteiskunnan kannalta keskeisten monipaikkaisuutta aiheuttavien segmenttien kokoa. Olen arvioinut tällaisiksi segmenteiksi vapaa-ajan asukkaat eli mökkeilijät, sekä työhön

liittyvän monipaikkaisuuden. Tarkastelen seuraavaksi näitä lyhyesti, jotta monipaikkaisten suomalaisten määrästä on mahdollista muodostaa käsitys.

Suomalaiselle monipaikkaisuuden ilmiölle vapaa-ajan asukkaiden segmentin on osoitettu olevan kaikista merkittävin monipaikkaisuuden aiheuttaja. Monipaikkaisuutta koskevassa tutkimuksessa viitataan vapaa-ajan asumiseen tai mökkeilyyn myös kausiväestön käsitteellä (Lehtonen ja Vihinen 2020, 103–111). Suomessa on yli kaksi miljoonaa mökkiä, joista suurin osa sijaitsee maaseutumaisilla alueilla (Adamiak ym. 2015). Vapaa-ajan asunnolla vietetty määrä on merkittävä. Mökkibarometrin (2016) mukaan suomalainen viettää mökillä aikaa keskimäärin 79 vuorokautta vuoden aikana. Adamiak ym. (2015) tulivat samankaltaiseen tulokseen, jos huomioidaan, että yksi yöpyminen mökillä vastaa kahta mökillä vietettyä vuorokautta. Heidän mukaansa tyypillisesti mökkeilevä suomalainen yöpyy vuoden aikana 37 yötä mökillä tehden 16 erillistä vierailua. Vapaa-ajan asuntojen suurin käyttäjäryhmä ovat kaupunkilaiset, jotka asuvat maaseudulla vapaa-ajan asunnoillaan monipaikkaisesti (Adamiak ym. 2015).

Mökkikanta kasvaa tasaisesti muutamalla tuhannella vuosittain ja mökkeilyn suosion onkin arveltu säilyvän, vaikka keskustelua mökkeilyn suosion hiipumisesta on käyty viime vuosikymmeninä (Pitkänen ym. 2014, 207–221). Vapaa-ajan asumisen kysyntää kasvattaa samat trendit, jotka vaikuttavat myös muunlaisen liikkuvuuden lisääntymiseen. Vapaa-aikaa on runsaammin ja varallisuutta on kertynyt mieleisesti vietetyn vapaa-ajan viettoon. Lisäksi tietoliikenneyhteyksien paraneminen mahdollistaa työskentelyn vapaa-ajan asunnolta aiempaa helpommin ja etätyömahdollisuuksien edellytykset paranevat.

Työelämään liittyvä monipaikkaisuus on kasvussa. Kun vielä 2000-luvun alussa 4,7% työvoimasta teki etätyötä (Helminen ja Ristimäki 2007, 331–342), kymmenen vuotta myöhemmin säännöllistä etätyötä tekevien määrä oli noussut noin viidennekseen palkansaaajista (Työolobarometri 2017). Koronapandemia toi etätyöhön lähes vuosikymmenen harppauksen. Vuonna 2020 noin puolet (48%) palkansaaajista oli tehnyt etätyötä (Työolobarometri 2020). Etätyön yleistymisellä on kaksinainen vaikutus monipaikkaisuuteen. Se voi lisätä monipaikkaista asumista, kun työ irtautuu paikkariippuvuudesta. Työn tekeminen on aiempaa helpommin mahdollista useista eri lokaatioista. Toisaalta etätyö voi vaikuttaa etenkin työn perässä alueellisesti liikkuvien eli pendelöivien määrään. Juuri pitkän työmatkan on havaittu olevan keskeinen motiivi etätyöhön (Helminen ym. 2003). Vaikka työn paikkaan sidottu luonne on tilastojen

valossa muuttumassa, antaa etätöiden lisääntymisestä kertovat tilastot lopulta hyvin vähän tietoa siitä, millaiset vaikutukset kehityksellä on liikkuvuuteen ja monipaikkaisuuteen, sekä laajemmin yhteiskuntaan.

Pendelöinnistä aiheutuvan monipaikkaisuuden määrän on osoitettu olevan marginaalista. Kotavaara ym. (2020, 69-86) tutkivat alueellista liikkuvuutta ja työssäkäynnin alueellista rakennetta Suomessa. Alueiden välisestä työssäkäynnistä havaittiin, että työntekijät asuvat lähellä työpaikkaansa ja alueiden välinen pendelöinti on harvinaista (7,6%). Puolet työmatkoista tehtiin korkeintaan kuuden kilometrin etäisyydelle kotoa. Kotavaara ym. (2020, 69-86) tulkitsevat potentiaalisesti monipaikkaisiksi sellaiset työmatkalaiset, joiden työmatka ylittää 100 km. Tämän joukon suuruus oli 3,6% työllisistä.

4 KINGDONIN MONIVIRTAMALLI JA MONIPAIKKAISUUS

Kingdonin (2014) monivirtamalli (engl. *multiple streams theory*) kuvaa kuinka asia ilmestyy ja nousee poliittiselle agendalle eli päätöksenteon kohteeksi. Mallin avulla voidaan tarkastella, millaiset mahdollisuudet asialla on edetä kohti päätöksenteon areenaa. John W. Kingdon (2014) laatima teoria agendan asettamisesta perustuu USA:n kongressissa 1970-luvulla toteutettuihin tapaustutkimuksiin. Teoria kuvaa tapoja, joiden kautta asiat voivat edetä poliittisen mielenkiinnon ja päätöksenteon kohteeksi. Agendan asettamisen prosessissa laaja joukko kilpailevia asioita supistuu muutamaaan ratkaistavaan asiaan, jotka todella saavat päätöksentekijöiltä huomiota. Keskeisiä vaiheita agendan asettamisessa ovat ongelman tunnistaminen, toimintapolitiikkavaihtoehtojen eli ratkaisujen kehittäminen sekä poliittisen päätöksenteon valmistelu ja päätöksentekoprosessi. Asioiden nouseminen poliittiselle agendalle määräytyy prosessiin osallistujien ja itse prosessin kautta.

4.1 Ongelmien virta

Toimintapolitiikan muutoksen edellytyksenä on, että ihmiset ovat vakuuttuneita siitä, että kyseessä on ongelma, jolle tulisi tehdä jotain. Keskeistä asian etenemisellä kohti päätöksentekoa on ongelman tunnistaminen ja muotoilu. Kingdonin (2014) malli korostaa, kuinka ongelman tunnistamisen ja muotoilun avuksi tarvitaan erilaisten indikaattorien tuottamaa tietoa. Indikaattoreina voivat toimia erilaiset raportit, selvitykset, tutkimukset, data-analyysit ja monitoroinnit. Monipaikkaisuuden aiheuttamista ongelmista kieliviä indikaattoreita voivat esimerkiksi olla liikkuvuutta ja julkispalveluiden kysynnän vaihteluita koskevat tilastot ja data-analyysit. Lehtonen ym. (2019, 7–29) tutkivat terveyspalvelujen kysynnän vaihtelusta aiheutuvia kustannuksia Pohjois-Kymenlaaksossa vertaamalla kausittain muuttuvia väestötilastoja ja terveyspalveluverkon ylläpitokustannuksia. Tässä paikkatietoanalyysija hyödyntävässä tutkimuksessa havaittiin, että väestömäärän voimakkaan vaihtelun vuoksi paikallista tietoisuutta korostavalle suunnittelulle on tarvetta. Tulokset osoittivat, että muuttuvat olosuhteet voidaan huomioida paremmin tarkkaan sijaintiin perustuvan paikkatiedon

avulla kuin hallinnollisiin aluejakoihin perustuvia tilastoja käyttämällä. (Lehtonen ym. 2019, 7–29)

Indikaattorien tavoitteena on ongelman todellisen luoteen ymmärtäminen niiden tuottaman tiedon avulla. Tiedon avulla on mahdollista tunnistaa kuinka laajasta tai merkittävästä asiasta on kyse, sekä millaisia vaikutuksia sillä on yhteiskuntaan. Riittävä tieto asian ympäriltä auttaa jäsentämään ongelman luonnetta ja ymmärtämään sen kokoluokkaa. Valtioneuvoston ohjaama hanke ”Elinvoimainen ja kestävä monipaikkainen Suomi” pyrkii tuottamaan tietoa monipaikkaisuuden vaikutuksista yhteiskunnassa (2020). Erilaisilla ongelmaa kuvaavilla ja esiintuovilla indikaattoreilla on valtaa, koska indikaattorien merkitys ongelman tunnistamisessa on suuri. Ne voivat nostaa esiin sellaisen ongelman, joka on ollut ikään kuin ihmisten mielessä ja muuttaa sen pelkästä vallitsevasta asiantilasta muutosta tarvitseväksi ongelmaksi. Tästä syystä indikaattorien tarkka ja oikeanlainen muotoilu on tärkeää. (Kingdon 2014)

Vallitseva tilanne tai olemassa oleva asia muodostuu ongelmaksi silloin, kun syntyy käsitys, että asialle tulee tehdä jotain (Kingdon 2014). Kingdonin (2014) mukaan ongelman tunnistaminen tarvitsee usein avukseen muutakin kuin pelkkää indikaattorien tuottamaa tietoa. Tarvittava vetoapu voi syntyä käännetapahtumasta, voimakkaasta symbolista tai toimijan omakohtaisesta kokemuksesta.

Merkittävät käännetapahtumat kuten kriisit voivat voimistaa asian tunnistamista ongelmaksi. Kriisin on oltava kokoluokkaa, jota päättäjät tai poliitikot eivät voi ohittaa. Kriisi on erityisen hyödyllinen sellaisissa asioissa, joissa aihe ei ole aikaisemmin juuri lainkaan ollut poliittisella asialistalla. Toisaalta kriisit voivat tuoda asialistalle ongelman, joka on jo ikään kuin ollut ihmisten mielessä, mutta asia ei ole vielä saanut tarpeeksi huomiota tavoittaakseen politiikan tekijöiden ja heidän lähipiirinsä huomion. Kriisit mahdollistavat täysin uudenlaisten ongelmien hahmottamisen ja mukaantulon, sekä jo aiemmin asialistalla etenemistä odottavien asioiden voimakkaamman huomioimisen. Kingdonin (2014) mukaan kriiseillä on myös potentiaali korostaa ongelmiksi sellaisia asioita, jotka tulisi ratkoa ennen kuin ne kasvavat isommiksi ongelmiksi. Koronapandemia on ollut merkittävässä roolissa, kun monipaikkaisuuden aiheuttamia vaikutuksia on alettu tunnistaa.

Vaikutusvaltaisen toimijan omakohtainen kokemus tai kiinnostus asiasta voi edistää asian etenemistä kohti asialistaa. Jo tehdyistä ratkaisuksista kerättävä palaute ja arvioinnit voivat

nostaa esille tärkeitä ongelmia ratkottavaksi. Lisäksi budjetti voi vaikuttaa asioiden nousemista agendalle, joko esteitä luomalla tai mahdollistamalla siirtymää. Mikäli vallitseva tilanne ei vastaa poliittisessa yhteisössä jaettuja arvoja, vallitsevassa tilanne voi yhtäkkisesti muuttua ongelmaksi. Myös toisiin vertailu voi vaikuttaa. Jos vallitseva tilanne eroaa merkittävästi jonkun toisen tilanteesta (esim. toinen valtio), voi syntyä ymmärrys tilanteen ongelmallisen luonteen olemassaolosta.

Kingdonin (2014) mukaan ongelma voi myös kadota asialistalta. Näin saattaa käydä, jos asiaan reagoiminen ei vastaa odotuksia. Asiaan turhaudutaan, jos tehdyt päätökset osoittautuvat riittämättömäksi ongelman ratkaisussa. Tällaisissa tilanteissa päätöksentekijöiden on houkuttelevampaa kääntää huomio toisaalle. Saattaa käydä myös niin, että ongelman ratkaisemiseksi ei tehdä mitään toimenpiteitä. Tottuminen vallitsevaan tilanteeseen poistaa luokittelun ongelmana, minkä seurauksena asia ei enää etene.

4.2 Toimenpiteiden virta

Kingdonin (2014) mukaan ongelman asialistalle etenemisen mahdollisuudet paranevat, jos ongelmaan on liitetty ratkaisu. Kingdonin (2014) mukaan keskeisiä toimenpideideoiden ja ratkaisujen alkulähteitä ovat alan asiantuntijat, jotka muodostavat asian ympärille muodostuvia asiantuntijayhteisöjä. Asiantuntijoiden muodostamat yhteisöt muodostavat ongelmien ratkomiseksi tarvittavia toimenpiteitä. Ongelmien ratkomiseksi syntyvät ideat jalostuvat toimenpide-ehdotuksiksi politiikkaprosessissa. Yhteisöjen sisällä määritetään ongelmia, suunnitellaan toimenpiteitä ja muotoillaan asialistaa. Kingdonin (2014) mukaan tämä tapahtuu luonnonvalintaa muistuttavassa prosessissa, jossa eteenpäin selviytyvät vain sopivimmat ja toteuttamiskelpoisimmat ideat ja toimenpide-ehdotukset. Yhteisöillä on merkittävä rooli asian edistämisessä kohti agendaa.

Yhteisöihin kuuluvat asiantuntijat voivat työskennellä politiikan ja hallinnon sisä- tai ulkopuolella eli toimijoita löytyy sekä julkiselta että yksityiseltä sektorilta. Yhteisö koostuu esimerkiksi poliitikoista, virkahenkilöistä, tutkijoista, konsulteista tai analytikoista. Mahdolliset osallistujat voivat kuulua viralliseen virkahenkilöstöön, mutta voivat olla myös erilaisten sidosryhmien jäseniä. Yhteistä osallistujille on, että he ovat

kiinnostuneita alaan liittyvistä ongelmista ja ovat vuorovaikutuksessa keskenään. Yhteisön samanmielisyys ongelmasta ja sen ratkaisuvaihtoehdoista lisää agendan vakautta ja etenemisvalmiuksia. Mikäli yhteisö pirstaloituu hyvin kapean ala osajiin voi yhteisön kyky hahmottaa asiaa kokonaisuutena vaikeutua. Yhteisön sisällä jaettu yhteinen käsitys vallitsevasta asiantilasta, ongelman luonteesta, sekä ratkaisuvaihtoehdoista vahvistaa asian mahdollisuuksia edetä kohti asialistaa.

Suomen aluepolitiikan asiantuntijayhteisö koostuu asiantuntijoista kaikilta hallinnon tasoilta paikallisesta valtakunnalliseen. Aluepolitiikan asiantuntijoita löytyy hallinnon lisäksi yliopistoista (mm. Ruralia-instituutti), tutkimuskeskuksista (mm. Luonnonvarakeskus Luke, Suomen ympäristökeskus SYKE), konsulttitoimistoista (mm. MDI), säätiöistä (mm. Suomen Luonnonvarain Tutkimussäätiö) ja järjestökentästä. Suomen kuntasektorin edunvalvojana ja kehittäjäkumppanina toimii Suomen Kuntaliitto ry. Sen toimintaan osallistuu kuntien ja kaupunkien lisäksi maakuntien liitot, sairaanhoitopiirit, kuntayhtymät ja kuntataustaiset osakeyhtiöt.

Asiantuntijayhteisöt sisältävät idearikkaita ja uudistavia osajia, jotka tuottavat ideoita ja ratkaisuehdotuksia asialistalle siirrettäviksi. Kingdon (2014) kutsuu tällaisia toimijoita toimintapolitiikan uudistajiksi (engl. *policy entrepreneur*). Tällaiset toimijat ovat valmiita investoimaan resurssejaan kuten aikaa, rahaa ja mainetta, jonkin ajamansa asian edestä. Kingdon (2014) mukaan heidän toimintaansa voi ohjata jokin henkilökohtainen intressi kuten oman aseman tai organisaation toimintakyvyn turvaaminen tai poliittinen hyöty vaalien alla. Toisaalta henkilö voi kokea idean edistämisen arvojen mukaiseksi, jolloin ratkaisun eteneminen edistää itselle tärkeää arvomaailmaa. Myös pelkkä toimijan oma halu olla mukana päätöksenteossa voi selittää tarvetta edistää tiettyä asiaa.

Kingdon (2014) kuvaa ideoiden valintaprosessin muistuttavan evoluutiota. Matkallaan kohti päätöksentekoaarenaa ideat kohtaavat useita kehityspisteitä ja koettelemuksia. Ne kilpailevat ja törmäilevät yhteen muiden ideoiden ja asioiden kanssa. Tämän seurauksena tapahtuu mutaatioita eli ideoiden muokkausta, muuntumista ja yhdistymistä. Kingdon (2014) huomauttaa, että ideat ovat harvoin täysin uusia. Ne rakentuvat aina jollain tapaa edellisten varaan. Edetäkseen idean on oltava sovellettavissa eli käytännöllinen ja toteuttamiskelpoinen. Muiden on uskottava idean toimivuuteen ja toteuttamismahdollisuuksiin tai idea ei etene. Muitakin piirteitä ideasta tulee löytyä. Asia siirtyy asialistalle todennäköisemmin, jos se sopii arvomaailmaan, jonka yhteisö ja yleisö

laajemmin jakaa. Vallitseva arvoilmapiiri, kulttuuri ja ideologia vaikuttaa siihen, millaiset ideat voivat ylipäättään päätyä agendalle. Edistettävien asioiden on oltava hyväksyttäviä sekä yleisölle että asiantuntijayhteisölle. Jotta idea voi edetä, sen on sisältävä valalla olevien arvojen muotoja. (Kingdon 2014)

Idean pohjustaminen on sen läpimenon kannalta tärkeää. Toimintapolitiikan uudistajat pyrkivät saamaan idealle mahdollisimman suurta kannatusta oman yhteisön lisäksi myös laajemmin yhteiskunnasta. Tarkoituksena on pohjustaa idean etenemismahdollisuuksia totuttamalla muita idealle. Totuttamista tehdään samoin kuin idean esittelemistäkin: puheissa, paneeleissa ja median kautta. Ehdotus otetaan sitä vakavammin, mitä enemmän ehdotuksesta keskustellaan. Nämä toimivat samalla ikään kuin testialustana, jossa kokeillaan ympäristön vastaanottavuutta idealle. (Kingdon 2014)

4.3 Politiikkavirta

Kingdonin (2014) mukaan politiikkavirta kokoaa yhteen kansalaiset, yleisen mielipiteen, yhteiskunnalliset liikkeet, poliitikot, sidosryhmät, vaalit ja hallinnossa tapahtuvat muutokset. Politiikkavirta virtaa muista virtauksista itsenäisenä. Sen sijaan siihen vaikuttavat yleisen mielipiteen muutokset, sekä poliittisten voimien tasapaino yhteiskunnassa ja hallinnossa. (Kingdon 2014)

Kingdonin (2014) mukaan politiikkavirta muuttuu ajassa julkisen mielipiteen ohjaamana. Yleisen mielipiteen tulkinta on idean tai asian kannalta tärkeää, koska se vaikuttaa niiden etenemismahdollisuuksiin. Yhteiskunnallisten liikkeiden, median ja julkisen keskustelun seuraaminen auttaa hahmottamaan yleistä mielipidettä. Kyse on pitkälti koko yhteiskunnan tuottamasta keskustelusta aiheen ympärillä. Yleisen mielipiteen lisäksi organisoidut poliittiset voimat vaikuttavat poliittiseen virtauksen koostumukseen. Intressiryhmien paine ja poliittisten eliittien vaikutus voi vastustaa tai edistää asian liikkumista kohti päätöksenteon areenaa.

Muutokset poliittisissa virkanimityksissä voivat muuttaa keskeisimpien päätöksentekoprosessiin vaikuttavien pelureiden voimasuhteita. Voimassa olevat lait ja asetukset luovat suuntaviivat, joita mukailten toimenpidevaihtoehdot ja niiden valmistelu sekä päämäärät ohjautuvat. Erityisesti silloin, kun päättäjät havaitsevat, että jokin asia

liikkuu kohti läpimenoa, osallistumisinto sen valmisteluun ja muotoiluun on suurta, jotta ei jättäydytä vaikutusvallan ulkopuolelle.

4.4 Mahdollisuuksien ikkuna

Asialistalle mahtuu kerrallaan vain rajallinen joukko asioita. Kingdonin (2014) mallissa kolmen virtauksen on yhdistyttävä ajallisesti oikealla hetkellä, jotta asian siirtyy päätöksenteon kohteeksi. Kingdon (2014) kutsuu tällaista tilannetta mahdollisuuksien ikkunaksi (engl. *policy window, opportunity window*). Ikkunan avautumisen edellytyksenä on, että ongelma on selkeä ja tunnistettu, toteuttamiskelpoinen ratkaisuehdotus on olemassa ja poliittinen ilmapiiri on suotuista. Ikkunan avautuessa asialle syntyy otollinen hetki siirtyä poliittiselle agendalle ja käynnistää muutosprosessi. Huolellisesta valmistelusta huolimatta, lopputulosta on kuitenkin mahdotonta ennustaa. (Kingdon 2014)

Vaihtoehdot, ideat, ratkaisut ja niiden kannattajat odottavat oikeaa hetkeä, jolloin asian läpimeno on todennäköisin. Ikkuna voi avautua ennustetusti tai yllättäen. Kingdon (2014) korostaa ajoituksen merkitystä toimintapolitiikkojen siirtymisessä agendalle. Valmistelijoiden on oltava valmiita oikean hetken koittaessa. Jos hetki menee ohi, seuraavaa suosiollista mahdollisuutta voi joutua odottamaan pitkään.

Ennustettu mahdollisuuksien ikkuna avautuu, jos poliittisessa virrassa tapahtuu odotettu muutos. Esimerkiksi hallitus vaihtuu. Tällainen vaihdoshetki avaa mahdollisuuksia sellaisille ratkaisuille, joille ei aikaisemmin ollut sijaa. Yleisen mielipiteen muuttuminen voi valmistella sopivan hetken. On myös mahdollista, että esiin on noussut niin merkittävä ja suuri ongelma, että virkahenkilöiden ja poliitikkojen on mahdotonta ohittaa asia. Kriisi tai vastaava radikaali muutos voi nostaa asian agendalle ennakoimatta.

Ikkuna voi myös sulkeutua. Joko ongelman eteen on jo tehty töitä sen ratkomiseksi ja koetaan, ettei lisäpanostuksiin resursointi ole järkevää. Epäonnistuminen toimintapolitiikan läpiviennissä voi aiheuttaa tilanteen, jossa sen läpiviemiseksi ei kannata uhrata enempää resursseja. Jos sellaiset tekijät poistuvat, jotka alun perin aukaisivat mahdollisuuksien ikkunan, voi eteneminen tyssätä siihen. Voi käydä myös niin, että havaitaan ettei vallitsevalle toimintapolitiikalle ole todellisuudessa vaihtoehtoa.

Kingdonin (2014) mukaan mikään virroista ei yksin riitä asettamaan ongelmaa asialistalle päätöksenteon kohteeksi. Mahdollisuuksien ikkunan aukiolo saattaa olla hetkellistä. Jos virtojen yhdistymistä ei tapahdu, ikkuna sulkeutuu. Ongelma voi nousta asialistalle äkistikin esimerkiksi käännetapahtuman vuoksi, mutta jos sopivia ratkaisuja ei ole tarjolla, asia siirtyy sivuun.

5 AINEISTO JA MENETELMÄT

5.1 Puolistrukturoitu asiantuntijahaastattelu

Tämän tutkimuksen laadullinen tutkimusaineisto kerättiin puolistrukturoituina asiantuntijahaastatteluina. Tutkimusaineiston muodostaa yhteensä neljän aluepolitiikan asiantuntijan haastattelut.

Laadullisen tutkimuksen oppaiden mukaan laadullisessa sisällönanalyysissä tutkimusaineiston koolle ei ole mitään ennalta määrättyä suositusta. Aineiston määrä on kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkimuskohtainen. Aineiston laajuus voi olla mitä tahansa niukan ja laajan väliltä. Aineistoa on riittävästi, kun aineisto on kylläntynyt eli uudet tapaukset eivät tuota enää tutkimusongelman kannalta uutta tietoa ja teoreettinen peruskuvio on hahmotettavissa. (Eskola ja Suoranta 1998, 47–48; Hirsjärvi ja Hurme 2010; Tuomi ja Sarajärvi 2018, 87) Esimerkiksi Eskola ja Suoranta (1998, 47) toteavat: ”Aineiston määrä on kvalitatiivisessa tutkimuksessa pitkälle tutkimuskohtainen; vastauksia tarvitaan juuri sen verran kuin on aiheen kannalta välttämätöntä”. Tämän tutkimuksen haastatteluissa toistuivat samankaltaiset vastaukset. Neljän haastattelun muodostama aineisto oli sisällöllisesti rikas ja suurikokoinen. Aineiston kokoa kasvatti pitkä haastattelurunko ja ajallisesti pitkään kestäneet haastattelut. Aineisossa oli havaittavissa selvä saturaatiopiste.

Puolistrukturoitu haastattelutekniikka sallii kysymysjärjestyksen muuttamisen ja tarkentavien kysymysten esittämisen. (Hirsjärvi ja Hurme 2010) Puolistrukturoidun haastattelun vahvuus onkin sen vuorovaikutuksellisuus. Se antoi haastateltaville asiantuntijoille mahdollisuuden kertoa omista näkemyksistään ja haastattelijalle mahdollisuuden pyytää tarvittaessa lisätietoja. Tarkentavien kysymysten esittäminen auttoi tulkitsemaan haastateltavan sanoman, sillä tavoin, kun lausuja oli sen tarkoittanut.

Haastattelurunko (Liite 1) laadittiin Kingdonin (2014) agendan asettamista käsittelevän teorian ja monipaikkaisuuteen liittyvän kirjallisuuden avulla. Teemahaastattelu ilman kysymyksiä ei olisi sopinut haastattelutekniikaksi, koska haastattelun tavoitteena oli löytää vastauksia teoriasta operationalisoituihin kysymyksiin.

Haastattelemalla asiantuntijoita on tarkoitus päästä käsiksi tietoon, johon ei muuten olisi pääsyä (Littig 2009, 58–113). Littig (2009, 58–113) määrittää asiantuntijan henkilöksi,

jolla on vaikutusvaltaa ja pääsy alaansa koskevaan tietoon. Asiantuntijahaastattelun haastattelukäytännöt noudattelevat eliittihaastattelulle tyypillisiä ominaispiirteitä. (Littig 2009, 58–113; Mykkänen 2001, 108–127) Asiantuntijahaastattelun tavoitteena on tuottaa asiantuntijan alaa koskevaa tietoa (Littig 2009, 58–113).

Asiantuntijahaastatteluun sisältyy joukko sille tyypillisiä vuorovaikutuksen ja haastatteluprosessin ominaispiirteitä, jotka huomioitiin aineistonkeruuvaiheessa. Haastattelut toteutettiin vasta tutkimusprosessin loppuvaiheessa, kun tutkittava aihealue oli tullut hyvin tutuksi. Asiantuntijahaastatteluja käsittelevässä kirjallisuudessa tähdennetään valmistautumisen tärkeyttä. Asiantuntijahaastattelua varten on valmistauduttava tavanomaista huolellisemmin, tutustuttava tarkoin haastattelun aihealueeseen ja kartutettava taustatietoa tutkittavasta aiheesta. Valmistautuminen auttaa haastattelukysymysten rajaamisessa korkeatasoiseen asiantuntijatietoon sopiviksi. (Littig 2009, 105–106, Mykkänen 2001, 119–121) Hyväksi koetut kysymykset motivoivat haastateltavaa vastaamaan hyvin (Mykkänen 2001, 120). Lisäksi huolellinen perehtyminen aihealueeseen vähentää statuseroa haastattelijan ja asiantuntijan välillä. Statuserojen madaltaminen vahvistaa haastattelijan asemaa keskustelutilanteessa tutkimuksen eduksi. (Mykkänen 2001, Littig 2009)

Huolellisen valmistautumisen vuoksi haastattelurunko (Liite 1) sisälsi hyvin tarkasti rajattuja kysymyksiä laajoja aihekokonaisuuksia käsittelevien kysymysten sijaan. Tarkoissa kysymyksissä riskinä on, että kysymykset johdattelevat annettuja vastauksia liikaa ja tärkeää tietoa on voinut jäädä kertomatta. Toisaalta huolellisesti muodostettu ja yksityiskohtaisia kysymyksiä sisältävä haastattelurunko on haastattelutilanteessa varmistanut aiheen kannalta tärkeiden yksityiskohtien huomioimisen ja oikeanlaisen käsitteiden käytön (Mykkänen 2001, 120).

Asiantuntijat ovat oman alansa osaajia, joten he ovat tottuneita kertomaan omasta alastaan ja osaamisalueestaan. Asiantuntijoita haastatellessa tärkeää onkin salliva ja joustava linja aiheen käsittelyssä (Littig 2009, 105; Mykkänen 2001, 120). Tässä tutkimuksessa tiedonsaannin niukkuus ei ollut ongelma. Sen sijaan keskustelun ohjaaminen tutkimuksen kannalta keskeisiin asioihin osoittautui tärkeäksi. Asiantuntijapuhe liikkui ajoittain hyvin abstraktilla tasolla, joten tarkentavien ja ohjaavien kysymysten esittäminen oli tarpeellista. Abstraktin lähestymistavan ymmärtäminen onkin keskeistä asiantuntijatietoa omaavia henkilöitä haastateltaessa (Mykkänen 2001, 117). Haastattelijan vastuulla on

purkaa esteitä onnistuneen haastattelutilanteen edestä ja ohjata keskustelun suuntaa. (Hirsjärvi ja Hurme 2010). Littig (2009, 101–102) tähdentää, että vuorovaikutus asiantuntijaan on kuitenkin pyrittävä pitämään minimissä mahdollisimman objektiivisen tiedon saamiseksi.

5.2 Haastateltavat henkilöt ja haastatteluiden toteutus

Koronapandemian vuoksi haastattelut toteutettiin videoneuvotteluohjelma Zoom:n välityksellä verkossa etäyhteydessä keväällä 2021. Tutkimuksessa haastateltiin kahta kuntajohtajina työskentelevää kuntapolitiikan viranhaltijaa, sekä kahta aluekehityksen tutkijaa, jotka työskentelevät aluekehitystä tutkimisessa organisaatioissa. Virkasuhteessa toimivia kuntajohtajia haastatteleamalla päästiin käsiksi kunnallispolitiikan parissa työskentelevien henkilöiden omaavaan tietoon monipaikkaisuudesta. Haastatteleamalla aluekehityksen tutkijoita päästiin käsiksi siihen, millaista tietoa aluepolitiikkaa ohjaavan tiedon tuottamiseen osallistuvilla tutkijoilla monipaikkaisuudesta on. Seuraavaksi esittelen haastateltavat henkilöt, sekä kriteerit haastateltavien henkilöiden valinnalle. Yhdessä haastateltavien kanssa on sovittu, että haastateltava nimetään tutkimuksessa, mutta anonymiteetti säilytetään vastauksien analyysivaiheessa. Tästä syystä vastauksista ei voi päätellä asian lausujasta muuta, kuin asiantuntija-aseman (kuntajohtaja, tutkija).

Haastateltaviksi virkahenkilöiksi valittiin Kuhmon kaupunginjohtaja VTM Tytti Määttä sekä Padasjoen kunnanjohtaja DI Petri Koivula. Haastateltaviksi valittiin henkilöt, joille monipaikkaisuuteen liittyvät teemat ovat ennalta tuttuja. Ilmiön tuttuus haastateltavalle oli valintaedellytys, koska tutkimuksen kohteena on monipaikkaisuuden ympärillä olevan asiantuntijayhteisön sisällä rakentuva tieto. Ilmiön tuttuus haastateltavalle varmistettiin valitsemalla haastateltaviksi henkilöt, jotka ovat osallistuneet julkiseen keskusteluun käyttämällä käsitettä ”monipaikkaisuus” tai muulla tavoin osallistuneet aiheesta käytävään keskusteluun omassa vaikutuspiirissään (Maaseudun tulevaisuus 31.10.2018; Yle 12.4.2021; Yle 6.11.2020; Yle 13.7.2020). Toisella haastateltavista oli lisäksi monipaikkaisuuden ilmiöön liittyvää tutkimustaustaa. Kaupunginjohtaja Määttä on toiminut selvityshenkilönä paikkariippumatonta työtä selvittäneessä Työ- ja elinkeinoministeriön raportissa (Työ- ja elinkeinoministeriö 2020).

Aluekehityksen tutkijat valittiin kahdella valintaperusteella. Ensisijaisen tärkeää valinnassa oli, että henkilö on tuottanut monipaikkaisuutta käsittelevää tutkimusta. Koska monipaikkaisuuteen liittyvien tutkittavien osa-alueiden määrä on laaja, edellytyksenä oli jälleen monipaikkaisuus-käsitteen käyttö tutkimuksessa. Toisena valintakriteerinä oli tutkijan työsuhteinen asema aluekehitystä tutkivassa ja seuraavassa organisaatiossa. Tästä syystä esimerkiksi apurahatutkijoiden haastatteleminen ei tullut kysymykseen. Tutkijan työpaikan oli oltava organisaatio, jonka tarkoituksena on tuottaa tutkittua tietoa poliittisen päätöksenteon tueksi. Työsuhteinen asema organisaatiossa on valintakriteerinä perusteltua, koska se osoittaa tutkijan voimakasta ja esimerkiksi apuraha- tai väitöskirjatutkijaa vahvempaa kiinnittymistä osaksi aluepolitiikan asiantuntijayhteisöä.

Haastateltaviksi tutkijoiksi valittiin Luonnonvarakeskuksen (Luke) tutkimusprofessori VTT Hilka Vihinen, sekä Suomen ympäristökeskuksen (SYKE) erikoistutkija YTT Kati Pitkänen. Tutkimusprofessori Vihinen on tuottanut monipuolista aluekehityksen tutkimusta tutkimalla mm. monipaikkaisuutta maaseudun terveyspalveluiden mahdollistajana (Lehtonen, ym. 2019, 7–29), sekä kausiväestön merkitystä aluerakenteen kehityksessä (Lehtonen ym. 2020, 69–84). Vihinen on mukana Valtioneuvoston kanslialle toteutettavassa vuonna 2020 alkaneessa tutkimushankkeessa ”Elinvoimainen ja kestävä monipaikkainen Suomi”. Erikoistutkija Pitkänen on tutkinut mm. suomalaisen maaseudun monipaikkaisen asumisen muotoja ja kehitystä (Pitkänen ja Strandell 2018, 6–23), koronapandemian vaikutuksia vapaa-ajan asumiseen (Pitkänen ym. 2020, 20–39), sekä luonnon koettuja terveys- ja hyvinvointivaikutuksia (Pitkänen ym. 2020, 6748). Pitkänen osallistuu Vihisen tavoin Valtioneuvoston rahoittamaan monipaikkaisuutta selvittävään hankkeeseen.

Haastattelujen järjestäminen etäyhteydessä videoneuvotteluohjelman välityksellä aiheutti monilukuisia haasteita, joista keskeisimmät liittyivät haastattelutilanteen vuorovaikutuksellisuuteen. Etäyhteydellä haastatteleminen estää välittömän vuorovaikutuksen syntyminen, millä voi olla heikentäviä vaikutuksia haastateltavan ja haastattelijan välille syntyvään luottamuksen ilmapiiriin. Luottamuksen rakentuminen on edellytys tiedonsaannille (Hirsjärvi ja Hurme 2010). Etäyhteyden kautta toteutetussa haastattelussa luottamusta vahvistavien vuorovaikutuksen perusmuotoja jäi kokematta. Haastateltavaa kannustavat myönteiset ynähdykset ja nyökkäykset, sekä muu sanaton viestintä jäi videoneuvotteluohjelman kautta toteutetussa haastattelutilanteessa katveeseen.

Haastattelutilanteessa suurin haaste oli teknisiin ongelmiin reagoiminen. Verkkoyhteys pätki yhden haastateltavan kanssa merkittävästi ja ajoittain haastateltavan vastaus jäi yhteyden katkeamisen vuoksi kuulematta. Vastauksen uudelleen toistaminen on saattanut vaikuttaa vastauksen sisältöön siten, että uudelleen lausuttuna sisältö on muuttunut. Erään toisen haastateltavan kanssa videoyhteys ei onnistunut lainkaan, vaan koko haastattelu jouduttiin lopulta toteuttamaan puhelinhaastatteluna. Haastateltavat olivat asiantuntijoita ja tottuneita kertomaan omasta osaamisestaan ja jakamaan tietoa. On todennäköistä, että etäyhteydessä tehty haastattelu on vaikuttanut haastattelutilanteeseen vähemmän, koska haastateltavat ovat rutinoituneita kertomaan osaamisestaan.

Haastattelujen toteuttamisessa ja aineiston käsittelyssä sekä analyysissä on huomioitu tutkimuseettiset seikat. Haastattelut nauhoitettiin ääni- ja kuvatallenteelle litterointia varten videoneuvotteluohjelma Zoom:n omalla tallennustoiminnolla. Nauhoittamisesta litterointitarkoituksiin sovittiin yhdessä kunkin haastateltavan kanssa haastattelun aluksi. Nauhalle varmistettiin, että haastateltavan nimeäminen yhdeksi haastateltavaksi sopii. Henkilötietoja kerättiin vain siltä osin, kun se oli aineiston analyysin kannalta tarpeellista. Aineiston esittelyssä on huolehdittu siitä, ettei haastateltavia voi tunnistaa. Haastateltavia ei anonymisoitu aineiston analyysivaiheessa. Arvioin tämän olevan tarpeetonta, koska kyseessä on asiantuntijahaastattelu ja haastateltavien joukko oli pieni. Tuloksia esiteltäessä aineisto on kuitenkin anonymisoitu siten, että aineistossa esiintyvää sisältöä tai kommenttia ei voi liittää sen lausujaan.

5.3 Laadullinen sisällönanalyysi

Aineisto analysoitiin laadullisen sisällönanalyysin periaatteita soveltaen. Aineisto esikäsiteltiin litteroimalla haastattelut sanatarkasti Listen N Write -nimisellä litterointiohjelmalla. Kirjasin ylös myös mahdolliset kuuluvuusongelmat, puheen epäselvyydet ja äänikatkokset, jotta häiriöt tiedonjakamisessa olisivat analyysivaiheessa selkeitä ja huomioitavissa. Havaittuja äänenpainoja tai muita ilmaisulliseen viestintään liittyviä erityispiirteitä en kirjannut ylös, koska analyysi kohdistui asiantuntijoiden ilmaisemaan tietoon eikä esimerkiksi subjektiivisiin kokemuksiin, joiden tulkinnessa tämänkaltaisella informaatiolla olisi merkitystä. Halusin pitää litteroinnin tarkkana, jotta kaikki saatavilla oleva tieto pysyisi tässä vaiheessa analyysiä tallella. Epätarkemman litterointitason riskinä olisi ollut analyysituloksen vinoutuminen. Litterointivaiheessa

ymmärrys analyysin kannalta merkityksellisistä kohdista ja saatavilla olevasta tiedosta on yhä vajavaista ja vääristynyttä. Tarkka litterointi vahvistaa luokittelun ja ryhmittelyvaiheen luotettavuutta, koska muokkaamaton aineisto pitää sisällään kaiken alkuperäisen tiedon. Aineiston luonnollisuus korostuu aineistolähtöistä sisällönanalyysia tehdessä. Aineiston litterointivaiheen sisällöllinen koskemattomuus vahvistaa aineistolähtöisten koodien ja luokittelujen muodostamisen luotettavuutta.

Aineiston analyysissä muodostettiin niin sanottu koodauskehikko, jonka avulla tutkimuskysymysten kannalta olennaisia merkityksiä tulkittiin. Vaikka laadullinen sisällönanalyysi tulisi validiteetin takaamiseksi toteuttaa tietyssä järjestyksessä, on tutkimusstrategian ja kysymysten muokkaaminen mahdollista ja jopa toivottavaa, sitä mukaa kun uutta tietoa ilmenee. (Tuomi ja Sarajärvi 2018) Aineiston analyysi käynnistyi jo haastattelujen aikana ja jatkui litterointivaiheessa ennen varsinaisen koodauskehikon luomista. Analyysiluokat alkoivat muotoutua siten jo aineistonkeruun aikana, mutta varsinainen koodauskehikko muodostui aineistoon tutustumisen ja sen analyysin aikana esiin nousseiden tekijöiden pohjalta. Aineiston analysoinnissa hyödynnettiin laadullisen aineiston analyysiohjelmaa ATLAS.ti:ta, joka mahdollistaa systemaattisen lauseiden koodaamisen sekä koodien ryhmittelyn luokiksi. Koodaus ja luokittelu noudatteli abduktiivista päättelyä, jossa yhdistyy sekä teoriasta että aineistosta käsin nousevat luokitukset. Aineiston ja teorian ohjaavuus luokittelussa vaihteli riippuen analyysivaiheesta.

Aineiston analyysi jakautui neljään vaiheeseen. Taulukossa 1.1. on esitetty analyysin kolme ensimmäistä vaihetta. Ensimmäisessä vaiheessa aineisto järjestettiin neljän teoriapainotteisen luokan mukaisesti laajoiksi aihekokonaisuuksiksi tai teemoiksi. Toisessa vaiheessa koodien määrää kasvatettiin huomattavasti aineistopainotteisesti nousevilla koodeilla. Nämä koodit muodostivat analyysin koodauskehikon. Kolmannessa vaiheessa määrittelin koodauskehikon perusteella analyysin alaluokat. Neljännessä vaiheessa yhdistelin alaluokista lopulliset pääluokat (Taulukko 1.2).

1. vaihe	2. vaihe
Teemoittelu	Koodauskehikko
<ul style="list-style-type: none"> • syyt • mahdollisuudet • ongelmat • ratkaisut 	<ul style="list-style-type: none"> • aluekehityksen keskittyminen • edustukselliset elimet • edustuksellisuus ja päätöksenteko • ei näe ongelmana • ei näe ratkaisuvaihtoehtona • ekologisuu • e-kuntalaisuus • elinvoimaisuus • epätasa-arvo • hallinnolliset ongelmat • hallinnon kehitys • ideat ja innovaatiot • infran kehitys • itsensä toteuttaminen • kuntalahjoitus • metsänhoito • negatiivinen asenne • omaisuus • osaamisvaje • palveluiden keskittyminen • palveluntarve • palveluntuotanto • perhesiteet ja hoiva • positiivinen asenne • rekrytointikäytännöt • sote-uudistus • tiedontarve • tiedontuotto • työskentely ja opiskelu • valtion tasausjärjestelmä • vapaa-aika • mökkeily • yhteisöllisyys

3. vaihe

Alaluokat

syyt	mahdollisuudet	ongelmat	ratkaisut
<ul style="list-style-type: none">• omaisuus• perhesiteet tai hoiva• työskentely tai opiskelu• vapaa-aika ja mökkeily	<ul style="list-style-type: none">• elinvoimaisuus• ideat ja innovaatiot• itsensä toteuttaminen• yhteisöllisyys	<ul style="list-style-type: none">• aluekehityksen keskittyminen• edustuksellisuus ja päätöksenteko• ekologisuu• epätasa-arvo• hallinnolliset ongelmat• metsänhoito• osaamisvaje• palveluntuotanto• tiedontarve	<ul style="list-style-type: none">• edustukselliset elimet• e-kuntalaisuus• hallinnon kehitys• infran kehitys• kuntalahjoitus• rekrytointikäytännöt• sote-uudistus• tiedontuotto• valtion tasausjärjestelmä

Taulukko 1.1. Analyysin kolme ensimmäistä vaihetta. Teemat, koodauskehikko ja alaluokat.

4. vaihe

Pääluokat		
Ilmiön tunnistaminen	Ongelmien virta	Ratkaisujen virta
<p>Syyt</p> <ul style="list-style-type: none">• omaisuus• perhesiteet ja hoiva• työskentely ja opiskelu• vapaa-aika ja mökkeily• digitalisaatio <p>Mahdollisuudet</p> <ul style="list-style-type: none">• elinvoimaisuus• ideat ja innovaatiot• itsensä toteuttaminen• vuorovaikutuksen kasvu	<ul style="list-style-type: none">• edustuksellisuus ja päätöksenteko• hallinnolliset ongelmat• kestävä kehitys• investointitarve	<ul style="list-style-type: none">• edustuksellisten elinten kehittäminen• hallinnon kehittäminen• infrastruktuurin kehittäminen• muut ideat

Taulukko 1.2 Analyysin neljäs vaihe. Pääluokat.

Ensimmäisen vaiheen aineiston teemoittelu mukaili Kingdonin (2014) monivirtamallia: *syyt, ongelmat, ratkaisut ja mahdollisuudet*. Teemoittelu toimi valmistelevana esiluokitteluna, joka auttoi aineiston järjestämisessä tutkimuksen kannalta mielekkäisiin kokonaisuuksiin. Toisessa vaiheessa muodostettiin varsinainen koodauskehikko. Koodit nousivat ensimmäistä vaihetta vahvemmin suoraan aineistosta käsin, vaikka koodiluokkien määrittelyssä hyödynnettiin myös olemassa olevaan monipaikkaisuutta koskevaa tutkimustietoa. Tutkimustietoa hyödynnettiin merkityksellisten asioiden tunnistamiseen aineistosta. Koodeja muodostui yhteensä 33 kappaletta (Taulukko 1.1) Koodiluokkien suuri määrä kuvaa monipaikkaisuus-ilmion moniulotteisuutta ja -tahoisuutta. Kolmannessa vaiheessa koodauskehikon luokat muodostettiin alaluokiksi. Neljännessä vaiheessa yhdisteltiin pääluokiksi eli analyysin lopullisiksi luokiksi.

Aineiston analyysissä etsittiin vastauksia tutkimuskysymyksiin kolmella tasolla, jotka ovat: ilmiön tunnistaminen, ongelmien virta, sekä ratkaisujen virta. Ilmiön tunnistamisen tasolla tarkasteltiin sitä, millaisena haastateltavat mieltävät syyt monipaikkaisuuden taustalla, sekä monipaikkaisuuden merkityksen ja vaikutukset suomalaisessa yhteiskunnassa. Tarkastelemalla asiantuntijoiden tunnistamia monipaikkaisuuden syitä ja mahdollisuuksia, luotiin ymmärrystä siitä mitä monipaikkaisuus haastateltavien mielestä tarkoittaa ja mitä siitä seuraa eli millaiseksi ilmiö ja sen vaikutukset tunnistetaan

asiantuntijayhteisön sisällä. Tutkimuksen kannalta ei ole merkityksellistä onko asiantuntijoiden esittämät monipaikkaisuuden syyt ja mahdollisuudet todellisia vai pelkkiä potentiaalisia kehityskulkuja.

Lisäksi tarkastelun kohteena oli monipaikkaisuuteen liittyvien ongelmien tunnistaminen ja nimeäminen, sekä esitetyt ratkaisuehdotukset. Ongelmien virtaa koskevassa analyysissä tarkasteltiin sitä, millainen on monipaikkaisuus-ilmion ongelmanasettelu eli millaisina sen ongelmat tunnistetaan, kehystetään tai mielletään asiantuntijayhteisössä. Ratkaisujen virran analyysissä tarkasteltiin millaisia ratkaisuvaihtoehtoja tai ideoita haastateltavat liittävät monipaikkaisuuteen.

6 TULOKSET

6.1 Ilmiön tunnistaminen

Haastateltavien kuvaukset monipaikkaisuudesta olivat monimuotoisia. Kaikki haastateltavat liittivät monipaikkaisuuden käsitteenä ihmisten liikkumiseen, mutta eroja syntyi kuvatessa tarkemmin mitä monipaikkaisuus tarkoittaa eli tarkasteltaessa sen merkityssisältöä. Monipaikkaisuus tarkoitti kaikkien vastaajien mielestä fyysinen ajan viettämistä useassa eri paikassa ja liikkumista usean paikan välillä. Kaksi haastateltavaa mielsi monipaikkaisuuden tarkoittavan lisäksi omistajuussuhdetta toiseen paikkakuntaan. Heidän mielestään monipaikkaisuutta on esimerkiksi metsän, vuokra-asunnon tai muun fyysisen omaisuusluokan omistaminen kotipaikkakunnan ulkopuolella. Myös yrityksen omistaminen toisella paikkakunnalla nähtiin monipaikkaisuudeksi. Haastateltavien mukaansa monipaikkaisuudella ei siis välttämättä viitata vain fyysiseen liikkumiseen, vaan se voi tarkoittaa myös toiselle paikkakunnalle syntyneitä siteitä. Tätä ajatusta seuraten, eräs haastateltava nosti esiin ihmisen oman subjektiivisen kokemuksellisuuden monipaikkaisuudesta omana monipaikkaisuuden ulottuvuutena. Hän korosti, että monipaikkaisuus voi tarkoittaa myös ihmisen itsensä kokemaa identiteettiä useaan eri paikkaan kuuluvana eli monipaikkaisena. Hänen mukaansa monipaikkaisuus tarkoittaa sitä, että ”ihminen pitää sydämessään useita eri paikkoja”. Monipaikkaisuus-käsitteen määrittelyn eroavaisuuden haastateltavien kesken kuvaa ilmiöön liittyvien osa-alueiden laajuutta ja toisaalta käsitteen vakiintumattomuutta.

Haastateltavien monipaikkaisuuden määritelmää koskevat luonnehdinnat mukailevat monipaikkaisuutta koskevassa kirjallisuudessa esitettyjä monipaikkaisuuden määritelmiä niiden koko kirjossaan. Esimerkiksi Kati Pitkänen ja Anna Strandell (2018, 6–23) ovat määrittäneet suomalaisen monipaikkaisuuden rakentuvan vapaa-ajan asumisen, perherakenteen tai parisuhteen, työssäkäynnin tai opiskelun, sekä etätyön ja matkailun ympärille. Nämä piirteet määrittivät myös haastateltaville monipaikkaisuuden käsitettä. Toisaalta vastauksissa esiintyi myös Haukkalan (2011,6) määritelmää mukailevasti monipaikkaisuuden elämäntapaa ja identiteettiä korostava ulottuvuus.

6.1.1 Monipaikkaisuuden syyt

Syiden tarkastelun tarkoituksena on pyrkiä kuvaamaan niitä lähtökohtia ja taustaa, joista käsin haastateltavat jäsentävät monipaikkaisuuden ongelmia ja siihen liittyviä ratkaisuvaihtoehtoja. Tunnistin vastausten perusteella monipaikkaisuuden syiksi eli sitä aiheuttaviksi tekijöiksi viisi luokkaa: 1. omaisuus, 2. perhesiteet ja hoiva, 3. työskentely ja opiskelu, 4. vapaa-aika ja mökkeily sekä 5. digitalisaatio. Syiden erittelyssä haastateltavien käsitykset vastasivat toisiaan melko yhdenmukaisesti. Kaikki haastateltavat kuvasivat vähintään jonkin tekijän kustakin luokasta. Vastausten perusteella monipaikkaisuutta aiheuttaa monitahoinen syiden joukko, jotka liittyvät suuresti ihmisten itse itselleen valitsemaan elämäntapaan. Seuraavaksi esittelen lyhyesti kutakin luokkaa edellä esitetyssä järjestyksessä.

1. Omaisuus

Vastauksissa korostui, ettei omaisuuden merkitystä monipaikkaisuuden taustalla pidä väheksyä. Omaisuus tuo mukanaan toiselle paikkakunnalle vieviä siteitä ja velvollisuuksia, jotka lisäävät monipaikkaisesti kiinnittyneiden määrää. Omistaminen voi liittyä vapaa-ajan asunnon omistamiseen eli mökkeilyyn, kakkosasunnon tai kiinteistöjen omistamiseen tai perheen- ja suvun maanomistuksiin. Haastateltavat huomauttivat, että Suomessa muihin maihin verrattuna harvinaisen hajaantunut maan ja metsän omistaminen lisää monipaikkaisten määrää. Haastateltava kuvaa: ”Meillä ei ole suuria maanomistajia, vaan itsenäisyyden ajalla on tapahtunut useita maan omistukseen liittyviä reformeja, jossa sitä maan omistusta on jaettu yhä laajemmalle joukolle. Suomessa omistaakseen maata ihmisen ei tarvitse olla rikas.” Haastateltava viittasi vastauksessaan perinnönjakoon liittyvään maanomistuksen hajautumiseen. Yhtä lailla maanomistusrakenteen hajautumiseen on vaikuttanut toisen maailmansodan jälkeinen siirtoväen eli evakkojen asuttaminen luovutettuihin ja pakkolunastettuihin siirto- ja asutustiloihin ns. siirtoväkijärjestelyllä.

2. Perhesiteet ja hoiva

Haastateltavien kuvauksissa perhe- ja hoivasuhteiden monilukuiset vaikutukset tuottivat kiinnittymistä usealle paikkakunnalle eritoten ihmissuhteiden vaalimisen vuoksi, mutta

myös konkreettisen hoivantuottamisen kautta. Tyypilliseksi perhesuhteiden aikaansaamaksi monipaikkaisuudeksi kuvattiin eroperheiden lasten monipaikkainen elämä.

Haastateltavat kuvasivat myös vanhaan koti- tai opiskelupaikkakuntaan liittyvien ihmissuhteiden tuottavan monipaikkaisuutta. Eräs haastateltava kuvaa ystävyysuhteiden merkitystä monipaikkaisuuden taustalla näin: ” – tai sinne on muuten lämpimät siteet. Vaikka koko peruskouluaikainen ystäväporukka, niin voi hakeutua vaikka kesäsin mökille pitkäksi aikaa sille paikkakunnalle. Ja siitä se sitten iän myötä etenee erilaisiksi monipaikkaisiksi suhteiksi.” Samoin toinen haastateltava koki perhe- ja ihmissuhteiden vaikuttavan voimakkaasti ihmisen monipaikkaisuuteen: ”– sitte rupee tulee semmosta, että se menneisyys tuo mukanaan paluun juurilleen. Ihmisten kaipuu omaan historiaansa on yks asia. Se on hyvin voimakas. Et siitä sitte tulee tällöinen monipaikkaisuus vähitellen.”

Myös hoivaan liittyvää monipaikkaisuutta käsiteltiin usean vastaajan toimesta. Eräs haastateltava kuvaa: ”kaupungistumisen myötä välimatka esimerkiksi niinkun läheisten ja hoivaa tarvitsevien ihmisten välillä on kasvanut, joka aiheuttaa sitten sellasta säännöllistä tarvetta viettää aikaa toisella paikkakunnalla.” Iäkkäiden vanhempien hoivaan liittyvä monipaikkaisuus saattoi haastateltavien mukaan kohdistua niin hoivan saajaan kuin sen tarjoajaankin. Tyypilliseksi nähtiin tilanne, jossa monipaikkaisen hoivasuhteen muodosti hoivan tarjoaja, joka liikkuu oman asuinpaikkakunnan ja hoivattavan perheenjäsenen asuinpaikkakunnan välillä. Harvinaisemmaksi katsottiin tilanne, jossa hoivan saaja muuttaa lähemmäksi hoivan tarjoajia. Myös laitoshoitoon, sekä vankilatuomioon liittyvä monipaikkaisuus mainittiin.

3. Työskentely ja opiskelu

Haastateltavien käsitykset työstä tai opiskeluista aiheutuvasta monipaikkaisuudesta olivat hyvin yhdenmukaiset. Vastausten perusteella oli pääteltävissä, että monet haastateltavat mielsivät monipaikkaisuuden olevan melko vanhakin ilmiö työskentelyyn ja opiskeluihin liittyvien syiden vuoksi. Kiinnostavaa olikin, että kaikki neljä haastateltavaa liittivät työstä ja opiskelusta aiheutuvan monipaikkaisuuden osaksi suomalaisen yhteiskunnan rakennemuutosta ja siihen vastaamiseksi toteutettua aluepolitiikkaa. Rakennemuutosten merkitystä monipaikkaisuuden taustalla vahvasti haastateltavien vastaussisältöjen

monilukuisuus siinä, mitä rakenteellista muutoshetkeä kukin halusi korostaa. Yhdenmukaisin kuvaus koski digitaalista rakennemuutosta, jonka jokainen haastateltava nosti esiin monipaikkaisuuden syynä liittäen sen vahvasti mukaan työnteon tavoissa tapahtuvaan muutokseen. Digitalisaation aiheuttamaa rakennemuutosta monipaikkaisuuden syynä käsitellään omana luokkana myöhemmin.

Kaksi haastateltavaa asetti monipaikkaisuuden kehityskaaren toisen maailmansodan jälkeiseen teollistumisen ja kaupungistumisen rakennemuutokseen saakka. Haastateltava kuvasi maaseudulta kaupunkeihin tapahtunutta muuttoliikettä: ”Suuret ikäluokat hyvin pitkälle synty maakunnissa. He lähtivät opiskelemaan – ja töihin. Niin iso osa suomalaisista, varsinkin suurista ikäluokista, on itseasiassa monipaikkaisia.” Toinen haastateltava nosti esiin yhteiskunnan rakennemuutoksen monipaikkaisuuden eräänä taustasyynä näin: ”Jos ajattelee, että nuori ihminen, joka lähtee opiskelemaan, melkein joutuu vaihtaa paikkakuntaa, tai hyvin monet. Ennen se oli kaikille melkein.”

Haastateltavat pitivät opiskelujen vuoksi syntyvää monipaikkaisuutta luonnollisena ja merkittävänä monipaikkaisuutta aiheuttavana tekijänä. Opinnoista johtuvan monipaikkaisuuden katsottiin koskevan eritoten maakunnissa eläviä ja pienemmiltä paikkakunnilta isommille paikkakunnille lukioon tai korkeakouluun hakeutuvia. Eräs haastateltava huomautti, että opiskelu- ja työpaikkakuntaan liittyvät vaihdokset rakentavat monipaikkaista identiteettiä.

4. Vapaa-aika ja mökkeily

Kaikki haastateltavat kuvasivat vapaa-ajan asumisen aiheuttavan merkittävässä määrin monipaikkaisuutta. ”Suomalaiset ovat ns. mökkikansaa” kuten eräs haastateltava totesi. Haastateltavat liittivät vapaa-ajan asumiseen mukaan myös kansainvälisen vapaa-ajan asumisen. Haastateltava kuvaa: ”On sillä tavalla varakkaita ihmisiä, että heillä on vapaa-ajan asuntoja Välimeren rannalla tai Lapissa. Ihmisillä voi olla enemmän kuin yksi vapaa-ajan asunto.” Sama henkilö huomautti, että Suomessa tapahtuva vapaa-ajan asuminen on ymmärrettävä laajemmin kuin pelkkään mökkeilyyn rajautuvana: ”Siihen sisältyy myös sellainen vapaa-ajan asuminen, joka ei ole kesämökkeilyä.” Vapaa-ajan asumisen lisäksi myös matkailuun liittyvä monipaikkaisuus mainittiin. Erään haastateltavan mukaan ilmiön ymmärtämisen kannalta on haitallista, mikäli monipaikkaisuutta tarkastellaan voimakkaasti pelkän vapaa-ajan asumisen kannalta:

”Meidän pitäisi huomioida myös se, että me puhutaan monipaikkaisuudesta tällä hetkellä julkisuudessa ja politiikassa mun mielestä, me puhutaan niinkun aivan liikaa pelkästään vapaa-ajan asumisesta. Jos me sallitaan, että ihmisen voi elää kahden paikan elämää niin miten me rajataan se? Mikä se on sitä kahden paikan elämää ja kuka (sitä) saa elää?” Haastateltavan mukaan toimintapolitiikan valmistelussa tulisi huomioida myös muut monipaikkaisten ryhmät. Hänen mukaansa muulloin riskinä on, että asioita suunnitellaan vapaa-ajan asukkaiden kautta ja unohdetaan muut monipaikkaisesti elävät ryhmät. ”Toivoisin, että monipaikkaisuutta käsittelevässä keskustelussa huomioitaisiin ne monipaikkaisuuden erilaiset muodot” haastateltava päättää.

5. Digitalisaatio

Jokainen haastateltava kuvasi digitalisaation aiheuttaman muutoksen vaikutuksia opiskelu- tai työskentelytavoissa liittäen ne monipaikkaisen elämäntavan kontekstiin. Eräs haastateltava kiteytti: ”Tällä hetkellä vaikuttaa digitalisaation aiheuttama paikkariippumattomuus. Ihmiset voi valita missä ne oleilee. Esimerkiksi työtä pystyy tekemään useemmasta eri paikasta, ei tarvitse olla työpaikalla. Vaan voi näitä välineitään kuljettaa mukana ja tehdä muista paikoista.” Haastateltavien mukaan kyse on etätyöstä ja työnteon paikkasidonnaisuuden katkeamisesta. Vastauksissa näkyi vahva usko työelämässä tapahtuvaan murrokseen, jota johtaa digilitalisaation mahdollistama työnteon tapojen muutos. Kehityksellä koettiin olevan iso vaikutus monipaikkaisen ja paikkariippumattoman elämäntavan kasvussa.

Kingdonin (2014) esittämän käännetapahtuman vaikutuksen arvioinnin kannalta kiinnostavaa oli, että useampi haastateltava nosti esille koronapandemian jouhevoittaneen monipaikkaisen elämäntyylin omaksuista työelämässä. Käsitykset työnteon tavoista koettiin olevan muutoksessa. Ihmisten suhtautumisen etä- tai hybridityöntekoon koettiin muuttuvan nopeasti: ”Huomasin, että ennen koronaa asenteet oli semmosia nihkeitä. Vaikka etätyölle. Että sitten tulikin korona ja muutti kaiken. Mielenkiintoista nähdä kuinka pitkälle, vaikka valtionhallinnossa ollaan sitten valmiita menemään, vaikka paikkariippumattomaan rekrytointiin.” Eräs haastateltava korosti hankin digitalisaation vaikutuksia työelämässä, mutta huomautti monipaikkaisuuskehityksen olevan ajallisesti koronapandemiaa pitkäikäisempi: ”Tietysti korona on tehnyt tähän piikin, mutta tämä

nykyinen monipaikkaisuus-ilmiö ei johdu koronasta. Korona on vaan antanut siihen buustia.”

6.1.2 Monipaikkaisuuden mahdollisuudet

Syiden lisäksi monipaikkaisuuden vaikutusten tunnistamista lähestyttiin tarkastelemalla, millaisia mahdollisuuksia haastateltavat mieltävät monipaikkaisuuden tarjoavan. Mahdollisuudella viitataan tässä tutkimuksessa myönteiseksi luokiteltavaan käänteeseen, tilaisuuteen tai potentiaaliin, jonka monipaikkaisuus ilmiönä tarjoaa. Tunnistin vastausten perusteella monipaikkaisuuden tuottamiksi mahdollisuuksiksi: 1. elinvoimaisuus 2. ideat ja innovaatiot 3. itsensä toteuttaminen sekä 4. vuorovaikutuksen kasvu.

Huomioitavaa on, että mainintoja monipaikkaisuuden mahdollisuuksista työmarkkinoiden kohtaannon tehostamiseksi ei aineistosta noussut esiin. Monipaikkaisen väestön vaikutuksia työvoiman alueellisen liikkuvuuden ja kohtaannon parantamiseksi on tutkittu monipaikkaista työtä koskevassa tutkimuksessa (Kotavaara ym. 2020, 69–86), sekä Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimushankkeissa (Alasalmi ym. 2020, Pehkonen ym. 2018).

1. Elinvoimaisuus

Suurin osa haastateltavista sanallistivat selkeästi, että heidän mukaansa monipaikkaisuus tuottaa alueellista elinvoimaa eritoten harvaan asutuilla alueilla. Monipaikkaisuuden katsottiin vaikuttavan positiivisesti kuntatalouteen tuottamalla yksityisen sektorin palveluille kysyntää ja vahvistamalla alueellista työllisyys- ja työpaikkakehitystä. Haastateltavat kokivat monipaikkaisten turvaavan alueen palveluntarjontaa ja tuovan verotuloja taloudellista toimeliaisuutta tukemalla. Suomessa aluepolitiikkaa ohjannut aluekehityksen ohjenuora valtionhallinnon ja instituutioiden alueellisesta hajauttamisesta piirtyi esiin erään haastateltavan vastauksista. Hän kuvaa: ”Se aiheuttaa positiivisen ilmiön – esimerkiksi kaupanalahan on hyötynyt siitä” ja jatkaa: ”Jos ajatellaan vaikka yliopistokaupunkeja niin ne kaupungit, joissa yliopistoja ja ammattikorkeakouluja on niin saavat todella ison elinvoima-boostin opiskelijoista. Sillä on iso elinkeinovaikutus.” Haastateltavan kuvauksesta käy ilmi alueellisen hajauttamisen elinvoimaisuutta vahvistava näkemys. Toinen haastateltava pitää vapaa-ajan asukkaita merkittävänä

tulonlähteenä sanomalla suoraan, että ”vapaa-ajan asukkaat tuovat tänne hyvin paljon rahaa. – Pystytään tarjoamaan paljon enemmän palveluita, parempia palveluita, kuin se, että ei olisikaan monipaikkaisesti olevia ihmisiä käyttämässä niitä palveluita, maksamassa niitä palveluita.” Eräs haastateltava korosti monipaikkaisten vapaa-ajan asujien merkitystä kulttuurisen elinvoimaisuuden vahvistajina: ”paikalliset tapahtumat jo aika pitkälle pyörii mökkiläisten ansiosta tälläkin hetkellä.”

Eräälle haastateltavalle elinvoimaisuus- kysymys liittyi käsillä olevaan ajanviettotapojen muutokseen ja työelämän digitalisoitumisesta seuraavaan työelämän muutokseen. Hänen mukaansa monipaikkaisuuden tuottama elinvoimaisuus liittyi vahvasti mahdollisuuteen lisätä yhteisöllisyyttä ja tätä kautta syntyvään taloudelliseen lisäarvoon: ”Kunnat vois tulla vastaan, jos saataisi esimerkiksi kylätaloja, jos niitä käytettäisi yhteisiin tapaamisiin, niihin vois kunnan avustuksella järjestää etätyöpisteitä. Nekin on aika luontevia paikkoja kohdata toisiaan. Näitten etätyöpisteiden ympärille on kehittynyt muita palveluita: lapsille harrastustoimintaa, kuntosalia, lounaspaikkoja ja kaiken maailman harrastusryhmiä. Niihin saadaan enemmän ihmisiä, kun monipaikkaiset tulee mukaan. Se tekee hyvää sille alueelle ja kylille ja tekee hyvää niille monipaikkaisille.”

2. Ideat ja innovaatiot

Monipaikkaisuuden koettiin mahdollistavan uusien ideoiden ja innovaatioiden syntymistä niin kunnan alueelle kuin laajemmin koko yhteiskuntaan. ”Vapaa-ajan asukkaiden on tietysti perinteisesti mielletty tuovan sekä rahaa, mutta myös ideoita alueelle” kuvaa haastateltava mökkiläisten tuomaa lisäarvoa alueella. Toinen haastateltava jakaa käsityksen mökkiläisten tuottamista ideoista konkreettisemmalla esimerkillään: ”Niitä (palvelun tuotantoon liittyviä ratkaisuja) on paljon tehty – he (mökkeilijät) ovat itse kehittäneet niitä ratkaisuja. Ja sitte ikään kuin myyneet ne kunnalle ja niin kun pyörittäneet niitä sitten.” Eräs haastateltava huomioi, että vapaa-ajan asukkailla voi olla merkittävä paikallistason vaikutus ympäristön tilaan liittyvien ratkaisujen kehittäjinä ja ideoiden edistäjinä: ”Se koko vapaa-ajan asuminen perustuu hyvään ympäristön tilaan, veden laatu on esimerkiksi tosi tärkeätä sitten sille, mitä sä voit siellä mökillä tehdä, niin niitä ollaan valmiita suojelemaan ja niitten asioiden edestä siellä paikallistasolla sitten toimimaan”. Hän jatkaa: ”usein onkin niin, että vapaa-ajan asukkaat on niitä tahoja, jotka haluaa suojella esimerkiksi Saimaan norppaa”. Haastateltava kuvasi

vapaa-ajan asukkaiden merkittävää vaikuttamista nostamalla esiin tapauksen etelä-Savosta, jossa vapaa-ajan asukkaat olivat saaneet aikaan lähes kansanliikkeen kaivostoiminnan vastustamista kohtaan.

Toisaalta vastauksissa näkyi myös abstraktimpia visioita täysin uudenlaisesta yhteiskuntarakenteesta, jonka muotoutumiseen monipaikkaisuuden koettiin vahvasti vaikuttavan. Monipaikkaisuuden mahdollistamia potentiaalisia muutoksia elämisen tapoihin visioitiinkin laajasti. Monipaikkaisuuden tuottamia uusia ideoita ja innovaatioita liitettiin vaikuttavaksi mm. työelämään ja työn teon tapojen muutokseen, sekä infrastruktuurin ja palveluntarjonnan muutoksiin. Haastateltava visioi uudenlaiseen infrastruktuurirakenteeseen tukeutuvaa elämäntapaa: ”Jos ihmiset asuvat monipaikkaisesti niin palveluntarjoajat rupeavat miettimään miten ne kerää rahat pois. - - Tai sitten sote-puolelle se, että dronella tulee aamupäivällä sulle valmis laite ja se ottaa susta verikokeen, - drone vie sen keskussairaalaan tai mihin tahansa. Ja lääkkeet paluupostissa, apteekki lähettää sulle. Sä voit asua missä tahansa. Et monipaikkaisuus on kaks suuntainen: monipaikkaisuus lisääntyy, kun palvelut paranee, mutta monipaikkaisuuden lisääntyminen vaikuttaa palveluiden parantamiseen”. Eräs toinen haastateltava visioi uutta uudenlaista elämäntapaa hänkin: ”Ihmiset voi valita missä ne oleivat. Työtä pystyy tekemään useassa paikassa, ei tarvitse olla työpaikalla. Monet muutkin toiminnot on yhä paikkariippumattomia. Me pystytään ostamaan tavaroita verkosta ja monet palvelut on verkossa myös. Tämä rakenne avautuu ihan uudella tavalla.” Haastateltavien vastaukset ilmensivät uskomuksia, jossa monipaikkaisuuden ja digitalisaation yhteisvaikutuksen koettiin tuottavan kokonaan uudenlaisen tavan elää.

3. Itsensä toteuttaminen

Haastateltavat uskoivat monipaikkaisen elämän olevan suuressa määrin ihmisen itsensä arvottamien elintapavalintojen tuotosta ja mahdollistavan subjektiivisen hyvinvoinnin kasvua. Haastateltavien mielestä hyvinvointivaikutus syntyy monipaikkaisuuden tarjoamasta mahdollisuudesta laajentaa omaa elinpiiriä ja elintapaa omia mieltymyksiä vastaavaksi. Haastateltava kuvaa: ”Kyllähän tää paikkariippumattomuus, mikä mahdollistaa sen monipaikkaisen elämän, niin kyllähän se sitä elämän laatua pystyy lisäämään, kun pystyy vapaammin valitsemaan missä haluaa oikeesti sitä aikaansa viettää.” Myös muut haastateltava kokivat omaan hyvinvointiin tähtäävän

paikkaoptimoinnin tärkeäksi monipaikkaisuuden tarjoamaksi mahdollisuudeksi ja päämääräksi: ”Ehkä pitää ajatella niin, että missä se ihminen tuottaa parhaimman lisäarvon sekä itselleen omana hyvinvointina että sitten ympäröivälle yhteiskunnalle.” Toinen haastateltava kuvaa valintoja ohjaavia käsityksiä näin: ”- eivät ihmiset halua enää, että on näin kapeissa siiloissa tai pienillä alueilla – ihmiset haluavat viettää aikaansa eri tavalla eri paikoissa.” Monipaikkaisella vapaa-ajan asumisella ja mökkeilyllä miellettiin olevan merkittävä vaikutus ihmisten luontosuhteen ylläpidon ja vahvistamisen suhteen: ”(vapaa-ajan asuminen) tarjoaa suoran pääsyn luontoon tosi suurelle segmentille suomalaisia”.

4. Vuorovaikutuksen kasvu

”Monipaikkaisuudella on vaikutuksia yhteisöllisyyteen” eräs haastateltava kertoo. Monipaikkaisen ja liikkuvan elämäntavan kuvattiin vahvistavan ihmisten välistä ymmärrystä lisäämällä vuorovaikutuksen tapoja ja määrää. Haastateltavat mainitsivat erilaiset talkoot, keskusteluareenat ja yhteen kokoavat kylätapahtumat kannatettaviksi keinoiksi, joilla luodaan yhteisöllisyyden tuntua monipaikkaisten kesken, sekä lisätään kansalaisten ja hallinnon välistä vuoropuhelua. Monipaikkaisuuteen liittyvä yhteisöllisyys koettiin tärkeäksi tekijäksi toisaalta kiistojen ratkaisemisessa, mutta myös eritoten ihmisen itsensä kokeman yhteenkuuluvuuden tunteen vuoksi. Monipaikkaisuuden koettiin lisäävän ymmärrystä ihmisten kesken ja parantavan myös keskustelukulttuuria ja ilmapiiriä lisäämällä ymmärrystä siitä, että ”on erilaisia ihmisiä erilaisissa paikoissa”. Eräs haastateltava koki tärkeäksi vahvistaa yhteisöllisyyden syntyä tuottamalla kunnan tukemia harraste- ja etätyötiloja yhteisille kohtaamisille. Hänen mukaansa sekä kansalaisten keskinäinen että kansalaisten ja hallinnon välinen vuorovaikutus vahvistuu monipaikkaisuuden seurauksena. Hänen mukaansa vuorovaikutuksellisuuden lisäämisen tulisi olla tavoiteltava asia, sillä vuorovaikutuksen kasvu mahdollistaisi erilaisten kiistojen välttämisen ja ratkaisemisen: ”Se (liikkuvuus) väistämättä muuttaa aluetta ja aiheuttaa kiistoja, kulttuurista kohtaamista. Näitä voisi välttää, jos oltaisiin enemmän tekemisissä”.

6.2 Ongelmien virta

Monipaikkaisuuden tuottamien ongelmien joukko oli haastatteluaineiston perusteella suuri. Tunnistin ongelmakokonaisuuksiksi: 1. edustuksellisuus ja päätöksenteko 2. hallinnolliset ongelmat 3. kestävä kehitys sekä 4. investointitarve.

1. Edustuksellisuus ja päätöksenteko

Haastateltavat pitivät riittämättöminä monipaikkaisesti asuvien demokraattisia osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia. Vastauksissa korostui erityinen huoli monipaikkaisten äänestysmahdollisuuksista. Ongelmana nähtiin eritoten viralliseen asuinpaikkakuntaan sidotut äänestys- ja ehdolle asettumisen oikeudet. Erään haastateltavan mielestä vuorovaikutus hallinnon ja monipaikkaisten kansalaisten välillä on ”enemmän sellaista viestinnällistä. Että siihen ei ole lakipohjaista vaikuttamismahdollisuutta niinkään.” Toinen haastateltava piti erilaisten toimikuntien, foorumien ja keskustelukerhojen kykyä monipaikkaisten osallistamisessa heikkona. Hänen mukaansa tällaisten elinten todelliset vaikutusmahdollisuudet olivat olemattomat tai jopa näennäiset. Monipaikkaisia koskevien edustuksellisten elinten riittämättömyyttä kuvasi useimmat haastateltavat.

2. Hallinnolliset ongelmat

Monipaikkaisuuteen liittyviksi hallinnollisiksi ongelmiksi tunnistettiin laaja joukko eri tekijöitä. Hallinnollisia ongelmia koettiin aiheuttavan aluekehityksen keskittyminen, julkisten palveluiden järjestäminen ja rahoitus, sekä jähmeät tai jäykät hallintorakenteet. Myös päätöksenteon perusteena olevan tiedon puute ja heikko kyky tilannekuvan muodostamiseen koettiin ongelmaksi. Julkispalveluiden tuotantoon liittyvien ongelmien joukko oli hallinnollisista ongelmista moninaisin ja selkeästi korostunein. Hallintorakenteen jähmeys, sekä palveluiden järjestämiseen liittyvä rahoituksen ja temporaalisen palvelukysynnän aiheuttamat ongelmat nousivat vastausten perusteella isoimpina ongelmina esiin.

Eräs haastateltava oli tuskastunut päätöksentekoa ohjaaviin käsityksiin ihmisten paikkasuhteista ja tilankäytöstä. Hänen mukaansa on riski, että resursseja ohjataan väärin

ja tehdään huonoja päätöksiä, mikäli ihmisten muutoksessa olevaa tilasuhdetta ei ymmärretä tai hyväksytä: ”Olennaisin asia, joka meidän pitäisi ymmärtää on se, että se tapa, jolla me käytetään tilaa, on muuttunut. Se on olennaisin asia. Monet rakenteet, tai oikeastaan kaikki rakenteet meidän yhteiskunnassa, on perustunut ajatukseen yksipaikkaisuudesta ja sellaisesta aika yksinkertaisesta paikkasuhteesta, et ihmiset kiinnittyy johonkin rajattuun paikkaan. Rajat ovat esimerkiksi kuntien rajoja tai valtioiden rajoja tai mitä tahansa rajoja. Ja asiat tapahtuu jotenkin niiden rajojen sisällä. Mutta käytännössä fyysiset etäisyydet ja rajat selittää yhä vähemmän sitä, miten me toimitaan.” Hän kuvaa, kuinka käynnissä on laajalle ulottuva tilasuhteen muutosprosessi, joka ravistelee totuttuja tapoja mieltää aluesuunnittelua ja aluepolitiikkaa, sekä toteuttaa hallintoa. Hän kyseenalaistaa keskitettyjen ja hajautettujen rakenteiden vastakkainasettelun: ”Tämä rakenne hajoaa kanssa. Se tarkoittaa sitä, että ne keskittymisen hyödyt pienenee ja ne hajautumisen sijaintihaitta vähenee. Se muuttaa kokonaisrakennetta samalla kun digitalisaatio vaikuttaa. Eli siinä on kaksi tosi isoa asiaa, jotka liikkuu koko ajan. Mutta tämä hajautettujen ja keskitettyjen ratkaisujen suhde ei oo nollasummapeli. Eli varmastikin jatkossakin meillä tulee olemaan sekä keskitettyjä että hajautettuja ratkasuja. Mutta se tasapaino on kääntymässä, painumassa enemmän hajautettujen ratkaisujen puolelle. Mut se edellyttää et siihen myös panostetaan. Tähän asti me ollaan panostettu likimain vain keskitettyihin ratkaisuihin. Nytkin me haetaan kestävyys ratkaisuja niin me ollaan kokoajan ajateltu et niiden on tultava keskitetystä ratkasusta ja se on hyvin yksioikonen ja valitettavan rajallinen käsitys siitä mistä pitäisi ratkasuja hakea”.

Haastateltavat korostivat tietoon pohjautuvan päätöksenteon tärkeyttä. Haastateltavien mukaan monipaikkaisuuteen vastaavien hallinnollisten uudistusten ja toimenpiteiden edistämisen kannalta ongelmallista on, että monipaikkaisuuden luonnetta ei ole täysin ymmärretty tai huomioitu päätöksenteossa: ”(Julkinen hallinto on reagoinut monipaikkaisuuteen) Mielestäni aika huonosti. Meillä on liian jäykkiä järjestelmiä ja meillä ei ole tarpeeksi tilastotietoa ihmisten liikkumisesta. Sittenkin kun sitä on, niin sitä ei välttämättä käytetä.” Eräs haastateltava koki sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen uudistuksen tuovan vain osittaista helpotusta monipaikkaisuudesta syntyvälle hallinnollisen joustavuuden tarpeelle. Soteuudistuksesta huolimatta, monipaikkaisuuden aiheuttava julkishallinnon ja -palveluiden joustavuuden ja nopean reagointikyvyn tarve oli hänen mukaansa täyttämättä. Hallinnon jäähmyden ongelma on

hänen mukaansa yhä todellinen ja olemassa: ”Jotta nää sotekuviot tulevaisuudessa voivat pystyä ottamaan huomioon kaiken sen tarpeen mitä sen palveluille on olemassa ja suunnittelemaan sen oikein, niin niillä pitäisi olla parempi tieto monipaikkaisuudesta ja ihmisten liikkuvuudesta. Sitten pitäisi pystyä suunnittelemaan niitä joustavasti ja järestämään niitä joustavasti. Et meillä on vieläkin turhan jäykkä julkiset palvelut, joita me tarjotaan. Niissä pitäisi pystyä paremmin sovittamaan sitä siihen ihmisten paikkallaoloon ja liikkuvuuteen. Ei sen pitäisi olla mahdotonta. Se vaan vaatii vähän tarkempaa työtä kuin aikaisemmin.”

Notkeuden ja joustavuuden tarpeiden ratkaiseminen olisi haastateltavan mukaan kuitenkin vain puolet ongelmasta. Toinen puoli koskee palveluiden rahoittamista. Osin ongelmaan on vastattu soteuudistuksella, mutta jäljellä on silti rahoitukseen liittyviä valintoja, jotka ovat haastateltavan mukaan poliittisen keskustelun paikka ja arvovalinta: ”Sitten tulee kyseeseen, että millä logiikalla niitä rahoitetaan, että siitä varmasti joudutaan myös keskustelemaan. Tietenkin nyt (soteuudistuksen seurauksena) suurempi osa menee valtion piikin kautta niin se tavallaan helpottaa sitä monipaikkaisten huomioimista. Niin kauan kun ne on ollut vaan niiden vakinaisten asukkaiden laskemisen varassa ja heidän verotulojensa varassa ja sitten siihen päälle monimutkaiset valtion tuet. Että se on ollut hankalampaa. Ehkä se soteuudistus saattaa joltain osin jopa helpottaa sen asian rahoittamista. Se vähänniinkuu oikoo siinä asiassa.”

Moni piti ongelmallisena palvelutarjonnan ja rahoituksen sitomista asuinpaikkakuntaan sekä palveluiden tarjonnan siilouttamista alueellisille hallintoyksiköille. Eräs haastateltava kuvaa kuinka järjestely aiheuttaa tehottomuutta: ”Sotepalvelut on pääasiallisesti järjestetty yleensä sillä paikkakunnalla missä sä asut. Sun täytyy mennä sinne oman paikkakunnan sotepalveluita saamaan. Paitsi akuutissa tilanteessa. Tähän tulee taloudellinen aspekti, että kunnat joutuvat maksamaan. Vaikka me maksetaan omaan perusterveydenhuollon kuntayhtymään oma rahoituksemme, (niin) jos meidän kunnan henkilö käyttää jonkun toisen kunnan palveluita, sieltä tulee lasku. Se varmaan on pitkässä juoksussa aika lailla nollasummapeliä taloudellisesti, mutta siinä menetetään työtä aika paljon.”

Yksipaikkaisuuteen sidottu palveluiden rahoitus koettiin vastaajien kesken ongelmalliseksi, koska verorahat ohjautuvat virallisen asuinpaikkakunnan mukaiselle kunnalle, vaikka palvelunkysyntä ei välttämättä seuraa hallinnollisia rajoja

monipaikkaisuuden seurauksena. Haastateltava summaa: ”He (monipaikkaiset) osin käyttää niitä palveluita, jotka on niillä paikkakunnilla, joille he eivät maksa mitään. Että kyllähän tämä on aika ongelmallista.” Eräs haastateltava koki oikeudenmukaisuuskysymykseksi sen, että alueellisille hallintorajoille pysähtyvä palveluiden rahoitus torppaa samalla ihmisen mahdollisuuden käyttää palveluita muulla kuin omalla verovelvollisuusalueellaan: ”Se (kaksoiskuntalaisuus) toisi oikeusturvaa sekä sille paikkakunnalle missä ihminen viettää aikaansa, saada siltä ihmiseltä hänen käyttämistä palveluistaan kohdistettua kustannukset, mutta myös se toinen suunta, et sillä ois ihan selkee oikeusmerkitys sille, että tällä henkilöllä olis parempi oikeus saada niitä palveluita siellä paikkakunnalla.”

Monipaikkaisuuden seurauksena julkisten palveluiden rahoitus ja kulutus saattavat kohdistua alueille epäsymmetrisesti. Palveluiden rahoittamisen kannalta tilanne on hankala, jos ihmiset käyttävät palveluita, joista he eivät alueellisten hallintorajojen vuoksi maksa. Rahoittamiseen liittyvien vaikeuksien lisäksi haastateltavat kuvasivat, kuinka monipaikkaisuus tuottaa vaikeuksia ennakoida palvelunkysyntää ja suunnitella sitä. Haastateltava kuvaa: ”Ongelmia se aiheuttaa myös joidenkin palveluiden kuten turvallisuuspalveluiden suunnitteluun. Pelastus- ja hälytystoimi on hyvin pitkälle suunniteltu vakinaisen asutuksen perusteella.”

Monipaikkaisuuteen liittyvää temporaalista palveluiden kysynnän vaihtelua ja ennakointivaikeutta kuvasi moni haastateltavista. Eräs haastateltava kertoo: ”(Monipaikkaisuuden seurauksena) ne on poissa sieltä missä ne näyttäisi olevan kirjoilla ja voi olla, että me suunnitellaan (infrastruktuuria) yli. Että me rakennetaan ja varustaudutaan niinku yli sellasilla paikkakunnilla missä ihmiset ei olekaan paikalla. Meidän pitäis tämä saada haarukoitua paremmin.” Toinen haastateltava jakaa käsityksen väärästä tilannekuvasta ja monipaikkaisuuden aiheuttamista ongelmista järkevän yhdyskuntasuunnittelun toteuttamiselle: ”Me rakennetaan Suomea aina uudelleen ja uudelleen. Että ensin on se infra rakennettu maaseudulle ja sitten siellä monet rakennukset on rapistunu. Ja sitten me rakennetaan se kaupunkeihin ja tavallaan sitä infraa jää hyödyntämättä. Ja nyt varmasti etätyön yleistyttyä niin joku osa siitä kaupunkikeskustoihin rakennetusta tai toimistoihin rakennetusta infrasta niin jää kyllä hyödyntämättä, kun ihmiset tekee töitä kotoa. Se on varmaan semmonen vääjäämätön kehitys.” Kysyntävaihteluiden kanssa koki tuskaillevansa myös eräs toinen haastateltava. Palveluiden kulutuskäyttäytymistä on hänen mukaansa pyritty ohjaamaan, mutta ongelma

on silti yhä todellinen: ”Rakennustarkastus aina kriisiytyy keväällä. Nyt on tälläkin hetkellä, toukokuun loppuun saakka, tulee niin paljon rakennuslupahakemuksia, että käsittelyajat venyy. Me ollaan yritetty - me mietittiin sellasta, että meidän täytyy hinnottelupolitiikalla muuttaa tätä. Kun tammi-helmikuu on hiljasta niin ehkä silloin sä saat puoleen hintaan tän rakennusluvan ja jos se on tähän aikaan vuodesta ni se voi olla tuplahinta. Et siitä on kokemuksia jostain kunnista, se on toteutunu. Sillä on saatu todennettua sitä. Et kyllähän ne aina pitää olla niin, että pitää olla joku pointti, että sä saat lisäedun itselles. Miettiä sitä, et miten me saadaan näitä vaihteluita tasasemmaks - niin mikä on se insentiivi sille henkilölle, että hän siirtää sitä - niin melkeen se on taloudellinen mikä puree parhaiten.” Olemassa olevien hallintorakenteiden jähmeys tuottaa vaikeuksia monipaikkaisuudesta aiheutuviin hallinnollisiin ongelmiin vastaamisessa, vaikka olemassa oleva ongelma olisikin tunnistettu.

3. Kestävä kehitys

”Monipaikkaisuus pitää osata ottaa haltuun niin, että se on kestävä: ympäristöllisesti, taloudellisesti ja sosiaalisesti kestävä” tiivistä eräs haastateltava. Kaikki haastateltavat tunnistivat monipaikkaisuuteen liittyvät ekologisuuden haasteet. Eräs haastateltava totesi tyhjentävästi: ”Maapallo kuluu mitä enemmän me liikumme.” Monipaikkaisuuden kasvusta aiheutuvia luonnon kantokykyyn kohdistuvia rasitteita tuotti haastateltavien mukaan liikkuminen ja asuminen. Liikkumisen lisääntymisen tunnistettiin aiheuttavan päästöjä, sekä kuten eräs haastateltava huomautti, vaativan panostusta infrastruktuuriin. Hänen mukaansa tieto- ja tieliikenneväylien kasvu kuluttaa ”hyvin paljon pinta-alasta” aiheuttaen luonnonvarojen kuluttamista ja ympäristön kuormitusta. Myös vapaa-ajan matkailusta aiheutuvat ympäristöhaitat kuten vaikutukset vesistöön tai retkeilijöiden tuottama jäte nostettiin esiin. Eräs haastateltava kuitenkin huomautti, että ympäristöongelmat ovat olemassa monipaikkaisuudesta riippumatta.

Asumiseen liittyvät ekologisuuden haasteita kuvattiin paljon. Eräs haastateltava kiteytti monipaikkaiseen asumiseen liittyvät ekologisuuden haasteet: ”rakennustehokkuus per elävä ihminen pienenee.” Toinen nosti esiin kahden kodin energiatehokkuuden rinnalla vapaa-ajan liikennöintiin liittyvät päästöt eli asuntojen välillä liikkumisesta aiheutuvan päästöhaitan. Hän lisäsi lisäksi suoriksi ympäristöön liittyviksi ongelmiksi tai vaikutuksiksi vapaa-ajan asumiseen liittyvän rantojen rakentamisen seuraukset: ”just

vaikkapa rantojen rakentaminen ja sulkeutuminen muulta käytöltä. Sillä (vapaa-ajan asumisella) voi olla vaikutuksia luonnon monimuotoisuuteen, siihen tilaan, raskaantumiseen, kuluuntumiseen.” Eräs toinen haastateltava puolestaan korosti, että sitä ongelmallisemmaksi asumiseen liittyvä monipaikkaisuus muuttuu mitä vähemmän on ratkaisuja kestäväen elintavan tukemiseksi: ”Meillä pitäisi olla kestäviä ratkaisuja siihen, kuinka me asutaan, käytetään energiaa ja jätteet hoidetaan.” Hän lisäsi huomion keskitettyjen ratkaisujen ongelmallisuudesta jatkamalla: ”Niihin meillä on menettelyjä tällä hetkellä paremmin keskitetyssä järjestelmässä kuin hajautetussa”, johon monipaikkaisuus kasvaessaan väistämättä johtaa.

Haastateltavat eivät nimenneet suoraan taloudellista kestävyyttä monipaikkaisuuden aiheuttamaksi ongelmaksi yhtä mainintaa lukuun ottamatta. Kuitenkin haastateltavien vastauksissa korostui tämänkin osa-alueen tunnistaminen yhtenä monipaikkaisuuden ongelmana. Eräs haastateltava kuvasi resurssiviisasta taloutta käytännön esimerkin kautta. Hän korosti, kuinka laki velvoittaa investointeja tehdessä huomioimaan myös taloudellisen kestävyuden: ”- nyt me rakennetaan sinne. Sinne tehdään sähköt - ilmakaapelit vaihdetaan maakaapeleiks - niin me tehdään yhteistyötä sähköyhtiön kanssa siinä. Siitä on lakikin, yhteiskaivuusta, tuli viime vuonna voimaan, eli pitää ottaa se huomioon, että jos joku kaivaa, niin sinne pitäisi laittaa kaikki (valokuitukaapelit) samantien.”

Monipaikkaisuuteen liittyvän sosiaalisen kestävyuden ongelman tunnisti muutama haastateltava. Haastateltavat huomauttivat, kuinka monipaikkaisuuteen liittyy oleellisesti eriarvoisuuden ja tasa-arvon ongelmiin palautuvia oikeudenmukaisuuskysymyksiä. Vaikka monipaikkaisuus vahvistaa itsensä toteuttamiseen liittyviä mahdollisuuksia, eivät nämä mahdollisuudet ole välttämättä kaikkien tavoitettavissa: ”On sellaisia ryhmiä, joilla ei ole joko varallisuudesta, tai siitä johtuen, että asuu hirveen kaukana sieltä mistä ovat peräisin, niin heillä ei ole tätä mahdollisuutta. Ja monien kohdalla varallisuudesta johtuen he eivät ainakaan kovin nopeesti pääse siihen käsiksi. Sitten meillä on ylisukupolvista köyhyyttä, jonkin verran. Ei tietysti maailman mittakaavassa paljon, mutta kuitenkin. On sellaisia perheitä ja sukuja joilla ei ole mitään pääsyä tällaiseen monipaikkaisuuteen. Eikä ole ollut sukupolviin. Ja se tekee eroa ihmisten välille. Keillä sellaiseen on pääsy ja keillä ei.” Eräs haastateltava kommentoi kuinka varallisuuserojen vuoksi ihmisillä on toisistaan poikkeavat mahdollisuudet omistaa vapaa-ajan asuntoja erityisesti keskeisten asutuskeskusten lähellä sijaitsevissa mökkikunnissa: ”Tällä hetkellä rantatontti *nimi

poistettu* rannalta maksaa 200 000 - 250 000e kun tavallisen järven rannalta sä voit saada tontin 20 000 - 50 000e. Ne ketkä on pystynyt hankkimaan sieltä tontin niin heillä täytyy olla varallisuutta muutenkin.”

4. Investointitarve

Haastateltavat kokivat monipaikkaisuuden aiheuttavan monenlaisia investointitarpeita. Investoinnilla viitataan julkisiin investointeihin, joiden tarkoituksena on tuottaa hyvinvointia. Haastateltavat korostivat järkevien investointien tekemistä ja tiedon tuottamisen tarvetta investointeja koskevan päätöksenteon tueksi.

Isoja investointitarpeita tunnistettiin kohdistuvan perusinfrastruktuurin järjestämiseen. Haastatteluissa nousi esiin vesi-, energia- ja jätehuolto, sekä liikenne ja logistiikka: ”Kyllä se varmaan on liikenneväylien kehittäminen. Ja se, että tehdään liikenneverkko toimivaksi. Se ei välttämättä tarvii olla joka paikassa korkeatasoista, mutta sen pitää olla toimiva.” Haastateltava jatkaa: ”Tietysti tässä tulee myös se, että tämmöinen niin kun liikenne- ja logistiikka niin - jos meillä on monipaikkaisuutta niin silloin meidän logistiikkakin pitää olla paremmin rakennettu. Meillä pitää olla paremmin se - henkilökuljetukseen olevat mahdollisuudet paremmalla tasolla - mutta myös tavarankuljetukseen”.

Perusinfrastrukturirakenteesta myös tietoliikeverkkoihin panostaminen koettiin tärkeäksi monipaikkaisen elämäntavan kannalta. Teknologiavälitteisyyden, digitalisaation ja erilaisten etä- tai hybridityön muotojen kuvattiin aiheuttavan kasvavaa tarvetta tietoliikenneinvestoinneille. Tähän suunnattavien investointien tärkeyttä korosti jokainen haastateltava. Haastateltavan vastauksessa näkyy kuinka monipaikkaisuuden ilmiö elää digitalisaation rinnalla: ”Mitä kalliimmat on vapaa-ajan asunnot ja mitä paremmin varusteltuja, niin sitä tärkeemmäks muodostuu myös se hyvä tietoliikenne. Eli monet kun tulee tekemään töitä niin vaativat sen paremman tietoliikenteen, kuin mitä voidaan mobiiliteknologialla tuottaa. Ja sitten, jos jonain hetkenä mobiiliverkko - kuitenkin se vähän tukkeutuu ja hidastuu, se ei oo niin, se kaista ei oo niin levee, kuin on kuidussa mahdollista.” Myös toinen haastateltava kuvaa samaa tarvetta: ”Kyllähän laajakaistan rakentaminen esimerkiksi on hyvä esimerkki siitä, että ajatellaan, että laajakaista ja digitalisaatio on niitä ratkaisuja myös monipaikkasuuteen ja monipaikkaisen elämän edistämiseen.” Valokuitukaapelien tarve nousi konkreettisena

investointitarpeena esiin: ”Koko Suomi on kuidussa jossain vaiheessa. Se on ensarvosen tärkeitä. Myös sitte logistiikkapalvelut” summaa eräs haastateltava. Haastateltavat kokivat tarpeelliseksi kehittää materiaali- ja tietovirtojen logistiikkaverkkoja. Eräs haastateltava arvioi, että materiaalivirtojen logistiikkaverkostot ja toimitusketjut vaativat uudenlaisia investointeja vastatakseen monipaikkaisen elämäntavan tarpeisiin. Konkreettisena esimerkkinä hän nosti esiin dronet palveluiden tarjoamisen välineenä.

Erään haastateltavan mukaan investointien toteuttamisessa olisi ymmärrettävä todellisia tarpeita. Hän kuvaa, kuinka investointipäätösten on perustuttava kokonaisvaltaiseen ymmärrykseen olemassa olevan ilmiön todellisesta luonteesta. Olisi ymmärrettävä mitä ongelmaa halutaan ratkaista. Hänen mukaansa monipaikkaisuus-ilmiötä on ymmärrettävä syvemmin, jotta oikeita päätöksiä osataan tehdä. Tietoon perustuvan päätöksenteon tarve on suuri: ”Meidän pitäisi pystyä paremmin infran suunnittelussa ottamaan huomioon se, että ihmiset tosiaankin on monipaikkaisia.” Hän jatkaa: ”Se (pätöksenteko) pitäis ensisijaisesti huomoida infran näkökulmasta. Että ollaanks me ensisijaisesti painottamassa oikeita asioita, ymmärretäänkö me tätä isoa murrosta, joka on meneillään.” Haastateltava korostaa reagointivalmiuden tärkeyttä muuttuvassa toimintaympäristössä ja kuvaa tarvetta uudentlaiselle ymmärrykselle investointipäätösten ohjaamisessa: ”Pystytääks me ottaa se (monipaikkaisuus) vastaan, pystytääns me joustavasti muuttamaan meidän tapoja järjestää asioita niin, että me saadaa tästä tilan käytön muutoksesta, ihmisten liikkuvuuden lisääntymisestä ja tavallaan tämmösestä paikkariippumattomuudesta kaikki se hyvinvointi ja ilo irti mikä siinä on.” Murroksen ymmärtämättömyys, sekä reagoimattomuus voi haastateltavan mukaan aiheuttaa investointien väärin suuntaamista.

Aineiston perusteella haastateltujen aluepolitiikan asiantuntijayhteisön jäsenten keskuudesta nousevat ongelmat vastaavat monipaikkaisuutta käsittelevien tutkimusten, selvitysten ja raporttien tuottamaa tietoa monipaikkaisuuden ongelmista. Keskeisiksi monipaikkaisen elämäntavan aiheuttamiksi ongelmiksi monipaikkaisuutta käsittelevässä kirjallisuudessa on tunnistettu monipaikkaisuuden hallintaan liittyvät hallinnolliset ongelmat. (Åkerlund ym. 2014; 77–97, Hall 2014, 1–14; Haukkala 2011). Konkreettisiksi hallinnon ongelmiksi on esitetty palveluiden tarjonnan tasa-arvoisuus ja saatavuus yli kuntarajojen, tietojärjestelmäverkostojen laajuus ja toimivuus, infrastruktuuriverkostojen tarpeet, vapaa-ajan palveluiden kysyntään liittyvät asiat ja logistiset kysymykset. Mahdollisien kuormitusongelmien on tunnistettu kohdistuvan erityisesti sosiaali- ja

terveyspalveluihin ja infrastruktuuriin, kuten tiestöön ja jätevesiin. (Haukkala 2011) Monipaikkaisen elämäntavan on lisäksi tunnistettu tuottavan haasteita verotuskäytäntöihin, tunnistautumiseen ja demokratian toteuttamiseen (äänestäminen, vaikuttamismahdollisuudet), sekä julkisten palveluiden, kuten koulutuksen ja terveydenhuollon, järjestämiseen. Lisäksi liikkuvuuden kasvu tuottaa paikallishallinnolle reagointitarpeita kaavoituskysymyksiin ja vapaa-ajanpaleluiden järjestämiseen kuten kirjastojen ja uimahallien toimintaan. (Rehunen ym. 2012) Merkittävä kysymys on lisäksi monipaikkaisuuden aiheuttamat haasteet ekotehokkuudelle ja ympäristölle (Müller ym. 2004, 15–32). Ihmisten tilankäytön on tunnistettu olevan muutoksessa (Wood 2015, 363–377).

Paikkariippuvuuden purkautuminen lisää liikettä urbaanikeskusten ja periferisten alueiden välillä. Monipaikkaisuus kytkeytyy siten vahvasti saavutettavuuden kysymyksiin. Kokonaiskuvan hahmottamista vaikeuttaa liikkuvuuden mittakaavan tavoittavien tilastojen vähyys. Väestön olinpaikkaa tarkastellaan virallisesti paikkakunnalla asuvien lukumäärän kautta. Kun asumistilastot perustuvat kotipaikkakuntiin, vaarana on, että katveeseen jää suuri monipaikkaisten joukko, jotka voivat viettää pitkiäkin aikoja kotipaikkakuntansa ulkopuolella.

6.3 Toimenpiteiden virta

Erilaisia monipaikkaisuuden ilmiöön ja siihen lukeutuviin haasteisiin liittyviä toimenpide-ehdotuksia, ideoita tai ratkaisuja nousi haastateltavien vastauksissa esiin runsaslukuisesti. Esitetyllä ratkaisulla tai idealla ei ollut välttämättä suoraa yhteyttä haastateltavan nimeämään ongelmaan, vaan erilaisia ehdotuksia mahdollisista ratkaisuksista tai toimenpiteistä nousi esiin itsenäisesti. Ratkaisuvaihtoehtojen tunnistamisessa jouduin käyttämään laajasti omaa tulkintaa, sillä haastateltavat eivät itse nimenneet ajatuksiaan suoranaisiksi toimintapolitiikan vaihtoehtoiksi tai ratkaisuideoiksi. Vain harvassa tapauksessa haastateltava liitti ehdotuksen ratkaisuvaihtoehdosta esille tuomaansa ongelmaan. Valtaosa esitetyistä ratkaisuksista ei omannut tämän kaltaista syy-seuraus-suhdetta. Kingdonin (2014) mukaan sekä ongelmia että ratkaisuvaihtoehtoja voi nousta itsenäisesti esiin virroissa. Ongelma voi etsiä siihen sopivaa ratkaisuvaihtoehtoa, mutta myös ratkaisuvaihtoehto voi etsiä siihen sopivaa ongelmaa. Tästä syystä ratkaisuvaihtoehtoja ei ole luokiteltu ongelmien pareiksi, vaan

ratkaisuja tai ideoita käsitellään ongelmista irrallisena itsenäisenä joukkona. Tunnistin ratkaisuvaihtoehtojen joukoiksi: 1. edustuksellisten elinten kehittäminen 2. hallinnon kehittäminen 3. infrastruktuurin kehittäminen ja 4. muut ideat.

1. Edustuksellisten elinten kehittäminen

Ajatukseen kaksoiskuntalaisuudesta suhtauduttiin haastateltavien kesken hyvin ristiriitaisesti. Kaikki haastateltavat kokivat kaksoiskuntalaisuuden hankalaksi keinoksi edistää osallisuutta. Jokainen huomautti, että kaksoiskuntalaisuuden läpivienti vaatisi perustuslaillisia uudistuksia. Moni koki kaksoiskuntalaisuuden tästä syystä lähes mahdottomaksi, tai ainakin erittäin epätodennäköiseksi vaihtoehdoksi edistää monipaikkaisten vaikutusmahdollisuuksia. Lisäksi epäiltiin monipaikkaisten todellista tahtotilaa osallistua edustuksellisiin elimiin: ”Ei mua ainakaan kiinnosta, että mun pitäisi päästä vaikka ehdokkaaksi mun mökkikunnan valtuustoon. Miksi? Miksi mun pitäisi päästä sinne?” kuten eräs haastateltava kysyy. Toinen haastateltava pohtii hankin kaksoiskuntalaisuuden toimivuutta kriittisesti: ”Kaksoiskuntalaisuus olisi hyvä vaihtoehto tällaisessa hyvin staattisessa rakenteessa, jossa yksipaikkaisuus olisi lähtökohta. Jos tästä irrotaudutaan ja mennään verkostomaisempaan rakenteeseen, niin silloin voitaisi hypätä tuosta yli”. Hän jatkaa: ”Tuskin sellainen vaihtoehto on kovin hyvä, että jos on varaa moneen asuntoon, niin olisi useampaan kuntaa äänioikeus”. Kaksoiskuntalaisuus sai kuitenkin myös vahvaa kannatusta haastateltavien keskuudessa.

Osa haastateltavista piti hyvänä jo olemassa olevia keinoja monipaikkaisten osallisuuden varmistamisessa. Eräs haastateltava korosti, että kuntalaki turvaa monipaikkaisille mahdollisuuksia vaikuttaa kunnan asioihin: ”Heillä on aloiteoikeus ja mahdollisuus vaikuttaa kunnan asioihin. - Sitte tämmöset epäviralliset asiat niin niihin kunnat on perustanut näitä vapaa-ajan asukkaitten toimikuntia tai muita vastaavia. - Sitten voi olla, että he osallistuvat johonkin adressiin allekirjoittajana.” Toinen haastateltava lisäsi myös erilaiset kyselyt, foorumit ja tiedotustilaisuudet hyviksi väyliksi, joilla vahvistaa osallisuutta ja vuoropuhelua monipaikkaisten kansalaisten ja hallinnon välillä: ”Kuntiin pitäisi rakentaa tämmösiä vapaa-ajan asukkaiden foorumeita. Heille pitäis olla omia tiedotuskanavia myös. Meillä on myös - silloin kun saa järjestää - tänä vuonna ei saa - tällanen *nimi poistettu* tapahtuma, jossa on virallinen tunnin tiedotustilaisuus ja keskustelutilaisuus vapaa-ajan asukkaille. Silloin jutellaan niistä asioista mitä kunta on

tehnyt ja mitä me tehään, ja mitä pitäis tehdä, ja saadaan palaute niistä tehdyistä töistä. Ja sitten myös saadaan vinkkejä mitä tehdä jatkossa. Tämän tyyppisiä foorumeita pitäis olla kunnissa lisää. Mikä on suomalainen ongelma muutenkin. Meillä pitäis olla huomattavasti enemmän dialogia.” Haastateltavat toivat esiin tämän tyyppisten vaikuttamiskanavien mahdollisuuksia vahvistaa hallinnon vastuullisuutta, läpinäkyvyyttä ja responsiivisuutta.

Eräs haastateltava kyseenalaisti erilaisten demokratian vahvistamiseen tähtäävien toimenpiteiden todellisia vaikutusmahdollisuuksia ja relevanssia ja korosti tarvetta asennemuutokselle todellisen vuoropuhelun syntymiseksi kansalaisten ja hallinnon välillä: ”Ongelmana on, on se mikä valtuuskunta tahansa, jos sillä ei oo mitään valtaa. Jos se on vaan pelkkä keskustelukerho, sellanen jota ns. ”kuullaan”, niin meillä on aika huonoja kokemuksia niistä aikaisemmin. Ei niillä kuitenkaan mitään valtaa ole ollut ja se turhauttaa. Mutta se mikä on hyvää erityisesti maaseudulla on se, että sielä kansalaisyhteiskunta on hyvin järjestäytynyttä. Meillä on yli 3000 kyläyhdistystä jotka on rekisteröityneitä, siis virallisia tahoja, jotka voi esimerkiks hakea avustuksia ja pyörittää projekteja. Kaupungeissa on paljon huonompi tilanne. Usein sitä kansalaisten omaa toimintaa ei kovin hyvällä katsota. Kaupungin koneisto ei noteeraa eikä mielellään halua teettää heillä asioita. Meillä on hyvin sellanen top-down meno isoissa kaupungeissa eritoten. Jos me saadaan enemmän tätä kansalaisten järjestäytymistä, kansalaisten omaa toimintaa, on se sitten yhdistystoimintaa tai pitkäaikasempaa, tai kaupungeissakin on joskus tälläsii ad hoc tyylisiä, nekin on ihan hyviä yksittäisen asian ratkaisemiseksi.” Kuvaus ei osoita suurtakaan luottamusta hallinnon kyvylle olla vuorovaikutuksellisessa yhteydessä toimintaympäristönsä kanssa. Vaikuttamismahdollisuuksien kehittämisen tarve oli vastauksen perusteella ilmeinen.

Vastausten perusteella hallinnon ja kansalaisten välistä vuoropuhelua on pyritty edistämään tuottamalla monilukuisia väyliä keskustelulle ja kuulemiselle. Kuitenkin aineistosta kävi ilmi, että vaikka vuorovaikutusta on pyritty selkeillä toimilla vahvistamaan, toteutettujen keinojen todellista vaikuttavuutta voi perustellusti kyseenalaistaa.

2. Hallinnon kehittäminen

Haastateltavat olivat vastausten perusteella tyytyväisiä sote-uudistukseen. Heidän mukaansa uudistus tuo helpotusta monipaikkaisuuden aiheuttamiin palveluntarjonnan kysyntävaihteluihin vähentämällä hallinnon koordinaatio-ongelmia, lisäämällä tehokkuutta palveluntarjonnassa, sekä madaltamalla haitalliseksi koettuja hallinnollisia siiloja. Haastateltavat kokivat uudistuksen parantavan palveluiden saatavuutta monipaikkaisille. Eräs haastateltava kommentoi uudistuksen vaikutuksia vapaa-ajan asukkaiden näkökulmasta: ”Palvelut tulee olea maakunnassa kaikille samat eli vapaa-ajan asukkaat, jotka on maakunnasta kotosin niin niille tää on tosi hyvä asia.” Haastateltava koki uudistuksen vaikuttavan positiivisesti kuntahallintoon ja kunnan toimintaan vastuiden uudelleen määrittymisen seurauksena. Hänen mukaansa kunnat voivat keskittyä paremmin sellaisten palveluiden tarjonnan parantamiseen, jotka ovat kyseiselle kunnalle tärkeitä ja merkityksellisiä: ”Niin silloin me pystytään, ehkä kunnassa enemmän keskittymään just näihin sivistys ja tähän vapaa-ajan ja kuntalaisten muihin - liikuntatoimeen esimerkiksi - huomattavasti enemmän, kuin tänä päivänä. Mä nään tän soteuudistuksen hirveen hyvänä ratkaisuna.” Mielestäni vastauksessa näkyy uskomus tai odotus siitä, että sote-uudistus voi mahdollistaa kunnille paremmat vuorovaikutusmahdollisuudet toimintaympäristön kanssa, mikäli kunnat voivat keskittyä hallinnoimaan aiempaa kapeampaa vastuualuetta ja keskittyä niihin asioihin, joita kuntalaiset tai monipaikkaiset pitävät tärkeinä. Tämän seurauksena monipaikkaisen elämäntavan tuottamat alueelliset erot ja tarpeet on mahdollista huomioida paremmin.

Jo toteutetut hallintouudistukset eivät kuitenkaan ole haastateltavien mukaan riittäviä, jos monipaikkaisuuteen halutaan reagoida riittävällä tavalla. Vastausten perusteella monipaikkaisuuden aiheuttamat hallinnolliset ongelmat edellyttäisivät hallinnon kehittämistä notkeammaksi ja joustavammaksi. Monimuotoiseen toimintaympäristön muutokseen reagoiminen vaatisi yhä vahvempaa hallinnonalojen yhteistyötä, keskustelua, vuoropuhelua ja dialogia. Eräs haastateltava kuvaa monipaikkaisesta toimintaympäristöstä nousevia haasteita: ”Ehkä semmoselle ihmiselle, joka vaikka paljon käyttää sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita, niin siinä mielessä se (palveluiden rahoitus) on haaste, taikka semmoisille paikkakunnille, jossa on paljon matkailua ja ihmisvirtoja. Vaikka aatellaan meillä (*nimi poistettu*) niin tämmösten suosittujen lomasesonkien ja kesäsesonkien aikaan meillä on huomattavasti isompi asukasmäärä. Niin miten pystytään mitoittamaan se palvelurakenne vastaamaan sitä asukasmäärää

sitten siinä tilanteessa. Ehkä ne on niitä julkissektorin haasteita, jotka pitää suunnitellussa ottaa huomioon.”

Sama haastateltava kokee tarpeelliseksi lisätä valtion ja maakuntien sopimuksellista yhteistyötä: ”Tämmöinen ajatus, että valtio sopisi kuntien tai maakuntien kanssa elinvoimasopimuksen, jossa nimenomaan laadittaisiin kullekin alueelle kehittämissuunnitelma sen alueen kehittämisessä. Siinä voitaisiin myös huomioida tämä monipaikkaisuus vahvemmin. Se on vähän samanlainen, kun on ollut joidenkin maakuntien kanssa näitä silta - sopimuksia. Et siinä tunnistetaan tavallaan niitä kunkin alueen erityispiirteitä ja osaamisia ja sitten pyritään sillä sopimuksellisuudella saamaan se sitten palvelemaan suomalaista yhteiskuntaa kaikista parhaiten niin, ettei mikään osaaminen tai ihmisten into kehittää menisi hukkaan.”

Haastateltavat pitivät tärkeänä hallinnollisten siilojen poistamista ja yhteistyön lisäämistä valtion ja alueiden välillä. Eräs haastateltava koki kaipaavansa lisää aluepolitiikkaa päätöksentekoon: ”Ja sit se pitäis lakisääteisesti tuoda, monipaikkaisuus lakiin mukaan, se mahdollistaa sitten erilaisten palveluiden saamisen niillä paikkakunnilla joissa sä olet, esimerkiksi tällaisissa tapauksissa kun koronarokote”. Hän antoi esimerkin onnistuneesta monipaikkaisuuteen vaikuttavasta ratkaisusta: ”Sä olet töissä toisella paikkakunnalla, johon on yli 100km matkaa ja vuokraat sieltä asunnon, jota sä käytät sen työn takia ni sä saat vähentää sen vuokran verotuksessa. Plus sitten, jos sulla on perhe niin sä saat kerran viikossa matkakustannukset tän työssäkäyntipaikkakunnan ja kodin välillä vähentää. Eli tässä on valtiovalta ihan selkeesti tullut vastaan jo.”

Toisaalta myös kuntien keskinäisen vuoropuhelun kehittäminen koettiin tärkeäksi ratkaisujen löytämisessä. Haastateltava toteaa: ”Miten niitä ratkaisuja löydetään niin se kuntien vertaistuki on varmaan aika olennainen” ja jatkaa: ”Nyt on aika paljon hankkeita myös, jossa pyritään järjestämään tämmösiä niinkun "treffejä" ikäänkuin. Et sanotaan vaikka kuntien kehitysjohtajille. Jossa ne voi tulla monipaikkaisuusasian kanssa yhteen ja miettiä minkälaisia ratkaisuja niillä on tai minkätyyppisiä ongelmia niillä on ja miten se on jossain toisaalla ratkaistu. Kuntaliitto tietääkseni myös kyllä parhaansa mukaan välittää näitä tietoja.” Hän tähdentää vastauksessaan tällaisen verkostorakenteen toimivuutta ja tarpeellisuutta: ”Aluekehittämisessä - on ajatuksena se, että aluekehitystä vietäisiin eteenpäin, ainakin yhtenä ideana on, että ei pelkästään se, että kootaan niinkun alueellisesti porukoita, kuntia yhteen, vaikka niinkun keksimään yhdessä tai kehittämään

yhdessä, vaan myöskin temaattisesti. Just esimerkiksi monipaikkaiset kunnat. Vaikka ne ovat maantieteellisesti hajallaan niin ne muodostas omia porukoitaan, joissa esimerkiksi sitten tarjoilla olevia aluekehitysvälineitä käyttäisi fiksusti monipaikkaisuusilmiön edistämiseen. Mun mielestä suomalaiset kunnat ja aluekehittäjät on aika pystyviä yhteistyöhön keskenään. Aina sieltä joku ainakin löytyy, joka on hyvä niissä”. Vastauksesta näkyy, kuinka aluepoliittisten toimintapolitiikan ratkaisujen löytäminen tapahtuu verkostomaisessa rakenteessa, jossa toimintapolitiikan muotoiluun osallistuu laaja joukko eri sidosryhmiä ja toimijoita. Eräs haastateltava nosti esiin, että vaikka monipaikkaisuus on huomioitu joidenkin kuntien kuntastrategioissa tulisi tätä edistää. Kuntien tulisi hänen mukaansa ymmärtää nykyistä vahemmin monipaikkaisuuden luonnetta ja vaikutuksia oman kunnan alueella.

Myös julkishallinnon kansalaisille suunnattuun viestintään liittyviä kehitystarpeita korostettiin. Vaikka erilaisten hallinnon ja kansalaisten välistä vuoropuhelua edistävien foorumeiden ja keskustelutilaisuuksien järjestämisen todellisesta vaikuttavuudesta esiintyi jokseenkin erilaisia käsityksiä haastateltavien kesken, nousi tällaisten vuorovaikutusta lisäävien areenojen kehittämisen tarve aineistosta esiin. Lisäksi myös palveluiden saatavuuteen vaikuttavan viestinnän tarve oli tunnistettu. Haastateltavat visioivat monipaikkaisuuden ympärille rakentuvaa uudenlaista elämäntapaa, johon digitalisaatio vaikuttaisi vahvasti: ”Sitten yks asia, joka on muutenkin etenemässä, ja jonka pitääkin olla, on se, että yhä useemmat meidän palveluista muuttuu sähkösemmäks. Et nythän jo esimerkiksi terveydenhuollon palveluita voi Zoomin tai puhelimen välityksellä hoitaa. Et enmmän tähän suuntaan ja siihenhän se on menossa”. Eräs haastateltava huomautti, että monipaikkaisuuteen ja digitalisaatioon liittyvien visioiden toteutus edellyttää, että ihmiset osaavat käyttää palveluiden edellyttämiä tietojärjestelmiä: ”Ihmisillä on ongelma siinä, että he eivät osaa käyttää tietojärjestelmiä. Täytyy monta kertaa lähestyä ihmistä, kun sieltä on jäänyt puutteelliseksi se hakemus. Me tehdään sitten valmiiksi tällaisia neuvontavideoita, miten sä käytät ohjelmistoa ja sitte ohjelmistotoimijan kanssa sitä, että heillä olis palveleva maksullinen puhelin, koska kunta ei voi tollasta maksullista puhelinpalvelua järjestää vaan se pitää olla se yksityinen tarjoaja.”

Tärkeimmäksi kehitystarpeeksi tunnistettiin tiedon tuottaminen päätöksenteon tueksi. Haastatteluaineiston perusteella monipaikkaisuuden hallintaan liittyy valtava joukko kysymyksiä ja tiedon tarpeita. Ilmiötä käsitteellistävän ja ymmärtävän tiedon tarve

koettiin olevan suuri. Vastausten perusteella monipaikkaisuuden vaikutukset ovat suurelta osin tunnistamatta julkishallinnossa. Keinoksi ilmiön parempaan ymmärtämiseen ehdotettiin tilastollisen datan keräämistä ja hyödyntämistä. Erään haastateltavan mukaan tässä voisi hyödyntää luovasti erilaisia digitaalisia menettelyitä ja mobiilidataa: ”Me tehdään nyt yhä parempia simulointeja ja mallinnuksia siitä (monipaikkaisuudesta). Me yritetään kerätä myös empiiristä dataa ihmisten liikkeistä, et voidaan mobiiliverkon kautta saada. Meillä on esimerkiksi tutkimus, jossa me tällä hetkellä kartotetaan sähkönkäyttöä, kuinka paljon on sähköä käytetty sähköverkon alueella pitkin vuotta.” Myös e-kuntalaisuudesta haettiin ratkaisukeinoja tiedon tuottamiselle. Eräs haastateltava ehdotti e-kuntalaisuuden idean laventamista sellaiseksi, jossa asukas voisi ilmoittaa itse joustavasti oleskelusijaintinsa.

Monipaikkaisen elämäntavan olemassaolo on alettu haastateltavien mukaan ottaa todesta ja ilmiön hallintaan vaadittavan tiedontuoton tarpeeseen on herätty. Eräs haastateltava piti hyvänä merkinä, että monipaikkaisen elämäntavan kasvu on tunnistettu hallitusohjelmassa. Hän kertoi, että viime hallituskaudelta jatkanut harvaan asutun maaseudun parlamentaarinen ryhmä on nostanut esiin monipaikkaisuutta. Hänen mukaansa monipaikkaisuus-ilmiö on tunnistettu ainakin maaseutupolitiikassa, sekä työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonalalla.

3. Infrastruktuurin kehittäminen

”Laajakaista ja digitalisaatio on niitä ratkaisuja myös monipaikkaisuuteen ja monipaikkaisen elämän edistämiseen.” eräs haastateltava kiteytti. Infrastruktuurin kehittämisen koettiin vastaajien keskuudessa keskeiseksi ratkaisuksi monipaikkaisen elämäntavan tuottamiin ongelmiin ja tarpeisiin. Tietoliikenneyhteyksien parantamisen koettiin ensisijaisen tärkeäksi monipaikkaisessa yhteiskunnassa. Toisaalta myös liikenneväylien kehittämistä korostettiin.

Energiahuollon tehokkuudesta haettiin ratkaisuja ekologisesti kestävästä monipaikkaisen yhteiskunnan tukemiseksi. Eräs haastateltava nosti esiin energiaomavaraisuuden vahvistamisen eräänä keinona vastata kestävästä kehityksen haasteisiin.

Myös ekologisesti kestävästä liikkumisesta haettiin ratkaisuja. Tässä esiin nousi erityisesti sähköautoilu: ”Tietysti sähköautoihin siirtyminen on sen energian osalta tai

hiilidioksidipäästöjen osalta ratkaseva asiaa, se on menossa ihan hyvään suuntaan. Mut sitten kulkuneuvoihinhan sitoutuu paljon raaka-aineita, et sekin täytyy huomioida”.

4. Muut ideat

Muita ehdotuksia nousi aineistosta esiin harvalukuisesti. Aineiston perusteella selkeästi eniten korostuneet ratkaisuehdotukset liittyivät edustuksellisuuden ja osallisuuden kysymyksiin, infrastruktuurin kehittämiseen sekä hallintoa koskeviin uudistuksiin. Aineistossa käsiteltiin kuitenkin kolmea muutakin ideaa: julkishallinnon rekrytointikäytännöt, e-kuntalaisuus, sekä kuntalahjoitus. Näistä kaksi viimeistä ratkaisuideaa esiteltiin haastateltaville suoraan haastattelurungossa. Haastateltavilta pyydettiin kantaa näihin tutkimuskirjallisuudessa esiintyviin ratkaisuehdotuksiin.

Muutama haastateltava nosti esiin, kuinka julkishallinnon rekrytointikäytäntöjä tulisi kehittää vastaamaan paremmin monipaikkaista elämäntapaa: ”ei tarttis sijoittua sinne työpisteelle esimerkiksi Helsinkiin. Ehkä näitä on tulossa nyt siten enemmän ja läpileikkaavammin” kuvaa haastateltava. Hänen mukaansa rekrytointikäytäntöihin vaikuttamalla ihmisten asiantuntijuutta olisi mahdollista hyödyntää hajautuneemmalta alueelta ja koko osaamispotentialiaali tulisi hyödynnettyä. Samalla itsensä toteuttamisen mahdollisuudet tulisi huomioida. Toinen haastateltava kuvaa: ”on mielenkiintoista nähdä, kun meillähän koronan myötä oleva etätyösuositus tämän korona exit-ohjelman suunnitelmien mukaan päättyy sitten kesän lopussa, että kuinka pitkälle vaikka valtionahallinnossa ollaan valmiita sitte menemään vaikka paikkariippumattomaan rekrytointiin tai näin niinkun laajempaan monipaikkasuuteen. Mun mielestä sitä ainakin kannattaa kokeilla laajasti, että minkälaisia vaikutuksia sillä on sillä paikkariippumattomalla rekrytoinnilla. Sitten tämmönen, että ehkä puhutaan ekosysteemeistä, osaamiskeskittymistä ja tämäntyyppististä - että me pystyttäs näkemään että se osaamiskeskittymä voi olla pienemmällä paikkakunnalla.”

”Alueelliset kokeilut ja innovaatiot” - hankerahoituksen piirissä on kokeilu e-kuntalaisuuden toteuttamista. Vuonna 2019 Sysmän e-kuntalaisuuspilotissa luodun ”E-Sysmä”-verkkopalvelun tarkoituksena oli edistää verkostojen toimintaa ja toimijoiden osallistumista kunnan asioihin. Palvelu keskittyy tarjoamaan ilmoituksia ja tietoa palveluista ja kunnan sähköistä asiointia. Haastateltavilta asiantuntijoilta kysyttiin mielipidettä e-kuntalaisuuden edistämisestä. Haastateltava suhtautuiva e-kuntalaisuuteen

eri tavoin. Eräs haastateltava kommentoi: ”Mä just aina mietin sitä, että kuinka moni sitä palvelua käyttää. Meilläkin vapaa-ajan asukkaat nimenomaan toivo tällästä yrityspalveluhakemistoa, joka on sähköinen. Semmonen me ollaan tehty (*nimi poistettu*) ja (*nimi poistettu*) tehtiin. Eli he haluaa -- kaikilla pienillä yrityksillä ei ole (*yhteyden häiriöitä*) -- niin on sitten semmonen alusta kaupungin puolesta. Kuinka moni heistä sitten käyttää semmosta, on se sitten mobiilisovellus tai joku muu. Tietysti jos niistä tulis tämmösiä Woltin tai Foodoran kaltaisia palveluita jotka toimis maaseudullakin. Ehkä ne enemmän kaipaa, että sais siihen yritykseen yhteyden. En osaa sanoa toimiiko se.” Toinen haastateltava kannatti e-kuntalaisuuden idean kehittämistä eteenpäin. Tarve verkostojen toimivalle yhteistyölle käy vastauksesta ilmi. Haastateltava kertoo: ”Pitäis oikeastaan niin, että Kuntaliitto veis tämmösen, tekis tämmösen palvelualustan, jossa olis tämmönen e-kuntalaisuus ja sieltä oliskin niin, että se jaakantuis - meillä ois yks paikka ja sieltä tulis nää kunnat - sä voisit valita sieltä - ja sielä olis ne kuntien palvelut. Et se ois koottuna yhdelle alustalle ettei siinä tuu semmonen, että joka kunnalla on omansa ja sitten koko Suomi on ihan rikkonainen. Mikä meillä on yleensä tää, että meillä jokainen haluaa omansa. Mutta näitä pitäis kerätä yhteen vähitellen.”

Haastateltavilta kysyttiin mielipidettä kuntalahjoituksesta. Kuntalahjoituksen tarkoituksena on toimia julkisten palveluiden rahoituskeinona. Kuntalahjoituksen ideana on, että ihmisen voisi itse lahjoittaa rahaa virallisen asuinpaikkakunnan ulkopuoliselle paikkakunnalle. Järjestelytapoja on erilaisia. Esimerkiksi Japanissa vuodesta 2008 lähtien voimassa ollut kotiseutulahjoitus – *furusato noozei* – mahdollistaa rahalahjoituksen tekemisen kansalaisten asuinkunnan ulkopuoliselle kunnalle tai prefektuurille (Hyyryläinen ja Santalahti 2018, 19–34). Haastateltavat pitivät tämän tyylistä ratkaisua tervetulleena. Eräs haastateltava vertasi järjestelmää jo olemassa olevaan mahdollisuuteen testamentata yksityisen omaisuutensa julkishallinnolle kuten kunnalle. Eräs haastateltava koki tärkeäksi kehittää kuntalahjoituksen kaltaisia keinoja: ”Jos kysymys on siitä, että sallitaanko ihmisille se, että he maksaisivat verotuloja kahteen eri kuntaan, ni voidaanko me jollain vapaa-ehtoisella järjestelyllä antaa ihmisille mahdollisuus tukea sitä mökkikuntaansa?”.

Demokratiakysymykset nousevat keskeiseksi ongelmaksi myös monipaikkaisuuden vaikutuksia käsittelevässä kirjallisuudessa. Valtiovarainministeriö (2018) toteutti kuntademokratiaa koskevan selvityksen osana ”Tulevaisuuden kunta” – hanketta, joka kartoitti pitkän aikavälin kuntapolitiikan muutostarpeita ja lainsäädäntöä. Selvityksessä

tarkasteltiin kaksoiskuntalaisuuden mahdollisuuksia edistää monipaikkaisesti elävien kansalaisten osallisuusmahdollisuuksia virallisen asuinkunnan ulkopuolella. Lisäksi selvityksessä tarkasteltiin kuntalaisten oikeutta saada palveluita muista kuin kotikunnastaan. Selvityksessä havaittiin, että osallisuus- ja vaikuttamismahdollisuuksien lisääminen kaksoiskuntalaisuudella vaatisi muutoksia perustuslakiin. Veronkanto, äänestämisen ja ehdolle asettuminen on sidottu nykyisissä tiukasti viralliseen asuinpaikkaan. Sosiaali- ja terveyspalveluiden tarjonnan osalta todettiin, että maakuntauudistus mahdollistaa aiempaa helpomman pääsyn sosiaali- ja terveyspalveluiden äärelle, kun tuottajana toimii kuntaa laajempi hallintokokonaisuus. Palveluiden pariin pääsy helpottuu etenkin silloin, kun liikutaan saman hyvinvointialueen sisällä. (Valtiovarainministeriö 2018)

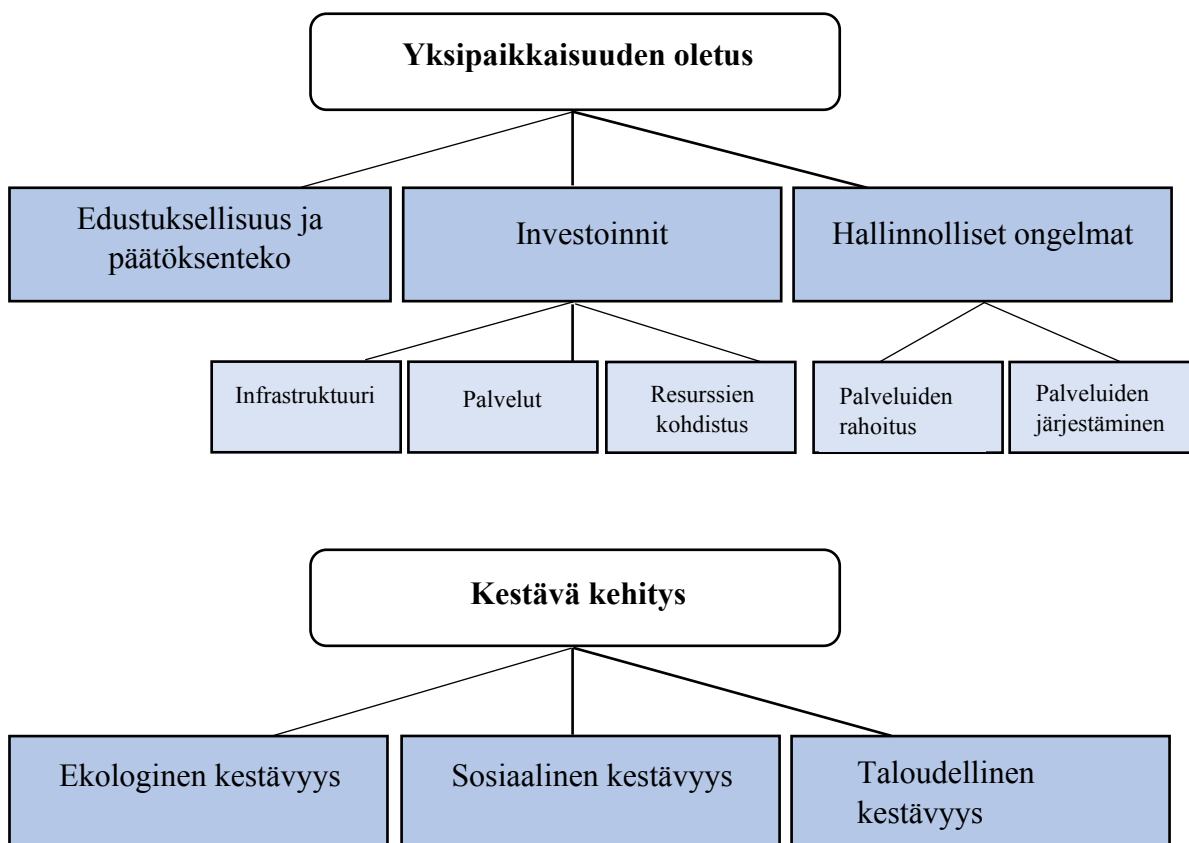
Paikallisdemokratian ja osallistumisen ongelmia on pyritty ratkomaan kuntatasolla muodostamalla erilaisia epävirallisia mökkeilijöiden ja vapaa-ajan asukkaiden vaikuttajaryhmiä. Tällaisten ryhmien tarkoituksena on lisätä osallisuutta päätöksentekoon epävirallisia kanavia pitkin. Järjestelyjen heikkoudeksi on nähty se, että verkostoille pohjautuva osallistaminen korostaa alueelle kiinnittymisen suhteita, mikä lisää esteitä yhdenvertaisille osallisuusmahdollisuuksille (Valtiovarainministeriö 2018).

6.4 Ongelma- ja toimenpidevirtojen tutkiminen

Mahdollisuuksien ikkunan auetessa ongelmien, ratkaisujen ja politiikan virrat yhdistyvät (Kingdon 2014). Ratkaisujen toteuttaminen on mahdollista asian siirtyessä poliittiselle agendalle poliittisen päätöksenteon kohteeksi. Edellytyksenä on, että ongelma on tunnistettu ja koetaan sellaiseksi, johon tulisi puuttua. Yleisen mielipiteen on tuettava toimintapolitiikkaa. Lisäksi ratkaisuehdotuksen on oltava toteutettavissa. Ongelmista on mahdollista saada tietoa käännetapahtumien, indikaattorien, palautteen ja kokemuksen kautta.

Aluepolitiikan asiantuntijayhteisöön kuuluvat haastateltavat olivat vakuuttuneita monipaikkaisuus-ilmiön olemassaolosta yhteiskunnassa. Monipaikkaisuus on haastateltavien kuvauksissa monitahoinen ja monimutkainen sosiaalinen ilmiö. Se jakautuu useisiin osa-alueisiin käsittäen niin työ, vapaa-aika, kuin identiteetti ulottuvuudenkin.

Haastateltavat eivät kokeneet monipaikkaisuuden olevan ilmiönä ongelma, jota tulisi rajoittaa tai pyrkiä ehkäisemään. Monipaikkaisuus nähtiin jopa tavoiteltava ja edistettävä asiantilana. Sen nähtiin kuitenkin aiheuttavan joukon seurauksia, joihin päätöksentekijöiden olisi vastattava. Ilmiöön liittyvät ongelmat rakentuvat monitasoisesti kahden pääongelman ympärille: yksipaikkaisuuden oletuksen ongelman sekä kestävän kehityksen ongelman (Kuva 2.).

Kuva 2. Monipaikkaisuuden ongelmien tasot.

Keskeisin monipaikkaisuuden hallintaan liittyvä ongelma on virallisen asuinpaikkakunnan ohjaava vaikutus hallinnon organisoimisessa. Yksipaikkaisuuden oletukselle rakentunut hallintoinstituutio on kykenemätön hallinnoimaan monipaikkaista todellisuutta, jossa palveluiden kysyntä ei noudattele alueellisia hallintorajoja. Oletus yksipaikkaisuudesta hallinnon järjestämisen perustana tekee hallinnosta jähmeän ja jäykän monipaikkaisessa todellisuudessa. Hallintojärjestelmä on kykenemätön reagoimaan riittävällä tavalla monipaikkaisen elämäntavan aiheuttamiin

toimintaympäristön muutoksiin. Yksipaikkaisuuden olettamukselle rakennettu hallinto ei vastaa monipaikkaisuuden tuottamaan mobiiliin elämäntapaan.

Yksipaikkaisuuden oletus vaikuttaa demokraattisiin osallistumismahdollisuuksiin sulkemalla osallistumisen väyliä yhdeltä hallinnolliselta alueelta toiseen liikkuvilta henkilöiltä. Viralliseen asuinpaikkaan sidotut ehdolle asettumis- ja äänestys oikeudet estävät osallistumisen demokraattiseen päätöksentekoon monipaikkaisesti liikkuvien keskuudessa.

Oletus yksipaikkaisuudesta aiheuttaa lisäksi ongelmia julkisten investointien oikeanlaiselle kohdistamiselle. Yhteiskunta tarvitsee laajoja investointeja monipaikkaisen elämäntavan tukemiseksi ja siihen vastaamiseksi. Haastateltavat kyseenalaistivat keskitettyyn aluerakentamiseen investoimisen mielekkyyden monipaikkaisessa yhteiskunnassa. Riskinä on, että yksipaikkaisuuden oletuksen ympärille rakentuva käsitys todellisuudesta ohjaa aluekehityksen investointeja väärin. Investointeja voidaan tehdä sellaisiin kohteisiin, jotka eivät palvele tai tue monipaikkaista elämäntapaa tai ovat jopa täysin turhia ja tarpeettomia monipaikkaisessa maailmassa. Investointeja tulisi kohdistaa erityisesti monipaikkaisuutta tukevan infrastruktuurin vahvistamiseen, sekä julkisten palveluiden tarjonnan saatavuuden varmistamiseen monipaikkaisessa yhteiskunnassa.

Yksipaikkaisuuden oletuksen ympärille rakentuva julkis palveluiden palveluverkko ja yksipaikkaisuuden perustaan sidottu palveluiden rahoitus pohja ovat merkittävä hallinnollinen ongelma. Vaikka monipaikkainen elämäntapa aiheuttaa julkis palveluille kysyntää asuinpaikkakunnan ulkopuolelle, julkis palveluiden järjestäminen ja rahoitus on järjestetty virallisen asuinpaikkakunnan mukaan. Hallintoalueet rajoittavat sekä kansalaisten palvelunsaannin mahdollisuuksia että palveluntarjoajan kykyä toteuttaa palveluita. Hallinnollisille rajoille pysähtyvän julkis palveluiden tarjonnan riskinä on, että monipaikkaisessa maailmassa palvelunkysyntä ja palvelutarjonta eivät kohtaa, eivätkä kustannukset kohdistu oikein. Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen koettiin tuovan vain osittaista helpotusta ongelmaan.

Toinen monipaikkaisuuden tuottamista pääongelmista on kestävä kehitys. Kestävän kehityksen kolmen ulottuvuuden eli ekologisen, taloudellisen ja sosiaalisen kestävyys kysymykset liittyvät oleellisesti monipaikkaisuuteen. Monipaikkaisuus aiheuttaa luonnon kantokykyyn kohdistuvia rasitteita, jotka on huomioitava keinoissa, joilla

monipaikkaisuutta tuetaan ja edistetään. Monipaikkaisuuden tukeminen yhteiskunnassa on toteutettava ekologisesti. Monipaikkaisempaan yhteiskuntaan investoimisessa on huomioita lisäksi taloudellinen kestävyys. Panostukset on toteutettava resurssiviisaalla tavalla. Monipaikkaisuuden ongelmaksi tunnistettiin myös sosiaalisen kestävyys ulottuvuus. Monipaikkaisuuteen liittyy kansalaisten kesken jakautuvia epätasa-arvoisia mahdollisuuksia hyödyntää monipaikkaisuuden tarjoamia mahdollisuuksia. Monipaikkaisuus voi aiheuttaa eriarvoistavan kehityskulun, mikäli monipaikkaisuuteen käsiksi pääseminen edellyttää varallisuutta.

Kingdonin (2014) mukaan erilaisten indikaattorien tuottama tieto on tärkeää ongelman tunnistamisessa. Monipaikkaisuuden vaikutusten tunnistamisen esteenä on vaikutuksia koskeva heikko tiedonsaanti. Monipaikkaisuuteen liittyvien ongelmien muotoiluun tarvitaan nykyistä parempia indikaattoreita. Haastateltavat kokivat, että monipaikkaisuutta koskevia tilastoja tai data-analyysyjä ei ole saatavilla lainkaan tai ne koettiin riittämättömiksi. Erityisesti tilastollisen tiedon tarve oli tunnistettu tärkeäksi, jotta ihmisten liikkumisesta ja palveluiden kysynnästä on mahdollista muodostaa riittävä tilannekuva tarvittavien muutosten perusteeksi.

Pelkkien indikaattorien tuottama tieto ei välttämättä vielä edistä asian siirtymistä kohti asialistaa. Asiat tarvitsevat usein apua käännetapahtumista tai toimijan omakohtaisesta kokemuksesta tai intresseistä asiaa kohtaa. (Kingdon 2014) Monipaikkaisuuskysymyksen esiin nousemisessa käännetapahtumalla on ollut selkeästi havaittava vaikutus. Koronapandemia on vahvistanut monipaikkaisuuden ilmiötä tuomalla erilaiset etä- ja hybridityön mallit osaksi normaalia työelämää. Koronapandemian aiheuttama yhteiskunnallinen kriisi on voimistanut monipaikkaisen elämäntavan ympärillä käytävää julkista keskustelua.

Moni haastateltava nosti esiin omakohtaisia kokemuksia monipaikkaisuudesta. Haastateltavat kertoivat monipaikkaisuuden lisäävän itsensä toteuttamisen mahdollisuuksia kuvaamalla omaan elämään liittyvää monipaikkaisuutta myönteisesti. He kuvasivat omaa monipaikkaista identiteettiä ja monipaikkaista elämäntyyliä. Haastateltavilla saattoi olla itsellään kakkosasunto, vapaa-ajan asunto tai muuta omaisuutta usealla paikkakunnalla, sekä monipaikkaiseksi koettu identiteetti. Haastateltavat olivat selvästi kiinnostuneita monipaikkaisuuden ilmiöstä ja sen mahdollisuuksista.

Kingdonin (2014) mukaan esitetyt policy ideat tai ongelman ratkaisuvaihtoehdot rakentuvat harvoin kokonaan uusien ideoiden varaan. Tavallisesti ne muodostuvat tuttujen ja olemassa olevien elementtien päälle uusiksi ehdotuksiksi tai rakenteiksi. Haastateltavat ehdottivat ongelmien ratkaisuksi edustuksellisten elinten sekä hallinnon kehittämistä. Myös sekalaiseen joukkoon muita ideoita otettiin kantaa.

Vaikka edustuksellisten elinten kehittämistä ideoitiin yhteisössä laajasti, yhteistä jaettua näkemystä tarvittavasta toimintapolitiikan muutoksesta ei noussut esiin. Osa haastateltava kannatti yksipaikkaisuuden oletukseen sidotun ehdolle asettumis- ja äänestys oikeuden kehittämistä. Kaksoiskuntalaisuuden ideaan suhtauduttiin varovaisen myönteisesti, mutta toisaalta kaikki haastateltavista kokivat sen läpimenon erittäin hankalaksi tai lähes mahdottomaksi. Hallinnon vuorovaikutuksen vahvistamista ympäristön kanssa pidettiin tärkeänä, mutta vuorovaikutuksen lisäämisen keinoista oltiin erimielisiä. Osa haastateltavista piti erilaisten kyselyiden, foorumeiden, toimikuntien ja tiedotustilaisuuksien järjestämistä mielekkäänä, mutta niiden todellista vaikuttavuutta myös kyseenalaistettiin.

Haastateltavien mukaan hallinnon kehittämiseen tarvitaan lisää aluepolitiikkaa, sekä vuorovaikutusta eri hallintotasojen välille. Sosiaali- ja terveystalouden uudistus oli haastateltavien mielestä onnistunut hallinnollinen uudistus. Lisää kuitenkin kaivattiin, jotta monipaikkaisuuteen voitaisi vastata. Haastateltavien keskuudesta ei kuitenkaan noussut esiin yhtä laajasti kannatettua ehdotusta. Monimuotoiseen toimintaympäristön muutokseen reagoiminen vaatisi yhä vahvempaa hallinnonalojen yhteistyötä, keskustelua, vuoropuhelua ja dialogia. Konkreettisena ratkaisuideana ehdotettiin valtion ja maakuntien sopimuksellisen yhteistyön kehittämistä, sekä kuntien keskinäisen yhteistyön voimistamista.

Haastateltavat olivat melko erimielisiä mahdollisten ratkaisuvaihtoehtojen mielekkyydestä ja toivat esiin kukin omia ideoitaan. Mitään yhtenäistä ja koko joukon jakamaa ratkaisua monipaikkaisuudesta esitettyihin ongelmiin ei noussut esiin. Mikään yksittäinen ratkaisuehdotus tai idea ei ollut levinnyt asiantuntijoiden yhteisössä niin vahvasti, että haastateltavilla olisi ollut siitä keskenään samankaltainen käsitys. Kingdonin (2014) mukaan ratkaisuehdotukset ja ideat leviävät asiantuntijoiden yhteisössä keskusteluissa. Mitä enemmän ratkaisuehdotuksista keskustellaan, sitä vakavammin ne otetaan. Laajalle levinnyt ja yhteisesti jaettu idea tai ehdotus kielii asian

kypsymisestä ja sen valmiuksista siirtyä prosessissa eteenpäin. Aineiston perusteella ratkaisujen virrassa esiintyvät ideat eivät ole vielä kypsyneet riittävälle tasolle eteenpäin vietäviksi.

Yksikään ongelma-, toimenpide- tai politiikka virrasta ei kykene yksinään nostamaan asiaa poliittiselle agendalle päätöksenteon kohteeksi (Kingdon 2014). Jos kaikissa virroissa ei ole riittävästi valmiuksia, ongelmaa ei ole tunnistettu, ratkaisua ei ole tai politiikkavirta ei tue asian esiin nousemista asia ei siirry agendalle.

Aineiston perusteella haastateltavat ovat selvillä monipaikkaisuuden ilmiöstä ja tunnistavat siihen liittyviä vaikutuksia erittäin laajasti. Puutteet tutkimuksissa ongelma- ja toimenpide virroissa ovat kuitenkin suuria. Asiantuntijoiden yhteisössä on yhä erimielisyyttä tärkeimmän tai tärkeimpien ratkaistavien ongelmien tunnistamisessa, sekä ongelmien määrittelyssä. Sama jäsentymättömyys koskee myös ratkaisuehdotuksia. Monipaikkaisuutta koskevassa ongelmien tunnistamisessa, sekä tarvittavien toimenpiteiden suunnittelussa ollaan vasta alkuvaiheessa. Sopivia ja riittäviä indikaattoreita ei ole vielä saatavilla ilmiön ymmärtämiseksi paremmin, mikä vaikeuttaa ongelman määrittelyä. Kingdonin (2014) mukaan asialla on paremmat mahdollisuudet edetä, jos asiantuntijayhteisössä on jaettu käsitys kaikista tärkeimmästä ratkaisua vaille olevasta ongelmasta. Haastateltavien mukaan monipaikkaisuuteen liittyy suuri joukko erilaisia ongelmia, mutta aineiston perusteella mitään yksittäistä merkittävimmäksi muodostuvaa ongelmaa ei tunnistettu.

Asiantuntijoiden yhteisöt luovat toimenpidevirran ratkaisuehdotukset tai ideat. Haastatteluiden perusteella ratkaisuehdotusten ja ideoiden joukko on laaja, mutta yhteisesti jaettua käsitystä ratkaisusta ei ole vielä muodostunut. On epäselvää, ovatko ehdotukset tai ideat taloudellisesti ja teknisesti toteuttamiskelpoisia. Esimerkiksi kaksoiskuntalaisuutta koskeva ratkaisuehdotus on haastateltujen asiantuntijoiden mukaan vaikeasti toteutettavissa. Asiantuntijayhteisön jäsenillä on vahvoja omakohtaisia kokemuksia monipaikkaisuuteen liittyen. Aineiston perusteella monipaikkaisuuden edistämiseen suhtaudutaan haastateltavien keskuudessa myönteisesti. Kuitenkin ratkaisuehdotusten kohdalla on epäselvää missä määrin ne vastaavat asiantuntijoiden arvoja.

Kingdon (2014) vertaa ongelmien määrittelyä ja asialistan muotoilua luonnonvalintaan vertautuvana prosessina, jonka alkuvaiheen alkukantaisessa ”keitoksessa” erilaiset

ongelmat ja ideat uivat toisiinsa törmäillen kuin molekyylit. Monipaikkaisuutta koskevassa kysymyksessä toimintapolitiikan muotoutumisprosessi näyttää olevan vasta aivan aluillaan. Ilmiö on tunnistettu olemassa olevaksi, mutta vielä on epäselvää, mitkä ongelmat ovat kaikista tärkeimpiä ratkaistavaksi ja millaisin keinoin ne tulee ratkaista. Kingdonin (2014) analogiaa mukaillen, vielä on epäselvää, mitkä molekyylit löytävät toisensa ja selviävät alkukantaisesta keitoksesta eteenpäin kohti seuraavia koettelemuksia ja esteitä. Ongelmien ja ratkaisuideoiden joukko on tällä hetkellä liian laaja ja jäsentymätön, että minkään niistä olisi todennäköistä siirtyä päätöksenteon kohteeksi poliittiselle agendalle.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA KESKUSTELU

Tämän tutkimuksen tavoitteena on ollut vastata seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

1. Millaiseksi ilmiöksi aluepolitiikan asiantuntijayhteisön jäsenet tunnistavat monipaikkaisuuden?
2. Minkälaisia edellytyksiä ongelmien ja toimenpiteiden virroissa on ollut toimintapolitiikan ikkunan avautumiselle monipaikkaisuudelle?

Tutkimuksessa on selvitetty monipaikkaisuuden vaikutusten tunnistamista aluepolitiikan asiantuntijayhteisössä sekä vaikutusten edellytyksiä siirtyä poliittiselle asialistalle päätöksenteon kohteeksi tarkastelemalla ongelmien- ja ratkaisujen virtoja. Vaikutusten edellytyksiä siirtyä asialistalle on tutkittu soveltamalla John F. Kingdonin (2014) agendan asettamista kuvaavaa teoriaa, monivirtamallia. Tutkimuksessa tarkasteltiin ongelmien ja toimenpiteiden virroissa esiintyviä edellytyksiä monipaikkaisuudelle edetä kohti poliittista asialistaa.

Tutkimuksessa havaittiin, että analyyttisenä käsitteenä monipaikkaisuus on yhä melko jäsentymätön haastateltujen aluepolitiikan asiantuntijayhteisön jäsenten kesken. Tyypillisesti haastateltavat viittasivat monipaikkaisuudella elämiseen useassa eri paikassa ja liikkumiseen usean paikan välillä. Käsitteellä voitiin viitata kuitenkin myös joukkoon erilaisia elämäntyyliä tai -tapoja sekä liikkuvan elämäntavan ympärille muodostuviin identiteetteihin. Monipaikkaisuus käyttäytyy asiantuntijoiden puheessa analyyttisenä välineenä, jolla viitataan laajaan joukkoon liikkuvan elämäntavan, digitalisaation, työelämän murroksen ja yhteiskunnan rakennemuutoksen synnyttämiä ominaispiirteitä. Monipaikkaisuus- käsitteen suuri abstraktiotaso kuvaa ilmiön tuoreutta ja uutuutta. Monipaikkaisuus on käsitteenä melko jäsentymätön sisällöllisesti, mikä vaikeuttaa aiheen tutkimista. Tästä syystä tutkimuksessa haluttiin tarkastella myös sitä, millaisena ilmiönä aluepolitiikan asiantuntijayhteisön jäsenet ilmiön mieltävät.

Monipaikkaisuus tunnistetaan aluepolitiikan asiantuntijayhteisön jäsenten kesken vahvaksi ilmiöksi, johon on reagoitava. Se näyttäytyy yhteiskunnassa haastateltavien asiantuntijoiden mukaan moniulotteisena ja kompleksina ilmiönä, jota on vaikea ymmärtää, hallita ja mitata. Tutkimusaineiston perusteella havaittiin, että aluepolitiikan asiantuntijayhteisön jäsenet jakavat käsityksen siitä, että monipaikkaisuus muuttaa julkishallinnon toimintaympäristöä. He tunnistivat monipaikkaisuuden aiheuttavan

sellaisia toimintaympäristömuutoksia, joihin julkishallinnon tulisi reagoida ja vastata. Haastateltavien vastausten perusteella monipaikkaisuuden aiheuttaman liikkuvuuden hallinnointi on vaikeaa, koska hallintorakenteet on suunniteltu ihmisten paikallaoloon ja asumiseen yhdessä paikassa. Hallintoa ja sen rakenteita ei ole suunniteltu monipaikkaiseen yhteiskuntaan, jossa asukkaat vaihtavat oleskelusijaintiaan nopeasti ja jatkuvasti.

Haastateltavat tunnistivat monipaikkaisuuden rakentuvan ihmisen elämäntyyliin liittyvien valintojen ympärille. Monipaikkaisuuden syiksi tunnistettiin joukko subjektiivisia valintoja: omaisuus, perhesiteet ja hoiva, työskentely ja opiskelu. Lisäksi digitalisaatio tunnistettiin keskeiseksi vaikuttimeksi monipaikkaisuuden taustalla. Monipaikkaisuuden tunnistettiin mahdollistavan myönteisiä kehityskulkuja niin ihmisen omassa elämässä kuin yhteiskunnankin tasolla. Sen ajateltiin tuottavan alueellisesti tasaisemmin jakautuvaa elinvoimaisuutta, vahvistavan vuorovaikutusta sekä liikuttavan ideoita ja innovaatioita.

Tässä tutkimuksessa havaittiin, että haastateltavat tunnistavat vahvasti monipaikkaisuuden ilmiön olemassaolon yhteiskunnassa. Monipaikkaisuuteen liittyy suuri joukko erilaisia merkityksiä sekä jo olemassa olevia tai potentiaalisia yhteiskunnallisia vaikutusmahdollisuuksia. Tutkimustulosten valossa on mahdollista todeta, että monipaikkaisuuden aiheuttamassa vuorovaikutuksen lisääntymisessä on potentiaali lisätä yhteiskunnan koheesiota ja yhteisöllisyyttä vahvistamalla vuorovaikutusta ihmisten kesken. Lisäksi monipaikkaisuus mahdollistaa subjektiivisen hyvinvoinnin kasvun lisäämällä itsensä toteuttamisen mahdollisuuksia. Tutkimuksessa havaittiin, että monipaikkaisuus on vahvasti yhteiskunnan digitaaliseen rakennemuutokseen ja korkeaan elintasoon liittyvä ilmiö.

Poliittiselle asialistalle mahtuu kerrallaan vain rajallinen joukko asioita. Tarkastelluissa ongelmien ja toimenpiteiden virroissa löytyi edellytyksiä sille, että jokin monipaikkaisuuden hallintaan liittyvä asia voisi nousta agendalle. Toisaalta löytyi myös syitä sille, ettei asia ole saavuttanut mahdollisuusikkunan aukeamiselle tarvittavaa virtojen valmiusasetta.

Ongelmien virrassa havaitut monipaikkaiseen elämäntapaan liittyvät pääongelmat olivat yksipaikkaisuuden oletus sekä kestävä kehitys eli ekologinen, sosiaalinen ja taloudellinen kestävyys. Pääongelmat jakautuivat pienempiin alaongelmiin. Yksipaikkaisuuden oletus

aiheuttaa ongelmia demokraattiselle edustuksellisuuden ja päätöksenteon toteuttamiselle, julkisille investoinneille ja hallinnon toteuttamiselle. Tutkimuksessa havaittiin, että aluepolitiikan asiantuntijayhteisössä tunnistetaan monipaikkaisuuden aiheuttamia ongelmia laajasti, mutta riittävien indikaattorien puuttuessa ongelmien muotoilu on puutteellista. Monipaikkaisuuteen liittyvien ongelmien joukko on laaja, eikä haastateltujen aluepolitiikan asiantuntijayhteisön jäsenten keskuudessa ollut havaittavissa yhtä tärkeimmäksi koettua ongelmaa, jota olisi haluttu edistää ohi muiden.

Toimenpiteiden virrassa havaitut ratkaisuehdotukset tai ideat liittyivät edustuksellisten elinten, sekä hallinnon kehittämiseen. Myös joukkoa muita ratkaisuideoita käsiteltiin. Tutkimuksessa havaittiin, että haastateltavat ovat melko erimielisiä mahdollisten ratkaisuvaihtoehtojen mielekkyydestä ja toivat esiin kukin omia ideoitaan. Ehdotusten taloudelliset tai tekniset toteuttamismahdollisuudet jäivät epäselviksi. Asiantuntijayhteisön keskuudessa ei ollut havaittavissa yhtä yhteisesti jaettua ratkaisuehdotusta, jota oltaisiin valmiita erityisesti edistämään.

Tutkimuksessa havaittiin ongelmien ja toimenpidevirtojen sisällä voimakasta kiinnostusta monipaikkaisen elämäntavan vaikutuksia kohtaan. Ongelmien ja ratkaisuehdotusten joukko on kuitenkin liian jäsentymätön, jotta monipaikkainen elämäntapa nousisi poliittiselle asialistalle tärkeimpien ratkaisua vaille olevien ongelmien joukkoon. Toimintapolitiikan ikkunan avautuminen monipaikkaisuudelle on tällä hetkellä epätodennäköistä.

Tässä tutkimuksessa ei ole erikseen analysoitu Kingdonin (2014) monivirtamallin kolmatta virtaa, politiikkavirtaa. Tutkimuksessa viitatu lehdistolähteet ja julkishallinnon selvityshankkeet kuitenkin osoittavat politiikkavirrassa esiintyvää tukea monipaikkaisuuden kysymystä kohtaan. Kingdonin mallia mukaillen politiikkavirrassa tapahtuvia muutoksia olisi voitu selvittää tarkemmin tarkastelemalla esimerkiksi yleistä mielipidettä, järjestäytyneitä poliittisia voimia tai poliittisessa hallinnossa esiintyviä mielipidevirtauksia. Mielipideilmastoa voisi tutkia esimerkiksi toteuttamalla media-analyysi monipaikkaisuuden ympärillä käytävään keskusteluun sekä tarkastelemalla monipaikkaisuus-kysymyksen ympärillä olevien sidos- ja intressiryhmien mielipiteitä. Tutkimuksen kohteena olevia sidosryhmiä voisivat olla esimerkiksi vapaa-ajan asukkaat tai etätyössä työskentelevät. Intressiryhmän osalta puolueiden valtasuhteiden tai puolueiden sisäisen mielipideilmaston analyysi voisi tuottaa kiinnostavaa tietoa

politiikkavirran tutkimisen kannalta. Toisaalta, mikäli halutaan tarkastella monipaikkaisuus-kysymyksen ympärille rakentuvaa poliittista tukea, esimerkiksi advokaatiikoalitio (*Advocacy Coalition Framework, ACF*) olisi monivirtamallia sopivampi teoreettinen viitekehys.

Tämän tutkimuksen haasteena oli monipaikkaisuuden ilmiön monialaisuus ja -tahoisuus. Olen pyrkinyt tarkastelemaan laajasti monipaikkaisuuteen liittyviä osa-alueita kokonaiskuvan muodostamiseksi ilmiöstä. Tutkimustulosten luotettavuutta olisi vahvistanut keskittyminen rajattuun monipaikkaisuuden osa-alueeseen kuten monipaikkainen työ tai monipaikkainen vapaa-ajan asuminen. Tiukempi raja monipaikkaisuuden yhteen osa-alueeseen, sekä suurempi haastateltavien joukko olisi mahdollistanut syvemmän ja analyyttisemmän tarkastelun vahvistaen tutkimuksen luotettavuutta. Tässä tutkimuksessa valittu haastateltavien määrä oli perusteltua, koska aineistossa oli havaittu selkeä aineiston kylläntyminen. Otoksen koko kuitenkin heikentää merkittävästi tutkimustulosten luotettavuutta.

Monipaikkaisuuden vaikutuksista on tuotettu hämmästyttävän vähän tutkimustietoa hallinnon tai politiikan tutkimuksen kentässä, vaikka sen potentiaaliset vaikutukset julkisen hallinnon järjestämiseen ja organisoimiseen ovat suuret. Tässä tutkimuksessa on onnistuttu nostamaan esiin monipaikkaisuuden moninaisia vaikutuksia yhteiskunnassa, sekä kuvaamaan ilmiön vaikutuksia. Tutkimuksessa nousi esiin voimakkaasti julkishallinnon monipaikkaisuutta koskeva tiedontarve. Poliittisen päätöksenteon tueksi olisi kyettävä tuottamaan enemmän ja parempaa tietoa monipaikkaisuuden vaikutuksista, jotta ilmiön tuottamia ongelmia voidaan tunnistaa ja niille löytää tarvittavat ratkaisut. Jatkotutkimuksessa tulisi selvittää monipaikkaisuuden vaikutuksia aluetasolla.

Lähteet

- Adamiak, Czesław, Kati Pitkänen, ja Olli Lehtonen. 2017. "Seasonal residence and counterurbanization: the role of second homes in population redistribution in Finland." *GeoJournal* 82: 1035- 1050.
- Adamiak, Czesław, Mia Vepsäläinen, Anna Strandell, Mervi J. Hiltunen, Kati Pitkänen, Michael C. Hall, Janne Rinne ym. 2015. "Vapaa-ajan asuminen Suomessa. Asukas- ja kuntakyselyn tuloksia vapaa-ajan asumisen nykytilasta ja kehittämistarpeista". Suomen ympäristökeskuksen raportteja 2015(22).
- Alasalmi, Juho, Henna Busk, Veera Holappa, Janne Huovari, Valtteri Härmälä, Ossi Kotavaara, Olli Lehtonen, Toivo Muilu, Jarmo Rusanen, ja Hilikka Vihinen. 2020. *Työn ja työvoiman alueellinen liikkuvuus ja monipaikkainen väestö*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2020(12).
- Bouckaert, Geert, B. Guy Peters, ja Koen Verhoest. 2010. *The Coordination of Public Sector Organizations. Shifting Patterns of Public Management*. London: Palgrave Macmillan.
- Di Marino, Mina, Johanna Lilius, ja Kimmo Lapintie. 2018. "New forms of multi-local working: identifying multi-locality in planning as well as public and private organizations' strategies in the Helsinki region". *European planning studies* 26(10): 2015–2035.
- Dittrich-Wesbuer, Andrea, Caroline Kramer, Cedric Duchene-Lacroix ja Peter Rumpolt. 2015. "Multi-local living arrangements: Approaches to quantification in German language official statistics and surveys". *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie* 106(4): 409–424.
- Eskola, Jari. 1998. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Greiner, Clemens. 2012. "Can Households be Multilocal? Conceptual and Methodological Considerations based on a Namibian Case Study". *Die Erde* 143(3): 195–212.
- Hall, Michael C. 2014. "Second homes planning, policy and governance". *Journal of Policy Research in Tourism, Leisure and Events* 7(1): 1–14.

- Hallitusohjelma (2019). Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 10.12.2019. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161931/VN_2019_31.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Haukkala, Teresa (toim.). 2011. Monipaikkaisuus – ilmiö ja tulevaisuus. Sitran selvityksiä (54).
- Hautamäki, Lauri. 2001. Suomalaisen “suuren” aluepolitiikan vaiheet. Teoksessa *Mies ja alue: juhla kirja professori Kauko Mikkosen 60-vuotispäivän kunniaksi*, toim. Hannu Katajamäki. Vaasa: Vaasan yliopisto, 32–47.
- Heiskala, Risto. 2006. ”Kansainvälisen toimintaympäristön muutos ja Suomen yhteiskunnallinen murros”. Teoksessa *Uusi jako: miten Suomesta tuli kilpailukyky-yhteiskunta?*, toim. Risto Heiskala ja Eeva Luhtakallio, Helsinki: Gaudeamus, 14–42.
- Helsingin Sanomat. 2021. ”Keskusta listaa keinoja edistää monipaikkaisuutta: kuntiin yhteiskäyttötilat etätyöläisille, talviasuttavat mökit vakituiseen asuinkäyttöön”. Uutinen. <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000007796135.html> (viitattu 28.10.2021)
- Helminen, Ville, Mika Ristimäki, ja Kari Oinonen. 2003. Etätyö ja työmatkat Suomessa. Ympäristöministeriö. Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Helminen, Ville, ja Mika Ristimäki. 2007. ”Relationships between commuting distance, frequency and telework in Finland”. *Journal of transport geography* 15(5): 331–342.
- Hilti, Nicola. 2016. “Multi-local lifeworlds: between movement and mooring”. *Cultural Studies* 30(3): 467–482.
- Hirsjärvi, Sinikka, ja Hurme Helena. 2010. *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus.
- Hood, Christopher. 1991. “A Public Management for All Seasons?”. *Public Administration*, 69(1): 3–19.
- Hyrkkänen, Ursula, ja Matti Vartiainen. 2007. ”Hyvinvoinnin haasteet mobiilissa työssä”. *Työ ja ihminen* 21(2): 160–172.

- Hyyryläinen, Torsti, ja Sanna Santalahti. 2018. ”Japanin kotiseutulahjoitus – furusato noozei – kaupunkien ja maaseutujen toimijoiden vuorovaikutuksena”. *Maaseudun Uusi aika*. 2018(1): 19–34.
- Ikonen, Anna-Kaisa ja Timo Reina. 2019. ”Valtio alueiden, alueet valtion voimavarana – Alueellistamisesta paikkariippumattomaan työhön Alueellistamispolitiikka ja -periaatteet 2020-luvulla -selvityshenkilöhankkeen loppuraportti”. Valtiovarainministeriön julkaisuja 2019(5).
- Kauko, Jaakko. 2011. ”Korkeakoulupolitiikan dynamiikat Suomessa”. Väitöskirja, Helsingin yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-6984-0> (viitattu 30.lokakuuta 2021)
- Kainuun sanomat. 2021. ”Monipaikkaisuus ja etätyö Kainuun suuri mahdollisuus”. Mielipidekirjoitus. <https://www.kainuunsanomat.fi/artikkeli/mielipide-monipaikkaisuus-ja-etatyo-kainuun-suuri-mahdollisuus-195741727/> (viitattu 29.lokakuuta 2021)
- Keskusta. 2021. ”Muita ohjelmia ja linjauksia: Asumislinjaus”. <https://keskusta.fi/politiikkamme/ohjelmia-ja-linjauksia/muita-ohjelmia-ja-linjauksia/> (viitattu 29.lokakuuta 2021)
- Kingdon, John W. 2014. *Agendas, Alternatives, and Public Policies*. Harlow: Pearson.
- Kooiman, Jan. 2003. *Governing as Governance*. London: SAGE.
- Kotavaara, Ossi, Olli Lehtonen, Juho Alasalmi, Juho Huovari Janne, ja Niina Kotavaara. 2020. ”Alueiden välinen työssäkäynti ja työperäinen monipaikkainen asuminen Suomessa – merkitykselliset vai marginaaliset virrat?”. *Alue ja ympäristö* 49(1): 69–86.
- Laki kehitysalueiden talouden edistämisestä 1966/243. <https://www.finlex.fi/fi/laki/smur/1966/19660243?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=243%2F1966> (viitattu 6.marraskuuta.2021)
- Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 612/2021. <https://www.finlex.fi/fi/laki/smur/2021/20210612?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=612%2F2021> (viitattu 6.marraskuuta.2021)

- Laki pelastustoimen järjestämisestä 613/2021.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2021/20210613> (viitattu 6.marraskuuta 2021)
- Laki sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisestä Uudellamaalla 615/2021.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2021/20210615?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=615%2F2021> (viitattu 6.marraskuuta 2021)
- Lehtonen, Olli, Toivo Muilu, ja Hilikka Vihinen. 2019. ”Monipaikkaisuus maaseudun terveystalveluiden mahdollistajana”. *Maaseudun aika* (2): 7–29.
- Lehtonen, Olli, Ossi Kotavaara, Toivo Muilu, Janne Huovari, ja Hilikka Vihinen. 2020. ”Kausiväestö moninaistaa kuvaa aluerakenteen kehityksestä Suomessa”. *Terra* 132 (2): 69–84.
- Lehtonen, Olli, ja Hilikka Vihinen. 2020. ”Kohti kestävää monipaikkaista yhteiskuntaa.” *Finnish Journal of Rural Studies* (1): 103–111.
- Littig, Beate. 2009. Interviewing Elites – Interviewing Experts. Is There a Difference?. Teoksessa *Interviewing Experts*, toim. Alexander Bogner, Beate Littig ja Wolfgang Menz. London: Palgrave, 58–113.
- Lynn, Laurence E. Jr. 2006. *Public Management: Old and New*. New York; London: Routledge.
- Länsi-Savo. 2021. ”Monipaikkaisuus vai kaksoiskuntalaisuus? – Hallituksen sisällä on kahta ilmaa”. Pääkirjoitus. <https://www.lansi-savo.fi/paakirjoitus-mielipide/4177383> (viitattu 29.lokakuuta 2021)
- .2021. ”Annika Saarikko vieraili Mikkelissä – kaksoiskuntalaisuus on nyt yksi keskustan suurista tavoitteista”.Uutinen. <https://www.lansi-savo.fi/paikalliset/4174430> (viitattu 29.lokakuuta 2021)
- Maaseudun tulevaisuus. 2018. ” Monipaikkaisuus, elämyksellisyys ja työn murros voivat elävöittää maaseutua”. Uutinen. <https://www.maaseuduntulevaisuus.fi/kotimaa/artikkeli-1.323995> (viitattu 31.10.2021)

- .2020. ”Monipaikkaisuus on jo todellisuutta”. Pääkirjoitus. <https://www.maaseuduntulevaisuus.fi/puheenaiheet/paakirjoitus/artikkeli-1.1265773> (viitattu 29.10.2021)
- .2021. ”Viisi suurinta puoluetta tukevat etätöiden lisäämistä korona-ajan jälkeen – ”Valtio voisi näyttää yksityiselle sektorille mallia””. Uutinen. <https://www.maaseuduntulevaisuus.fi/politiikka/artikkeli-1.1594636> (viitattu 29.10.2021)
- Moisio, Sami. 2012. *Valtio, alue, politiikka. Suomen tilasuhteiden sääntely toisesta maailmansodasta nykypäivään*. Tampere: Vastapaino.
- Mykkänen, Juri. 2001. ”Eliittihaastattelu”. *Politiikka* 43(2): 108–127.
- Mökkibarometri. 2016. FCG Finnish Consulting Group Oy. *Saaristoasiain neuvottelukunta, Maa- ja metsätalousministeriö*.
- Müller, Dieter, Michael C. Hall, ja Donna Keen. 2004. ”Second home tourism impact, planning and management”. Teoksessa *Tourism, Mobility and Second Homes: between elite landscape and common ground*, toim. Michael C. Hall ja Dieter K. Müller, Clevedon: Channel View Publications 15–32.
- Nivalainen, Satu. 2006. ”Pendelöinkö vai muutanko? Työvoiman liikkuvuus kuntien välillä”. *Kunnallisanalan kehittämissäätiön tutkimusjulkaisut* (54).
- Osborne, Stephen P. 2006. ”The New Public Governance?”. *Public Management Review* 8(3): 377–387.
- .2010. ”Conclusions - Public governance and public services delivery: a research agenda for the future”. Teoksessa *The New Public Governance? Emerging perspectives on the theory and practice of public governance*, toim. Stephen P. Osborne. London; New York: Routledge, 413–428.
- Pehkonen, Jaakko, Jussi Huuskonen, ja Kalle Tornberg. 2018. *Kohtaanto työmarkkinoilla – havaintoja ja politiikkajohtopäätöksiä*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2018(15).
- Pierre, Jon ja B. Guy Peters. 2000. *Governance, politics and the state*. Houndmills: Macmillan; New York: St. Martin’s Press.

- Pitkänen Kati. 2013. ”Vapaa-ajan asumisen muutos nostaa esille tarpeen tarkastella asumisen monipaikkaisuutta”. *Hyvinvointikatsaus* 2013(2): 2–6.
- Pitkänen, Kati ja Anna Strandell. 2018. ”Suomalaisen maaseudun monipaikkaisen asumisen muodot ja tulevaisuuden kehitys”. *Maaseudun uusi aika* (2-3): 6–23.
- Pitkänen, Kati, Jenni Lehtimäki ja Riikka Puhakka. 2020. ”How do rural second homes affect human health and well-being? Review of potential impacts”. *International Journal of Environmental Research and Public Health* 17(18): 6748. <https://doi.org/10.3390/ijerph17186748>
- Pitkänen, Kati, Maarit Sireni, Pertti Rannikko, Seija Tuulentie, ja Mervi J. Hiltunen. 2017. ”Temporary mobilities regenerating rural places. Case studies from northern and eastern Finland”. *The Journal of Rural and Community Development* 12 (2/3): 93–113.
- Pitkänen, Kati, Olga Hannonen, Stefania Toso, Nick Gallent, Iqbal Hamiduddin, Greg Halseth, Michael C. Hall, Dieter K. Müller, Andrey Treivish, ja Tatiana Nefedova. 2020. ”Second homes during corona-safe or unsafe haven and for whom? Reflections from researchers around the world”. *Matkailututkimus* 16(2):20–39.
- Pitkänen, Kati, Riikka Puhakka, Jussi Semi, ja Michael C. Hall. 2014. ”Generation Y and Second Homes: Continuity and Change in Finnish Outdoor Recreation”. *Tourism Review International* 18(3): 207–221.
- Rehunen, Antti, Manu Rantanen, Ilkka Lehtola, ja Mervi J. Hiltunen. 2012. ”Palvelujen saavutettavuus muutoksessa – Maaseudun vakituisten ja vapaa-ajan asukkaiden palvelu ympäristön kehityssuunnat ja uudet mahdollisuudet”. Ruralia instituutti. Raportteja (88).
- Remahl, Tea. 2008. Aluepolitiikan yhteiskunnalliset merkitykset ja muutos. Hyvinvointivaltiota kilpailuvaltioon. *Nordia Geographical Publications* 37(5).
- Reuschke, Darja. 2012. ”Dwelling conditions and preferences in a multilocal way of life for job reasons.” *Journal of Housing and the Built Environment* 27(11): 11–30.

- Rhodes, Roderick A. W. 1997. *Understanding Governance. Policy Networks, Governance, Reflexivity and Accountability*. Buckingham: Open University Press.
- Schier, Michaela, Nicola Hilti, Helmut Schad, Cornelia Toppel, Andrea Dittrich-Wesbuer ja Anna Monz. 2015. "Residential multilocality studies – the added value of research on families and second homes." *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie* 106(4): 439–452.
- Sippola, Matti. 2010. "Kehitysalueista aluekehitykseen. Suomen virallisen aluepolitiikan 30 ensimmäistä vuotta 1966-1995". Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2010(31).
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2021. Sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisen uudistus. <https://soteuudistus.fi/etusivu> (viitattu 16.lokakuuta.2021).
- Tirronen, Jarkko. 2011. "Politiikkaprosessin sisällä. Polkuriippuvuus, agendan asettaminen ja innovaatioiden leviäminen". Teoksessa *Politiikan polut ja hyvinvointivaltion muutos*, toim. Mikko Niemelä ja Juho Saari, Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 26–45.
- Torfin, Jacob ja Peter Triantafyllou. 2013. "What's in a Name? Grasping New Public Governance as a Political-Administrative System". *International Review of Public Administration* 18(2): 9–25.
- Tuomi, Jouni, ja Anneli Sarajärvi. 2018. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Tuulentie, Seija ja Bente Heimtun. 2014. "New Rural Residents or Working Tourists? Place Attachment of Mobile Tourism Workers in Finnish Lapland and Northern Norway." *Scandinavian journal of hospitality and tourism* 14(4): 367–384.
- Työ- ja elinkeinoministeriö. 2020. "Suunta paikkariippumattomaan työhön ja entistä parempaan alueelliseen läsnäoloon: Selvityshenkilö Tytti Määtän loppuraportti". Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2020(19).
- Työolobarometri 2017. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2018(32).

Työolobarometri 2020. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu 2021(36).

Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta (2020). Elinvoimainen ja kestävä monipaikkainen Suomi - hanke. <https://tietokayttoon.fi/-/elinvoimainen-ja-kestava-monipaikkainen-suomi-sompa> (viitattu 30.lokakuuta.2021)

Valtiovarainministeriö. 2018. ”Millaista monipaikkaisuutta Suomeen – Selvitys kaksoiskuntalaisuudesta.” Valtiovarainministeriön julkaisu 2018(3).

Weichhart, Peter. 2015. “Residential Multi-locality: in Search of Theoretical Frameworks”. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie* 106(4): 378–391.

Weiske Christine, Knut Petzold ja Helmut Schad. 2015. “Multi-local living – the approaches of rational choice theory, sociology of everyday life and actor-network theory.” *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geograie* 106(4): 392–408.

Wood, Gerald, Nicola Hilti, Caroline Kramer ja Michaela Schier. 2015. “A residential perspective on multi-locality: Editorial.” *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geograie* 106(4): 363–377.

Yle. 2020. ”Kuhmoon kaksi yhteisöllistä etätyötilaa – kaupunginjohtaja: ”Monipaikkaisuus on Suomessa trendi””. Uutinen. <https://yle.fi/uutiset/3-11445378> (viitattu 31.10.2021)

———.2020. ”Neljä väitettä maallemuuton kasvusta: Onko Nurmijärvi-ilmiö täällä taas? Osittain on, sanoo asiantuntija, mutta kahden auton malli ei”. Uutinen. <https://yle.fi/uutiset/3-11429413> (viitattu 29.lokakuuta 2021)

———.2020. ”Padasjoki kaipaa lisää tiiviyyttä ja vipinää keskustaansa”. Uutinen. <https://yle.fi/uutiset/3-11633786> (viitattu 31.10.2021)

———.2021. ” Kaksoiskuntalaisuus nousi esiin vaalien alla – tutkija toivoisi pilottialuetta kokeilemaan erilaisia malleja”. Uutinen. <https://yle.fi/uutiset/3-11872915> (viitattu 31.10.2021)

Åkerlund, Ulrika, Olga Lipkina, ja Michael C. Hall. 2014. "Second home governance in the EU: in and out of Finland and Malta". *Journal of Policy Research in Tourism, Leisure and Events* 7(1): 77–97.

Liitteet

LIITE 1.

HAASTATTELURUNKO

Taustatiedot:

1. Kerro itsestäsi, koulutustaustastasi ja työkokemuksestasi
Kuinka kauan olet työskennellyt aluekehityksen parissa?

Käsitykset monipaikkaisuudesta

2. Jos sinulle sanotaan sana ”monipaikkaisuus”, mitä se tuo sinulle mieleen?
3. Onko monipaikkaisuus sinun mielestäsi merkittävä ilmiö suomalaisessa yhteiskunnassa?
4. Mitkä syyt ja seikat aiheuttavat mielestäsi monipaikkaisuutta?

Monipaikkaisuuden vaikutukset, haasteet ja ongelmat

5. Minkälaisia seurauksia liikkuvuuden kasvulla ja monipaikkaisella elämäntavalla voi mielestäsi olla?
6. Millaisia ekologisia ongelmia tai haasteita monipaikkaisuuteen mielestäsi liittyy?
7. Minkälaisia julkishallinnollisia ongelmia tai haasteita monipaikkaisuuteen mielestäsi liittyy?
8. Mitkä palvelut ovat mielestäsi kaikista tärkeimpiä vapaa-ajan asukkaille asukkaan näkökulmasta?
9. Sote-uudistus siirtää sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisen kunnilta hyvinvointialueiden vastuulle. Millaisia vaikutuksia sote-uudistuksella mielestäsi on monipaikkaisuuden kehittymiselle tulevaisuudessa?
10. Onko monipaikkainen elämäntapa ja liikkuvuuden kasvu mielestäsi huomioitu poliittisessa päätöksenteossa? Miten?
11. Miten monipaikkaisuus pitäisi huomioida poliittisessa päätöksenteossa?

Monipaikkaisuuden mahdollisuudet ja ratkaisuvaihtoehdot

12. Minkälaisia mahdollisuuksia monipaikkaisuus mielestäsi tuottaa?
13. Ovatko kunnat mielestäsi reagoineet monipaikkaisuuteen? Miten?
14. Miten temporaalista palveluiden kysyntää voisi mielestäsi paremmin ennakoida?
15. Millä tavalla palveluiden kysynnän muutoksiin tulisi mielestäsi reagoida?
16. Miten julkisia aluekehittämisinvestointeja tulisi suunnata ja kehittää, jotta ne tukisivat paremmin alueiden edellytyksiä vastata monipaikkaisuuteen?
17. Millaisena näet vapaa-ajan asukkaiden vaikuttamismahdollisuudet oman virallisen asuinpaikkakunnan ulkopuolella?
18. Millä tavalla vapaa-ajan asukkaiden vaikuttamismahdollisuuksia kunnassa tulisi mielestäsi kehittää?

Käsitykset ehdotetuista ratkaisuvaihtoehdoista:

19. Kaksoiskuntalaisuus: Pitäisikö lakiin kirjata mahdollisuus kahteen kotipaikkakuntaan? Miksi? Miksi ei?
20. Japanissa on kokeiltu kuntalahjoitusta, jossa ihmiset voivat tehdä lahjoituksen kotikuntansa ulkopuoliselle kunnalle. Voisiko mielestäsi tällainen vaihtoehto olla mielekäs myös Suomessa?
21. Mitä mieltä olet e-kuntalaisuudesta?¹

¹ e-kuntalaisuus on digitaalinen palvelualusta, joka mahdollistaa fyysisten palvelujen korvaamisen ja palvelujen käytön maantieteellisestä sijainnista riippumatta. Pilotoituin Sysmässä.